This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

SERGIJ P.

PEROM I OLOVKOM.

J 896

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186270137
3186270137

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ZABAVNA KNJIŽNICA

MATICE HRVATSKE.

SVEZAK LXXVII—LXXIX.

SERGIJ P.

PEROM I OLOVKOM.

ZAGREB.
TISAK DIONIČKE TISKARE.
1884.

Digitized by Google

PEROM I OLOVKOM.

CRTICE

SERGIJA P.
(I. Vojnović)

120702

ZAGREB.
NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.
1884.

Digitized by Google

Digitized by Google

PEROM I OLOVKOM.

U magli.

(Iz mog dnevnika.)

Kada zastore podigoh, slabo svjetlo udje u sobu. Magla je jošte pokrivala grad. To nebijaše više ona gusta žutkasta koprena, koja se dan prije pod večer slegla po ulicah zatvorivši svako obzorje, zasjenivši plinske svjetiljke jedva prozirnim dimom, zatisnuvši rek bi svaki otvor, udušivši u gluhoći izumrloga gradskoga života zvuk, kao da je s neba pamuka palo. Slabi dah jutrnjeg vjetra bijaše razpršio guste mase poleglih para, koje su se tihim letom dizale u vis. Samo oko zvonika i tornjeva savile se još gušće; — njihove tamne crte jedva su provirivale kao u bezkrajnjoj daljini.

Nestade prave magluštine, i obzorje se od trga do ulice razčistilo. Kadkada si vidio gdje po krovovih pužu ostanci dižućih se oblaka, kao dim iz ogromne koje lule. Gorji od prave magle bijaše onaj plavkasti, vlažni, po gnjiloći zaudarajući dim, koji se obično iza tmastih dana prostre toli jednak i proziran, da vidiš i kraj svoje ulice, — al tako zasjeo, da nehotice moraš uzdahnuti: svršeno je!

Tužno bijaše to jutro bez svjetla. Na nebu samo jedan raztegnuti oblak, koji se nizak, nizak prostro nad zemljom i dopiro do zvonikâ, koji su ga svojim pozlaćenim križima prodirali. Iz tog maglovitog zaklopca padao je uz zaostali dim odbjegle magle, sitni, vodeni prašak, koji je u nepomičnosti zadimljenog obzorja bacao oblake

Digitized by Google

letećih pahuljica. — Krovovi se ljaštili poput obieljelog kositera. U caklovitom njihovu zrcalu odsievala se sivost neba kao u mirnoj površini kakove mutne poljske bare. Sva ta jednoličnost boja, ta mokrina magle i kišice, ta nevolja naravi, koja golišava zebe čekajući zimsko krzno, da joj ugrije njedra, ulieva ti u dušu njeku lienost, njeku bezimenu zlovolju, koju samo buka svjetskog života može utišati.

Narav u tih časovih driema kao starac, koga hvata smrtni san; — kroz poluzaklopljene vedje misli o onom što je prošlo, — o zelenilu šume i cvrkutu odbjeglih lastavica, o pozlaćenoj prašini, koja se vije veselo po cesti, o ševi, koja nosi u nebo pjesmu naravi i mladosti, o tišini bajnih ljetnih noći, kada na nebu i na polju trepte zviezde i svjećnice. — Misli starac a misli i narav! — Ista maglovita koprena stere se pred njihovim pogledom, — ista rieč prodire kroz zamrle ustne: proljeće!.... gdje si? — Proljeće?... o njem je valjda sanjao i golub, koji je naprotiv mome prozoru virio kroz rupicu bližnjeg krova te tužno gukao i mahao glavom kao da njekoga dozivlje. U mrtvilu toga jutra dopiralo mi je do ušiju njegovo gukanje ne kao glas proljeća, već kao jecanje samotnika. Za orošenim staklom sliedio sam nemarnim pogledom sva njegova kretanja, i čim sam ga više motrio, znao sam, da golubče boluje na živcih kô i ja.

Al on bijaše slobodan!

Sa rupice, u koju se bio sakrio, skoči na bujna njedra razvaljene kariatide. Golub ju promotri sa strane, kô da nevjeruje njenoj nepomičnosti —, poskoči joj na koljena te okrenuv se još jednom, da joj pogleda razkošno lice i vječni posmjeh njezinih mokrih ustanâ, — mahnu glavom i odleti na krov. Odanle mogao razgledati svu ulicu čak do trga, — mogao je vidjeti u proljeću vrhe tankih jela, koje su virile nad mojom kućom,

Digitized by Google

i tamo u daljini, kroz dimnjake i tornjeve za vedrih dana pozdravljati tamniju plavet gorâ.

Sada na krovu bijaše gore nego u rupici; hladan vjetar tjerao zaostalu maglu, bacao kišu na šake, zavijao se oko dimnjaka prignuv tmasti dim, koji se poput mokra perja njihao u zraku. U zadimljenom obzorju tjerale su se magle vode, oblaka i dima, težkim al neprestanim lietom. Biesno se šetao golub po krovu. Vrtio se oko sebe, stisnuo vrat med krila, gučući muklo i gnjevno. Razkostrešio perje od zime i od jeda. Na jednom ipak osovi glavu kao da čuje poznati glas. Pogleda crnim okom nješto što je dolazilo sa trga, — zatrči se do kamenoga ruba, odkle se voda u žlieb prelieva, mahne još jedan put grlom, pak razširenih krila sunovratice spusti se na ulicu.

Čopor golubova doletio neznam odkle i zaustavio se kraj hrpe blata.

Što sve može zlovolja! — Bio sam odveć trom, da se prenem i da odem sa prozora, odkle je mrtvilo naravi slazilo po malo i u moje žile. Ogledah se, — al u sobi tmina zapremila svaki kutić. Samo na dnu prekidao je tamu gladki odsjev starinske peći, koja se ljaštila bliedom bojom ocjela.

Samoća i studen. — Tražio sam okom nješto živa, da se trgnem dosadi toga nesretnog jutra — al . . . osim glasovira, sve bijaše niemo. Sjednem i protapkam. — Hladne, gladke tipke, koliko ste puta ućutile vrući dodiraj mojih prsta, i prodrhtale pod tajnovitom strujom čuvstva i boli, koje se sa mog srca šuljale u vaše žice! — Prijatelj nije nikada čuo sve ono, što sam njima povjerio. Moj glasovir bijaše glas moje duše, — jedina knjiga, u kojoj sam ja pisao zvukom sve, što je u zadnjem svome skrovištu srce tajilo drugim a kadšto i sebi.

— Fantazira! — rekli bi smiešeći se znanci.

Digitized by Google

— Pišem! odazvala bi se potiho duša a tipke su znale, o čem sanjam. Samo jednom žice prosboriše preveć jasno. Ženska ih čula — i razumjela.

Bilo je u sobi nedaleko plesaće dvorane. Kroz baršunaste zastore dopirao zvuk orkestra i svjetlo sjajnih svjetiljaka. Sâm u tolikoj razkoši, zaokupljen jednom samom misli, sjedoh do glasovira i tamo pustih da se radost i čeznuće razlije zvukom, koji je samo tišini sborio. Bilo mi je kô da se razgovaram s glasbalom, kao da mu odkrivam ljepotu onih mramornih ramena, čar onoga crnoga pogleda. Svaka žica glasovira drhtala je ko moja ruka, kad sam ju za pojas primio i s njom u vrtlog plesa poletio. — Neznam, što je glasba pod izljevom toga čuvstva zapjevala, — valjda pjesmu ljubavi — al najednom oćutih na svome ramenu dodir — — njene ruke Nečuh njena koraka, a niti šuštenje biele, duge joj oprave, — ona je za mnom stajala, valjda naslonjena o moj stolac — al ipak, čim me se njena ruka dotaknu, protrnuh kô da je struja mojih misli i val glasbenih zvukova zaviknuo u tišini: ona je! — Snage mi nestade, ruka pomilova još jednom tipke, a u zadnjoj jeci umirućeg zvuka ona šaptnu:

— Hvala! — — Imala je u kosi grančicu čemina, a na sniežnom ramenu titrao crni noćni leptir. — Jadna uspomeno! — Polutama maglovitog jutra, dažd, koji je praskao na staklu prozora kao zrna pieska, koji val o žalu baca, samoća tamne sobe — raztjeraše tu prikazu mladosti, — kao vrieme, koje bijaše razderalo krila onoga leptira. Ostadoh opet sâm, bez čežnjâ, slomljen, zlovoljan, zureći u glasovir, komu neimadoh ništa da povjerim. — Oh! ti živci, koji ćute vlagu i vedrinu, te stare žice popucalih gusala, koje zazveče, ako dah proljeća mimo njih prozuji, — savijale su se neraztegnute u mom tielu — vukle su i u mojoj zabiti plavkasti dim tmurnog jutra.

Digitized by Google

Dan je rastao, al svjetlo kô u zoru. Oblaci se stisli, sakrivši i tanke munjovodne žice na krovovih, — a kiša se ciedila u šićušnih nebrojenih trakovih.

Na ulici je puzlo blato, žutkasto, vodeno, vukući lieno za sobom raztrgano, suho lišće i komadiće razderana papira. Razširiv se poput male rieke u barah, gdje je četa zamrljanih vrabaca držala svoje bučno sielo, odebljav se vodom, koja je iz žliebovâ klokotala, teklo je blato do otvorenih kanala, u koje se šumom vodopada izlievalo.

Čudna li prizora, gledati u toj smjesi vodurine i blata onu jadnu bezimenu povorku djece, služkinja, seljaka, radnika, koji hrlim korakom defiliraju pred nami — svatko zaokupljen svojim poslom, zabrinut svojim siromaštvom. Čini se kô da su magla i kiša odozgor a gnjusoba odozdol skovale urotu, da biedi i golišavosti siromaha odkriju i zadnje krpe, što jim tielo pokriva. Vjetar pomaže zločinu naravi, bacajuć im u lice svaku kaplju kiše, podignuv perkalaste oprave, da blato pokrije i zalistke, gdje je već napunilo svaku podrtinu sgužvanih cipela. Jedva čuješ kadikada ficuk kakova crevljarskog djetića, ili svadju zablaćenih vrabaca, koji se za grudu gnoja potukoše.

Kočija projuri, razprši vrabce i golubove, izpljuskav blatom prolaznike — pak izčeznu u magli. — Na ulici vjetar goni nove oblake, ijuče kroz peći te baciv šaku kapalja kuca na sva stakla, kô da veli: — tu sam! čuvaj me se! — Slika tudjih boli pod onim nebom dojmi se i moje mašte. Gledao sam maglu kao da imam pred sobom zastor, za kojim se krije glad, bieda, — zločin. Težko vjeruješ ljudskoj nevolji, kada sunce ogrieva kućarice i zažaruje svako ubogo okance plamenom veselja. U vedrini uzduha gubi se vapaj nesretnika; — čovječje uho mora čuti vihar, da se sjeti onih, koje obara. To bijahu moja razmatranja, dok sam, nasloniv čelo o staklo, gledao kroz svoju razočaranost sjetu naravi.

Digitized by Google

Na zahaknutom staklu puzle su kišne kapljice zaustavivši se gdjegdje na gladkoj površini, poput tihih suza. — Još jednom pogledam ulicu — kiša zamrljala svaki zid, a cestom se pružilo gusto, žutkasto, razpljošteno blato. Ružne li slike! — Okrenuv glavu odem s prozora i stanem se šetati po sobi. Na jednom u tišini začuh kao slabi zvuk frule. Moralo je njegdje biti u blizini; glasić je dopirao tanahan kao iz daljine. S početka se nehtjedoh obazrieti, da li nepoznati umjetnik sliedi nagon svoje muzikalne zlovolje, ili se poslužio dobrom sgodom, pak se u dosadi maglovita jutra vježba na odavna zaboravljenu instrumentu. Ne; — zvuk je dolazio s ulice. — Tamo na dnu, kod prve kuće kraj trga stajao je čovjek i vrtio orguljice. — Sada sam razabirao posve jasno drhtave note „werkla“ — orguljaš se pomalo približavao.

Raztegnuti tremolo tog „orkestra siromahâ“, kako ga njetko duhovito nazva, njegov plačni, drhtavi glas, koji opetuje uviek iste napjeve iz prošlosti, — znalo bi me i u najvedrijih časovih dirnuti. Od djetinstva sam sačuvao taj utisak; prva misao, koja mi se predočuje slušajući zvuk orguljica, jest misao razstanka.

Al onoga tmurnog jutra glas orguljica drhtao je više nego li obično; — gdjegdje bi mu pomanjkala nota kô da ga zima hvata. To drhtanje postajalo je sve to glasnije. Melodija za melodijom vukla se troma, krieštući, prekinuta hrapavimi notami ili praznim izpuhivanjam kao da u ustiju, koja fićukaju tu nakazu — tužaljku, imade još traga jecanju i plaču. — Ruka, koja je te orguljice okretala, morala je riedko kada prelomiti koricu hljeba.

Ušutkati taj glas nebijaše moguće, oteti mu se, još manje, — uzeh knjigu, nebi li čitanjem prečuo tu gladnu glasbu. Al zahman sve . . . njezin zvuk nadvikao štropot kola, natjecao se s vjetrom, prisilio me da slušam — i ja spustiv knjigu iz ruke začuh izpod svojih prozora,

Digitized by Google

gdje su orguljice poput ozeblog prosjaka zapjevale ariju iz Traviate: „Ah! quell' amor!“ . . . .

Piev ljubavi pretvorio se u pjesmu prosjaka! Strastveni napjev Violete, taj vapaj propale duše, taj krik čeznuća za neumrlom ljubavi, koji je u sjaju kazališta, iz grla Pattice proletio cielim svietom i razigrao ljuvenom razkoši svačiju dušu, — ta ista pjesma, kao da se putem izgubila, drhturila je jadnica u blatu, vapila je ne ljubav, — ta šta bi š njome? — već tugaljivo pružala ruku i molila: „samo novčić!“

„Croce e delizia“ — — sborile su plamene rieči, a orguljice raztegnule tu ljubavnu cadenzu na najvišoj noti, kao da je vjetar zažviždo kroz pukotine i zakrieštio u polutami maglovitoga jutra.

Odkle u to rano doba, pod gustim daždem, — odkle stiže jadan orguljaš? — Zima obično tjera te putujuće umjetnike, tek iza Božića doleti iz zemlje „gdje naranče rastu“ kakav skitajući se „organetto“, — i tada za vedrih zimskih dana začuješ iznenada kao glas prerano doletjele lastavice, tanki tremolo orguljica, koje sviraju vjekovitu: „Mira o Norma“, dočim na uglu kroz vrući, mirisavi dim pečenih kestena prolieta zrakom glas, koji zaključuje talijanskim refrainom: „Marroni caldi!“ — Ali za kišna vremena, u rano jutro? . . . Tko da mi odgovori na to pitanje — pomislih za se, a na vratima moga stana njetko potiho zakuca. Orguljice bijahu umukle.

Sâm otvorih vrata. — Na pragu je stajalo diete odjenuto mokrimi krpami; — djevojčica od kakovih deset godina. Da je kakav slikar hotio predstaviti najcrnju sliku biede, ili da je začuv zvuk one jadne ljubavne pjesme, začeo fantastičku misao, podati joj ljudsku priliku, — nebi bio nikada stvorio drugčiji tip. Ja isti, u prvom času, ugledav to jadno biće, koje se treslo pod mokrimi suknjicami, nadovezah zvuk iztrošenih orguljica i pričini mi se, da je iz tog gr'oca izašla prosjačka, žalostan

Digitized by Google

Traviatina arija. Djevojčica pruži ruku, crvenu i vlažnu, a sitni glasić naličan drhtavomu zvuku onih orguljica promrmlja:

— Molim novčić za tatu! — —

— Ti pratiš otca? — zapitah ju začudjen. Diete iznenadjeno, da mu njetko progovara, pogleda me velikim, modrim očima, ali glas ju izdade. Rumenilo srama, straha, šta li, poli za čas bliedo lice — i ona kimnu glavom.

Dolje u dvorištu orguljaš nastavi sviranje. Orguljice su iz bliza još hrapavije krieštale. Posegoh u žep — ali niti krajcare.

— Čekaj mala, — reknem joj i odem u drugu sobu po novac. Kad sam se vratio, diete bijaše ušlo u predsoblje. Dječinska znatiželjnost dovukla ju u toplo zaklonište. Smrznuta ptičica zaboravila, da su joj preširoke cipeline obložene blatom, da se sa uboge opravice i sa tamnog rubca, koji joj tielo pokriva, ciedi voda kao sa mokra psetanca. Ona zaboravi na otca, koji je u kiši vrtio svoje orguliice a i na me, koga je za milostinju prosila.

Peć svojim vrućim dahom pritegnu k sebi djevojčicu. Kraj bieloga trbušastog tiela stare dobričine grijala se jadnica uprievši pogled u otvorena vratašca, odkle je plamen veseo, nestašan bacao narančaste odsjeve na njenu tmastu prikazu. Taj odsjev zablista u razširenih zjenicah, zacakli se u kapljah, koje su joj puzle niz čelo i niz opravu, te nakiti poderano ruho zlatnimi iglami.

Lagana para dizala se sa toga mokrog tiela.

— Eto ti, diete moje, rekoh joj pruživ svoj darak.

— Bog Vam naplatio i majka božja — — — odvrati djevojčica tihim pjevucanjem kao da izgovara odavna naučenu molitvu — i udalji se tromo prama vratima.

— Ideš li sada kući, zapitah ju držeći vrata na pol otvorena.

Digitized by Google

— Ne — — odgovori mala spustiv stidljivo glavu. Fali nam još . . . nješto malo.

U ruci je okretala novac, koji joj dadoh.

— A što ti fali? . . . zapitam ju zagledav se u crni rubac, koji je pokrivao bliedo lice. Njekoliko plavih pramova virilo je kraj sljepočica.

Orguljice su svirale „Mandolinatu“. Diete koraknu do praga vukući nesgrapne crevljetine, i zagleda se u plamen razžarene peći. Vidio sam: hoće da mi nješto kaže.

— Umro mi je bratac . . . Petrica . . . reče mala slabim glasom i pogleda me.

Sve boli tužnog djetinstva zrcalile se u tih modrih turobnih očiju. Njezino oko, veliko i mrtvo, odkrivalo mi je svu potištenost, svu tamu, u kojoj je jadnica morala živjeti. Na bliedom, dječinskom licu to oko bijaše rek bi staro i razšireno kao da gleda u tmini.

— Trebalo nam je nješto novčića, nastavi djevojčica plaho, jer Petrica mora dobiti lies i svieće — a mama hoće i vjenčić bielih ruža. Tata je tad uzeo orguljice i rekao mami, da će svirati za lies — al ne za biele ruže. Ružno je vrieme — — nitko neotvara prozore — — —

Mala je govorila kao diete, koje gleda svaki dan nješto gorega nego li je smrt.

Ja umuknuh. Slika te sestrice, koja po kiši i blatu prati otca, da sakupi nješto „za lies“ mrtvomu bratu, pričinila mi se toli žalostnom i sdvojnom da — — posumnjah. Diete bijaše otišlo — valjda prestrašeno, što ga izpitivam.

Prenuh se. Dotrčav do nje turnem joj u ruku sve, što sam bio kod sebe našao i zapitam ju tiho:

— Zašto nisi ostala doma s majkom? . . .

Presenećena mojom darežljivošću, a zabrinuta, što je pustila da otac tako dugo čeka, okrenu se prema meni. Držala se jednom rukom zida a gledala je pred sobom

Digitized by Google

skaline. Na moje zadnje pitanje pojavi se nješto ka posmjeh na njenih ustnah, te pogledavši me začudjeno, kao da se čudi momu neznanju:

— Ali tata je sliep!... odvrati ona.

Imao sam još vremena da saznadem, gdje je ležište tolike nevolje, pak odpustiv djevojčicu vratim se u sobu.

Edip i Antigona, što ste vi prama onome orguljašu, koji se vuče po blatu sa svojim ozeblim djetetom!... Priče — — nadute epske prikaze, koje pokrivaju plaštem veličanstva neljudske nesreće, — gladki, zvonki stihovi grčke poezije, te božice mramorna nepomična posmjeha — — i ništa drugo. Što je vaš udes, kojim ravna mahniti gnjev suludastih bogova, prama nesreći onog neznanog, bezimenoga sliepca, koji izašav iz tmine pasjega ležišta vrti u magli orguljice za pokop mrtvoga sina? — A ipak se za Edipa prolievaju suze retorike a za tebe, orguljašu, nema sažaljenja.

Za što? — —

Je li možda s toga, što se Edip skitao s lirom u ruci — a ti samo s orguljicami?

Pol sata kašnje bijah na ulici.

Ćutio sam, da mi treba kretanja, da gazim blato, hotio sam, — čudne li misli, — juriti ulicami, osjetiti bar za tren mokrinu onog vražjega vremena. Vjere mi, nješto je u meni kuhalo; — bio bih zaustavio sva gospodska kola, otvorio im vrata i dovikô bogatašem: sadjite! — Kušajte i vi malko ovog zraka siromahâ. — Smiešno! — Sliedeći samo misao, koja se u mojih možđjanih željeznom nepomičnosti utisnula, tužio sam svoju slaboću, predbacivao sam vlastitoj udobnosti ono, od česa se nebi bio za ništa odielio.

– Kamo hrliš? zapita me prijatelj, koga nebijah opazio.

— Šećem se, odgovorih bezbrižno i htjedoh dalje.

— Po tome vremenu, nastavi on smiešeći se. Gdje je tvoja lienost?

Digitized by Google

— Ostavio sam ju kod peći. — Imam posla. — Svrših i umaknuh.

Pravo je imao čuditi se. Ni ja sâm niesam znao, koja me sila otela vrućoj sobici, mome pisaćemu stolu i onome ugodnomu čuvstvu egoiste, koji zapaliv smotku gleda samo kroz staklo nevolju bližnjega. Tko bi znao raztumačiti sve što pogled i rieč može na ljudski organizam. Hrleći kroz napučene ulice, gazeći po blatu, braneći se od sitne kiše, gledao sam pred sobom one modre velike oči, pogled bolestnoga djeteta — i nehotice sam pjevucao napjev iz Traviate.

Hotio sam vidjeti!

U knjigah, koje govore o ljudskoj nevolji, rieč obično neodgovara istini. Zaludu se potrudio spisatelj najcrnjimi bojami predočiti nam sliku siromaštva — istina je još crnja. Fraza, ma bila u blatu napisana, traži prije svega, da se na nju pazi, te i najskrajniji realiste žrtvuju svomu stilu — vlastito svoje načelo. Onog jutra odkri se i meni ta koprena, te pogledah kroz sivu maglu naravi — dubinu ljudske nevolje.

Prešav glavnim trgom pohrlih ulicami. Zrak težak, zadimljen zaudarajući po gnjiloći, rek bi kuhinjski, preobrazio ulice u slabo razsvietljene duge hodnike, nad kojimi se zateglo tmasto nebo poput mokre krpe. Vlaga, koja je lebdila zrakom u vodenoj prašini, zamazala je svaki kut, pocrnila kuće, potamnila zlatna slova dućanskih firma, zahaknula im stakla, kroz koja si jedva vidio nujna lica trgovaca.

Prodjoh i napučenijim dielom grada. — Predgradje je počimalo. Nizke kućarice redale se jedna za drugom, trbušaste, naherenih krovova, malenih okana. Stiskale se šarene i guste, vrata do vrata, nabijene kao nasip proti navali gradskog gospodstva, nasadjene u blatu, koje im zamazalo podnožje. Voda je curila niz stršeće žliebove, klokotala kroz sgužvane limene cievi, dubla jame, mie-

Digitized by Google

šala se s blatom i pretvarala ulicu u njeku vrst sgušćene blatne rieke, u kojoj se odsievali samo tamni krovovi kuća. Malo ljudstva na cesti. Iz nizkih dućana izlazila po koja ženica mokrih sukanjâ, zavraćenih rukava. Lieno je vukla hlamine po glibu — probrbljala bi pod daždem sa kakovom drugaricom, pak izčezla. Gdjegdje zalajao pas u dvorištu, zaštropotala seljačka kola — pak sve tiho kô da je snieg zapao. Čim sam dalje hodao, magla sve gušća — kućice sve to niže. Grad se svršavao. Ono kućarina, što se nanizalo, naličilo zadnjim ostankom razbjegle svjetine. Dugi plotovi odkrivali su požutjele vrtove, suho lišće trepetalo na drveću pak se tiho spuštalo na zemlju. Na dnu ulice moralo se sterati nedogledno polje, — ali magla začepila izlaze i prostrla se po cesti. — Umoran od težka hoda i zadušljiva zraka, ogledo sam se na nizke kućarice, nebi li našao traženi broj. Osobito za jednu zape mi oko. — Na prvi mah pričini mi se, da je samo krov, al približiv se opazih dva mala prozorčića nad zemljom, a nad njimi visjela papuča. Kao glava utopljenika, komu je voda preko ustiju doprla, virila je ta nakaza na kraju ulice. Prignem se, da pogledam u sobu — bila je krčma. Kod stolu sjedila debeljasta, pijana ženetina. Razvalila se na ramenu svog druga i smijala se — smijala da joj je tielo poskakivalo na stolcu. Njetko je u kutu svirao harmoniku — a kraj prozora zadriemao pijan seljak. Broj 152 — bilo je napisano na tablici. Pred vratima bližnjeg plota plakalo je diete jedva košuljicom odjeveno, — modraste nožice bijahu gnjusnom krastom pokrivene. Veliki kućni pas stajao nepomično kraj njega i gledao ga. — Odoh. Smieh one žene i jecanje djeteta izumirali u daljini. Pas zalaje i razgledav se ulicom udje natrag u dvorište.

Bog zna, što si je mislio!

Hladni vjetar sa ravnice prohuji cestom tjerajući oblake prema gradu. Osjetih zimu i zaželih si kočiju.

Digitized by Google

Ali nigdje joj traga. Cestom je samo prolazila družba seljaka. Vikali su, prepirali se, štrcajući opancima blato na sve strane.

— Sud je krivo sudio! — zaviče jedan usred ulice — a trojica graknuše za njim pljujući na zemlju, prieteći šakami — al sve u jednome kupu, lice do lica, ruka do ruke, pogrda do pogrde. Žene su držale raztvorene crvene kišobrane, te zavrativ oprave, derale se kô vrane, kada na strvinu padnu. Prodjoše i oni. Glasovi se razliegali slabo, — samo u daljini bjelasale se suknje seljakinja a crveni kišobrani poput ogromnih gljiva njihali se pokrivajući plamenim odsjevom toliko jeda i gluposti.

— Br. 183. — To je, uzkliknuh, al gdje je kuća? Tablica bijaše pribijena nad vratima zagradjenoga dvorišta. Plavkasti dim dizao se iz nutra u vis, a zrak smrdio razpaljenim gnojem. Odtisnem vrata.

120702

U prostranom zaklonu tovarilo je njekoliko seljaka na ladanjskih kolih smetište iz duboka jarka. Njekoliko gusaka teturalo zablenutim pogledom po dvorištu. Kućarica bijaše na stran sakrivena za visokim skladištem nagomilanih greda. Nigdje žive duše.

— Što ćete, gospodine? — — začujem za sobom ženski glas. Bijaše postara žena na polugradjansku obučena. Nosila je težkom mukom kopanju punu kišnice.

— Tražim obitelj orguljaša, odgovorim joj.

— Ah! — — promrmlja stara i nasmiešivši se zažmiri lukavo. — To je u onoj kući tamo s druge strane. Bogci, umrlo im diete . . .

Htjela je dalje govoriti — znatiželjnost ju morila; al ja obrnuv joj ledja, predjem preko smrdljivoga dvorišta i zakrenem za kućaricu. Novo krilo bijaše sagradjeno, bolje rekuć klimava sgrada bijaše se produljila za jednu novo prilieplenu sobu. Mali prozor napola raztvoren, jedva malo stopâ nad zemljom zapne mi za oko

Digitized by Google

i ugledah . . . Zaklonih se za starom sgradom, odkle me nitko nije mogao spaziti. U onom času nebi se bio niti za korak maknuo, niti rječce progovorio. Gledao sam — i to bijaše odveć. U tmastoj kuhinji, čije zidove probijaše mokrina, vidjeh odmah mrtvo tielo dječaka. Ležao je pružen na nizkoj postelji, do pasa pokriven prebačenom ženskom suknjom. Mršavo je lice počivalo na bielom uzglavlju. Ta sniežna bjelina platna bijaše jedinim nakitom mrtvačkog odra. Pepeljasta boja obraza, zastrte, tankim modrastim podletom krvi okružene oči, mala pocrnjela usta, — ona neizreciva boja mrtve puti, koja se na bielome zadku pretvara u zelenkastu bjeloću, — sve to bijaše doista — — — smrt.

Slabo svjetlo maglovitoga jutra bacalo je na to uvehlo, nepomično tielo bliedi odsjev, dočim u tami kukavne sobe jedva si mogao razabrati sgurenu žensku, koja je, sakrivši lice pregačom, tiho naricala.

Vječni san oteo majci diete.

Val nevolje i siromaštva, koji kao podzemna rieka buči i trga čovječanstvo, zadavio je i tu malu žrtvu; — utopljenik u moru sveobće biede počivao je na ubogom odru. Nad njime razkrilio ruke crni krst. Znak spasenja visio je o mokrome zidu nad tielom mrtvoga djeteta. Njegovi crni trakovi rek bi razširili se u tmini — kao ptica nad praznim gniezdom — — — — — —

— Bio je dobar, reče mi kašnje uboga žena — išao je u prvu školu, — i pokaza mi u kutu na zemlji nekoliko knjiga. — Kraj odra bio je komin, — slaba vatra je praskala. U loncu se kuhalo nješto krumpira. Jadna majka otre suze i prignuvši se nad vatru, stade svom silom duhati. Lice joj se zažarilo, a gusti dim napunio svu sobu. Ja sam gledao mrtvaca i tu nesretnicu: — znao sam, što je bieda. — Htjedoh otići, ali vrata se otvoriše i unutra stupi snažna, plećasta djevojka.

Digitized by Google

Liepe, crne oči bijahu mutne i zacrljenile — vidio si trag plača. Obučena kao obična služkinja, nereče niti rieči, — nepogleda majku a niti mene, već ode ravno k mrtvacu i baci se nad njime cjelivajući ga. Voda je kipila na ognju — a djevojka jaukala.

Napokon se trgne, izvadi izpod pazuha zamotak i pruživši ga majci:

— Eto vam odiela za Petricu, reče ona surovim glasom, — pokopajte ga u njem. Razderala sam svoju bielu, plesnu opravu — — i tako ste me radi nje dosta izgrdili . . . Kad je ja neću nositi, neka ju bratac obuče . . . prekrojila sam ju.

Okrenuvši se za tim prama mrtvacu, pogleda ga izrazom divlje boli.

— S bogom, zlato moje — — zarida djevojka. — Što ću sada bez tebe! i prikrivši lice rukama izadje nerekavši niti rieči svojoj majci. Majka bijaše medjutim izpraznila lonac i počela guliti krumpir. Vruća vodena para obli znojem njeno lice, na kom su se jošte suze puzle.

— Vidite ju, kakova je — reče žena, čim djevojka bijaše izašla. U oštrome glasu i u sumornom izrazu njena lica vidio sam trag jednom od onih kobnih neprijateljstva, koja često planu med majkom i kćerkom.

— Pobjegla mi je iz kuće prošle godine sa njekakvim šegrtom, nastavi majka priekornim glasom. — On ju je ostavio, a ona služi — — i pleše. Samo je Petricu milovala! . . A sada? . . Bog joj se smilovao; . . . nema srca . . .

I otare si mokro lice.

Cjelovi sestre bijahu pomakli glavu malog mrtvaca; činilo se, da gleda majku sa strane . . . Izadjoh zamišljen. — Kod vrata dvorišta sastadoh sliepca. Na ledjih je imao natovarene orguljice, a mala ga je vodila za ruku. Diete me prepozna i šaptnu nješto otcu. On skinu šešir i ostade usred dvorišta, zavezanih očiju, zablaćen, mrmlja-

Digitized by Google

jući zahvalnih rieči. Bijaše jak, plećat čovjek — kod kamenoloma odnio mu dinamit oči.

Diete me pogleda još jednom blagim posmjehom, pak mi se približi. Jadnica zarumenila se rad svoje drzkosti, al ipak prva ona progovori:

— Kupila sam i vienac, — — reče pokazavši na žep otčev, u kom bijaše sakriven bieli zamotak, i odtrči opet k otcu.

Oćutih suzu na trepavici i mahnuv joj rukom odtrčim na ulicu.

Podne je zvonilo. Po zamagljenom zraku lebdio zvuk dalekih zvonâ, al zadušen kao da su suknom zaodjenuti. Zvučni su talasi dopirali slabi, tugaljivi do mene, al ipak pustoš, u kojoj se nadjoh, nepričini mi se tako sdvojnom.

Bilo mi je kô da sam čuo glas utjehe.

Zvona su rek bi razumjela pitanje, koje mi bijaše steglo srce gvozdenom šakom.

Što je taj život? . . . pitao sam sebe, sbunjen, prestravljen nad tolikim ljudskim jadom.

Nada! — — rekoše mi zvona.

Digitized by Google

Sirena.

— Jedan . . . dva . . . tri! . . . Dakle? . . . — skoči! — zaviknu tanki ženski glas u jutarnjoj tišini.

— Ne još . . . ne još! . . . oglasi se njetko sa hridi.

— Ali nebudi smiešna. Česa se bojiš?

— Jadnica misli na „kanju“, koja ju čeka.

— Nevidiš li ju? . . . razkrečila je usta i zažmirila od veselja očima. Ah! Jele! . . tebe proždrieti, quelle delice! . . . i veseli smieh zaori na obali.

— Rugajte se, rugajte! — Skočiti prvi put u more . . . to nije šala!

— Strahota! užasno! — Sappho se nije tako tresla gledajući pod sobom morsku dubinu . . . a ipak ona nije umjela plivati! . . .

— Ali . . . ako se ubodem nogama o ježe — — .

— Kakovi ježi? . . . nema niti ribâ!

— Sve se prestrašilo, sve je pobjeglo znajući, da će la belle Helene skočiti u vodu.

— Znaš, što ću ti ja reći? . . Ti neskačeš, jer ti se mili pokazati zraku, suncu i moru ljepotu tvog struka . . . i novu plivaću haljinu . . .

— Ah! . . to je odveć — —

— Nečini li ti se, Mare, da Jele na onoj hridi naliči spomeniku „utopljenih nada“? — —

— Oh ne! . . . naliči više morskomu svjetioniku — —

— Sa nepomičnim svjetlom — — — Puf! — — silan pljusak pomuti nepomičnu, modru morsku površinu

Digitized by Google

— a glasan vrisak iz ženskih grla proleti zrakom kao krik galeba. — —

Jele nije dočekala daljnjega znaka, već se sunovratce bacila u more.

Malo trenutaka kašnje, — usred biele pjene, zatvorenih očiju, stisnutih ustana pomoli se mokra glava plavokose djevojke.

Bile su tri prijateljice. Dan prije dogovorile se, da će za rana jutra, sa obronka, gdje je villa Mare N-ove sakrivena bila, saći do morskog žala. Odatle kroz šumicu borâ došle bi do špilje, udubljene u živoj pećini, odkle bi se poput razvezanih ladja u more odtisnule.

Čežnja za slobodom, za neobuzdanim kretanjem, složila ih u jednu misao. Skinuti sa sebe sve spone, sve zaprjeke običnoga života — i baciti se u bezkrajnost pučine, kao u nepristupni, čarobni kraj — — ta misao zanese vatrenu maštu djevojaka. One odlučiše i — eto ih u moru. Odtisnuvši se od kraja, — umuknuše. Veseli smieh odleti u jutarnji zrak. — Snažnim, pravilnim kretanjem rezale su djevojke raztegnutu površinu; — čuo si samo tihi pljusak kao da se pliskavica morem skliže i opet potone.

Glave pokrivene slamnatim šeširima udaljivale se od pećine; rekô bi — papirnate ladjice, koje djeca sa obale tisnuše. More bijaše nepomično, tiho. Trag plivajućih djevojaka širio se poput lepeze, čiji su trakovi dosizali do žala.

Neizmjernost plaveti i mora, kojom su one lebdile, — slast tolike slobode — ušutka žensku živahnost. Brodile su svaka za se — htjele su se preteći, bile bi i preletjele, da dospiju čim prije do cilja svojih sanja. Hitrija od ostalih, snažno grabeći rukama more, naslonivši krasno lice kao na meki dušek, jurila je Mare pučinom. Veliki englezki Pamela šešir sakrivao u sjeni crno oko, u kom se odsievala ljubičasta morska dubina

Digitized by Google

kao plamen razpaljenog alkohola. To oko bijaše ponješto zastrto, — al smiešeći se, kao i njezine tanke, duhovite ustne. — Sunce zablistalo na golim rukama, na razkrivenom punanom vratu, na kom se priliepile crne kratke vlasi zatioka. — Plivala je kao što to često mužkarci čine, jednom ravno pruženom rukom, dočim bi se nogama odtisnula poput striele sa odapete tetive.

Letjela je biela djevojka. — Smiešila se kao da sluša iz dna mora zamamne glasove, kao da znade, za što ju zlatna pjena cjeliva. Zamamljena prozirnom vedrinom mora, svježim zrakom, u kom je lebdio balzam pinja, i dah jutarnje morske magle — zaboravi na prijašnju šalu te ostavi daleko za sobom Jelu i Anu . . . al na jedan put vrisnu.

Nješto ju sgrabilo za nogu. — Pljusnuvši nogama, prestrašena, — uzpravi glavu, i odplivavši hitro natrag htjede k svojim drugaricam.

Ove ju bijahu već dostigle, a Jele sjetivši se prijašnjeg ruganja došuljala se potiho za plivajućom Marom te ščepavši rukama pruženu joj nogu, probudi ju od blaženog snatrenja.

— Ha! ha! . . . zvala si „kanju“ za mene — doviknu Jele, koja se već hitro udaljila od prestrašene Mare — — zvala si ju, i eto ugrizla te!

— Ah! . . . to bijaše la grande Helene? . . . odvrati Mare u čudu i baci daleko od sebe slamnati šešir. — Čekaj me malo! — Presjekavši objema rukama val biesno se zaleti za Jelom.

— U pomoć! . . . u pomoć! — kriknu Jele vrteći glavom i šumeći nogama po moru. Pjena ju pokri do vrata.

— Eto i mene, doviknu najmirnija od triju, mala Ane, te zaronivši izpod mora stvori se u jedan čas kraj bježeće Jele.

Digitized by Google

Tjerale su se djevojke površinom morskom sada ravno, sada opet zakrenule nenadanim kretom u široke okruge. Malo dalje zaronile poput riba jedna do druge i pojavile se na protivnoj strani, sipajući dlanom, nogama, cielim tielom pjenu, koja je u sunčanom svjetlu blistala poput diamantne prašine. — Napokon dohvati Mare bučeću Jelu. Tu nastade neopisiva borba.

Sve što ženska domišljatost, lukavština i dražest pomisliti može, — sve se razvilo u tom čudnome mejdanu.

Mare dohvati bježeću za rame i htjede ju k sebi privući, da ju zaroni — ali Jele naglo se okrenu, te objema rukama poče ju morem škropiti. Navaljiteljica morala je prignuti glavu i sliepimice hvatati hrabru protivnicu. Ruke su se križale usred uzburkana mora, hvatale su se šakami, ali bi skliznule izpod mokrih prsta kao jegulje; — razderale si odielo na ramenu, zasliepile se morem, koje se prelievalo niz glavu, niz pleća — dok napokon Mare, jača od drugih, nesgrabi Jelu za oba ramena, i onda uz kriku, uz pljusak, nasloni joj se na tielo i — zaroni ju izpod mora.

Tiha Ane čekala je baš taj konac; zakrenuvši za borećim se parom u isti čas, kad je Mare uz silan smieh utopila Jelu, prišulja se do drugarice, primi dobitnicu za vrat, te podignuvši se do pojasa uz gromki „hurra“ tisnu i ljepotu Maru izpod vode. — Površina uzavre, pjena se razbi — — a dvie glave, sa kojih su curili burci mora, proviriše na površinu. Obje bijahu presenećene otvorivši oči, — obje potonule i zajedno se pojavile. Mare nije mogla pojmiti, odkle njoj ta nesgoda. — S komičnim izrazom na licu baci začudjen pogled na svoju žrtvu — al ugleda Anu. Porugljivi smiešak igrao se na njenih ustnah.

Za čas pograbile se sve tri. — Kroz bjeloću pozlaćene pjene vidio si ružičastu pùt gdje se savija u šareno

Digitized by Google

klupko, gdje tone i pomalja se — ruke su mahale prosipajući kišu zlatnih kapalja, lica se žarila u suncu, — gdjegdje se zabielili zubići kao biser, — a u toj smjesi boreći h se tjelesa čuo se šum uzburkanoga mora i radostni vrisak djetinskih glasova. Reko bi: potukli se labudovi. Kada se smiriše, pjena se slegnula na gladkoj površini poput izčupana perja.

More se razteglo opet mirno i sjajno — — samo zadnji nemirni vali gubili se u daljini žamoreći oko crnih pećina.

Djevojke se raztrkale i — umorne od nenadane borbe legle natražke na morskome zrcalu. Grudi im se nadimale — a plima morska njihala im pružena uda. — Tamo daleko daleko odnieli talasi njihove šešire. Sva tri razvrnuta plutala su mirno kao tanke ljuske argonauta.

— Nije ni to škodilo, — reče Mare savivši lakte izpod glave. Ležala je mirna, lagana kao na postelji. Crveno odielo bijaše joj potamnilo u vodi, a ruke i noge još bjelje blistale u suncu. More zaokružilo ju srebrnim okvirom i pljuskalo tiho kao da se razbija o gladkoj mramornoj ploči.

Uživanje; — to se čitalo u djevičanskoj ljepoti, u svakoj crti počivajuće dieve. Uprievši oči u nedoglednu plavet, njihana valom bezkrajne pučine — disala je duboko balsamički zrak — i posmjeh joj izčeznu na ustana. Počivala je tielom — al duh opojen svjetlom, razigran veseljem, koje napunjalo svu njenu dušu, — jurio je dahom pinja u visine nebesa, uživala je svoj raj.

— Ah! sretna sam! — kliknu iza male stanke, glasom, u kom drhtaše sve blaženstvo onog časa.

— Gledaj, Mare, one oblačiće! . . . progovori Jele. Nečini li ti se, kao da se nad nami stere drugo more — — a na njem da lebde razapeta jedra? — —

Nebom je prolazio čopor bielih, lakih oblaka.

Digitized by Google

— S bogom! — šaptnu Mare, sliedeći ih pogledom. Sretno putovali i nikada se nevratili.

— Za što ih tjeraš? — zapita Ane, koja je do sada sklopljenih vedja slušala, kako joj more šušti u ušima.

— One biele pahuljice navješćuju nam, da ima oblaka i gromova, — odgovori Mare, a ja ljubim nada sve vedrinu.

— Ti brodiš uviek po visinah, kô da je tu doli odveć dosadno, reče Ane, te razkrilivši ruke dopliva do Mare. Gledala ju izpod oka čudnim pogledom.

— Dà, dà to je ono, što mi svi spočitavate, odgovori ona i upili pogled u nebo.

Jedva osjetljiva struja okrenula ju prama jugu. Pred njom se sterala neizmjernost prostora. Bjelkasta magla slegla se na boji morske daljine i sjedinila prozirnim velom obje plaveti. Na nebu sitne biele pahuljice — na moru u daljini biela jedra — kao pribodeni leptiri na svilenom zastoru. Sunčani traci sterali su na tom čarobnom obzorju paučinu zlatnih niti.

— Takova sam i takova ću do vieka ostati, nastavi djevojka. Znam, da će život razderati mrenu moje mašte, možda će me slomiti kao val na hridi, možda ću izgubiti, kako luda svjetska fraza veli, moje iluzije — ali vjeruj mi, neće skršiti krila mojih misli. — One će letjeti tamo gore.

— A što bi rekla, zapita ju Ane, da bi sada odplovile morem i da se nikada nepovratimo . . .

— I to govoriš ti? . . . presieče ju Jele pruživši ruku na rame prijateljice. Ti? . . . plesačica rodjena za dvore i zabave . . . Ane, Ane! vidim, da na površini morskoj u Evinu kostimu gubiš pojam družtvenih konveniencija . . . .

— Nije li slobodno pitati? — odvrati Ane s posmjehom na ustnah. Pram crne joj kose razpustio se i razkrilio u vodi kao morska trava. — U Evinu kostimu,

Digitized by Google

kako se ti blago izrazuješ, zaboravljamo, tko smo. — — Naslovi, pokloni i sve salonske fadesse — to leži tamo na obali sakriveno u naših svjetskih opravah! — ovdje smo napokon mi . . . .

— Mi? . . . mi ribe ili žene, koje od ovo dvoje? . .

— Ti si nesnosna! — Ne, nisam htjela reći: žene — već: sirene!

— Al to je sve isto! — —

— Ah! sbilja? . . . prekinu Jele i približi se drugaricam. — Sve su tri sada počivale jedna uz drugu. Nježna, prekrasna tjelesa poredala se — sjedinila se. Mramorne ruke zaviše se izpod mora, a tri kao u bisernom školjku izrezane glavice nasloniše se na talasih. Lagani vjetrić, koji je mirisav doletio s kraja, poskorupi površinu; sitni vali zablistali u suncu kao tepteće zlatne kaplje zaokruživši one tri ljepote blistajućim sjajem. Tri kipa na zlatnom mozaiku.

— Liepo bi bilo, ko sirene ploviti navieke po toj čarobnoj pučini, — pak, kad bi oluja podigla valove do neba, sakrile bismo se u koraljnih špiljah i čekale putnike . . .

— Ah! hvala na toj zabavi. Nebih toga htjela, reče Jele. — Pomisli, molim te, cielu godinu postiti i rake grizti . . .

— Al putnici, koje bi dovabila . . . zapita ju smiešeći se Ane . . .

— Zar bi ih morala jesti . . . .

— Naturelment! . . .

— Još bolje! . . . njekoliko plećatih mornara, koji bi zaudarali po ribah i po rakiji — — Brrr! —

Smieh zaori u tišini.

— Čujte me, djeco, reče Mare nakon male stanke. Doći će nam i crnih dana — ali žar ovog jutra, blaženstvo naše neobuzdane slobode razvedrit će nam svu tminu budućnosti.

Digitized by Google

— Nessun maggior dolore! itd. itd. započe Ane deklamovati.

— Oh! ne . . . prekinu ju naglo Mare i odrieši se od njihova zagrljaja. Što bi bio život, da nije obasjan odsjevom sretnih dana? — Pjesnici lažu! — — —

— Oh! Oh! . . plivajuće fraze! . . .

— Bar ih razumiješ na prvi mah i bez razjašnjenja. — — Vidiš, što sve znači ležati na moru u ovakvome kostimu . . .

— Veli se, da je istina gola! . . . šaptnu Ane i zažmiri lukavo očima.

— Etonnante! . . . oglasi se Mare podignuvši ruku, sa koje se ciedile kaplje poput dragulja.

— Ti nas kompromituješ, Ane . . .

— Pred kim? . . .

— Pred onim galebom, koj nas gleda tamo na desnu . . .

— Ne, . . . pred suncem i morem! Htjele smo se vladat a là Sirene . . . a eto ti nam stavljaš pod nos našu jednostavnu žensku . . . narav!

— Čuješ, Mare! — ako smo Sirene . . .

— To jest, ako hoćemo biti . . .

— Kako ti je drago! . . . al onda zapjevajmo!

— Brava! kriknu Ane.

— Ali što? . . . zapita Mare.

— Sve što hoćeš! . . . samo počmi ti, oglasiše se djevojke.

— Dakle i to! . . .

I prva Mare, razširivši ruke na vodi, uprievši oko u neizmjernost neba — zapjeva jednostavnu poznatu pjesmu „proljetna noć“. — Kao cviet nimfeje njihala se na površini morskoj, a tanki zvučni glas vinu se u zrak i zatitra nad pučinom. Taj sladki zvuk lebdio je poput lastavice, njihao se mirisom pinja i mora, širio se sad jače, sada slablje kao da dolazi iz dubine morske —

Digitized by Google

pak opet kliknuo strastven, drhćući kao doziv ljubavi i slasti.

Jeka je odgovarala sa obale. Dvopjev šume i mora. — Kada se sva tri djevojačka grla sjediniše, onda reko bi: narav pjeva. — Sjajna prozirnost uzduha napuni se te pjesme; sve je drhtalo u zvučnoj harmoniji jutra. — — More potamni na mjestih kao da je ljubavnom razkošju protrnulo, samo gdjegdje zablistale iskre. Sunce je ljubilo zlatnimi odsjevi bjeloću počivajućih sirena, i prodiralo u bliedih nitih kroz zelenkastu dubinu mora.

Glasovi kliknuše još jednom, — jeka produlji taj zvuk, i — sve umuknu. Zrakom je lebdio galeb i gledao je plutajuća tjelesa.

Jeli bijaše dosadilo mirovati; trgnuvši se od počinka, zapliva mirnim, dugim kretanjem prema dalekoj obali. Na jednom opazi malenu ladju, gdje zakreće za pećinastim rtom. Bilo je daleko — al ipak si razabrao dvie osobe. Jedan mornar veslao — a na krmi sjedio je mužkarac. Lica se nisu mogla razpoznati.

— Hej! . . . zaviče Jele i stane. — Ladja dolazi . . . prenite se! . . . Prestrašene, pljusnuše djevojke vodom, i sve tri u jednome kupu motrile su ladjicu, koja se približavala.

— Čini mi se, da njekakav obični mornar vesla . . . reče Mare zastrievši rukom pogled. Ali onaj drugi . . . nemogu ga razpoznati . . .

— Gledaj, gledaj . . . hvata nam šešire iz mora . . nastavi Jele. Strašno.

— Možda je kakav morski gusar . . . oglasi se smijući se Ane.

— Ako ugleda našu robu na obali? . . .

— Zar misliš, da će nam ju odnieti? . . .

— To ne . . ali sakrit će se, pak . . .

— Pak? . . . zapita Mare pogledavši ju ironičkim posmjehom.

Digitized by Google

— Mogao bi čekati, da se mi povratimo i viriti . . .

— Prošlo je vrieme, kad su ljudi virili i uhodili za kupajućimi se Dianami . . .

— I kada su Diane pretvarale takove bezobraznike u jelene! — Nije li tako? reče Jele.

— Žalibože! uzdahnu potiho mala Ane.

Medjutim ladja bijaše na stotinu koračaja od djevojaka. — Ane bješe prva, koja upozna mornara.

— Jadnog mi gusara! . . . zaviče ona. Nevidite li Pava.

— Ah! . . . dà, u istinu! — Kliknuše djevojke osovivši glavu i sve tri u jedan mah zakriknuše:

— Pavo! . . . Pavo! . . .

Mornar začu svoje ime i okrenu glavu. Debeli, mužki glas odzove se u daljini.

— Tko me zove? . . .

— Mi smo, Pavo! . . . zaviče Mare. Nepoznaš li Maru N-ovu?

Veslač bio je ustao držeći nepomična vesla. Gledao je zakriliv si rukom pogled, odkle su tri ženske glave iz mora virile.

— Gospo Mare! — oglasi se za kratki čas veslač. Bio je prepoznao djevojku.

— Koga vodiš? . . . zapita Jele na veliko čudo drugaricâ.

— Nikoga! — bješe lakonički odgovor iz ladje.

Onaj drugi sjedio je nepomičan.

— To znači, da je kakav ribar . . . ili dječak, reče Jele.

— Dodji nam u susret! — zaviknuše još jednom.

— Eto me! — bješe odgovor ribara i ladja krenu prama djevojkam. Ove, hitre poput striela, odplivaše k nenadanom znancu.

Na dvadeset koračaja od ladje razpoznaše veslareva druga. Bio je dječarac, kakovih 13 godina, odjeven u modroj košulji, tamnih platnenih gaća, sa slamnatim šeširom

Digitized by Google

na glavi. Držao je u ruci mali koš od trstike. Djetinjasto lice bijaše potamnjelo od sunca. Mučaljiv i tih gledao je, kako se vodom sklizu — nevidjena tjelesa.

Meštar Pavo, kako ga je sviet zvao, bijaše starac, koga je vrieme osušilo a more utvrdilo kao krmu stare ladje. Starci su se njega sjećali, govorili su, da je vidio sretnih dana . . . ali kada? — Moglo mu je biti sedamdeset godina, — ali na tvrdoj, čadjavoj koži, koja poput hridi bijaše na stotinu pjega, nabora izkrižana, — vrieme izbrisa svaki trag starosti i boli. Smedji polusiedi brk visio niz tmasto lice i sakrivao široke ustne, iz kojih dan i noć virila mala crna lula. — Ljeti bi razkrio na dlakavim prsima crvenkastu košulju i zavio rukave. Tamna, osušena put pekla se na suncu, — al nepomičan u svojoj crnoj ladjici lovio je ribe kroz ciele dane, da ih za mali krajcar u gradu prodade. Izlizani kaputić pokrio bi mu zimi sgurena ledja, a za burnih dneva privezo bi ladju o kraju, pak bi sjedio na gružkoj obali i pušio. Kiša je prala staroga Pava, vjetar je duvao hladan — al on je sjedio i pušio. Samo kad bi oluja zavijala kao urnebes, skučio bi se izpod kakova svoda gospodskih kuća ili legao u dnu svoje ladjice pokriv glavu gunjem. Na moru je živio kao galeb. Poznavao mu je sve varke, sve čare, sve strahote. Češće bi mu šakom prietio, ili ga opsovao kao živinče kakovo, — ali taj gnjev nebi dugo trajao. Talasi morski sačuvali su mu uviek ladjicu, milovali ju tihim klokotanjem, — a starac bi bacio polugnjevni pogled na varavu tišinu, pljunuo bi na nju — i nastavio ribariti.

Svak je poznavao staroga Pava; gospoda bi ga pozdravili prijaznim smieškom, kao kakova kuštrava ali vjerna psa. Ribe, koje bi u košiću nosio — prodô bi prvoj službinji, koju bi sastao. Dvie, tri ukljate, nješto vladika, iglica, gavuna ili kad bi iza kakove oluje mutno more zasliepilo ribe, po koji sarak — i to bijaše sve,

Digitized by Google

što je on udicom uhvatiti mogao. U njegovoj ladji vozila bi se gospodą na kupanje po čarobnih dubrovačkih špiljah, — a često krat na večer, kad je mjesečina titrala na moru, odveo bi hrpu veselih, čevrljavih Gružkinja prošetati se srebrnom površinom prama Orašcu i Zatonu. Pavo je gledao, vozio — i mučao. Vedrina je djelovala na njegovu surovu, okorjelu narav kao posmjeh djeteta; malo bi sborio al ipak bi razvezo jezik i pripoviedao svim, koji su ga htjeli ili nehtjeli slušati, svakovrstne priče o morskih prikazah. Kadgod, kad bi čašicu rakije izpio, — a to mu se često dogodilo, zapjevao bi kakovu talijansku prastaru opernu ariju. Hrapavi njegov glas, užasno distoniranje i komički izraz staračkog mornarskog lica, razglasiše to pjevanje po cieloj okolici. Mladež bi ga napastovala, da pjeva, plaćali su mu kapljicu „biele vode“ samo da zatuli onaj: „Si del Tebro“ ili „Sempre sola accanto al fuoco“. — Taj čudnovati život imao je i crnih, nerazumljivih točaka. Kad bi oblaci pokrili nebo, i gromovi zagrmjeli iza Srgja, Pavo bi umuknuo kao da je od kamena. Utrnuta lula visjela bi iz stisnutih ustana, a mrk poględ upilio bi se suludastim izrazom u zemlju. On je nješto gledao! Al odkle je došao taj starac? . . . koga je izgubio? — Nitko nije toga znao a niti je tko mario izpitivati. Živio je — i to bijaše dosta. Neznatan i samotan, kao i mnogi velikani, disao je božji zrak, jer je tako hotio udes. Ladja i lula bijahu mu rodbinom — a more svietom. Što mu je falilo? — I onog jutra bio se uputio na ribarenje. Ljepota ljetnog dana dovede mu ladjicu do X—a. Ukrcav njekog dječaka htio ga je odvesti do Zatona — a tako i prodati uzput ribu.

Ribario je već od zore. Uzpev se na krmu svoje ladje, držeći u ruci dugu kalaumču, čekao je nepomičan, dok se riba nezahvati za udicu. Dugo je to trajalo, al ipak na jedan put trstika presjekla zrakom, te bi ulovljena riba

Digitized by Google

sinula u vis koprcajući se, blistava poput novog talira. Čudna bijaše prikaza tog ribara u vedrini jutra. — Na sjajnome zadku neba, koji se je od opalne bjeloće iztoka prelievao u tamnu baršunastu modrinu obzorja, usred plavkastog zlatnimi pojasi presječenog morskoga kristala, dizala se crna silhoueta nepomičnog starca još tamnija u tolikome svjetlu. Poput ukočenoga morskoga pauka lebdio je na površini, dočim se njegova sjena oštrim crtama u zrcalu mora duljila. Čekao je kao zasadjena greda; kadkada prodrhtala bi samo trstika u rukû.

Nješto struja, a malo i veslanje dovelo ga do krasnog X—ovog zaljeva. Koš bijaše pun riba, mogo se dakle odmoriti i poći djevojkam u susret.

— Pavo, ti si „un angelo!“ — — viknu Mare zahvativši se prva bielim rukama ladje.

— Niesam, nego ribar, gospo, odvrati starac ustajući. Hoćete li uljezti? . . .

— Ne, ne — — odazvaše se Ane i Jele baciv pogled na dječaka, koji ih gledao raztvorenim očima.

— Digni se odtole, Antune, reče stari Pavo, kao da je razumio, što djevojke misle. Eno ti ondje mjesta na provi.

Diete ustade nerekav niti riečce i postavi se na drugu stranu, vireći na čudnovate prikaze.

— Bolje će biti, da ti veslaš, Pavo, i da nas povezeš do špilje. Mi ćemo se objesiti za konopac.

— Vidiš li me? — zapita ga Jele, podignuvši se nad vodom i pokazavši obli preliepi svoj struk.

— Ja se već držim konopca! . . . Nečini li ti se Ane, kao da vidiš Karonta, gdje vuče svoj plien u pakao . . .

— Quelle idée! . . odvrati Ane puštajući, da ju ladja poteže. — Vozi, stari moj Pavo, vozi mladost i ludost. Mi smo dobre sirene bez glasa i bez ribjeg repa . . . Neboj se, nećemo te začarati.

Digitized by Google

— Čuo sam vas gdje pjevate, reče starac. Liepo ste pjevale, liepe ste, ali niste sirene . . .

— Oh! Oh! . . . prekinu ga Mare, koja se bijaše odvažno uzpela te sjedila predbačenih nogu na okrajku ladje.

Divna bijaše u taj čas slika te djevojke. Kao najada iz kakove Rubensove Apotheose sjedila je na krmi lagana i bujna. Na ružičastu, vlažnu put bacali su zlatnu koprenu sunčani traci. Tamna joj kosa, visjela niz pleća sakrivajući naravnim plaštem vijugaste, slikarske crte njenih ledja. Crvena oprava sjala je kao grimizni cviet u blagoj plaveti obzorja, i žarila plamenimi odsjevi smiešeće se lice.

Starac ju pogleda izpod šešira i provesla jače potegnuv snažno iz utrnule lule.

— Nevjeruješ Pavo, da bi mogle zavrnuti kome glavom, nastavi ljepotica, te podbočivši se na krmi pogleda smiešećim se pogledom.

— Što pitate Pava? . . . odgovori starac. Prošlo je doba ludovanja.

— Sada nećeš da govoriš, a prije si rekô, da niesmo sirene? reče Jele. Ladja vukla je nju i malu dražestnu Anu, obje pružene na površini, držeći se jednom rukom konopca. More oko njih razbijalo se, pjenilo — dugi modri trak označivao u daljini prolazak čudne povorke.

— Nieste sirene, jer ste krštene duše . . . odgovori prostodušno starac.

Ladja je tiho brodila prama samotnoj obali. U moru je treptio odraz crvene oprave i bielih nogu „božice“ Mare. Tamo na zadnjem rubu obzorja jedva izčezavala koprenasta magla; — novi galebi vijali se težkim letom nad vodom.

— Jesi li štogod ulovio, Pavo? . . . zapita ga Mare.

— Nješto malo, odgovori starac. Pokaži, Antune, gospodji.

Digitized by Google

Antun ustade i donese Mari košić pun riba. Diete je spustilo glavu i gledalo izpod oka biele lakte i crljeno odielo. Začudjenim pogledom pratilo je svako kretanje te žene, koju je Pavo nazivao zvučnim imenom: gospodje. U tom pogledu vidio si kao niemo pitanje: što je gospodja?

— Svega i svašta. — Nuti . . . ulovio si i sarka . . . reče Mare pregledavajući ulovljenu ribu.

— Mlad je . . . zahvatio se ludov za udicu.

— Nebi li nam, Pavo, prodo tu ribu? — — zapita Jele izpod ladje.

— Za što nebi? . . . odgovori veslač. Ali što će vama ovakove sitnarije?

— Što će nama? . . . . Pojest ćemo ih . . . pače, znaš li što? Izaberi nam najljepše, pak ćeš nam ih izpeći tamo u špilji.

— Jele! . . . ti si danas odveć poduzetljiva.

— Skočila sam u more! . . . odgovori smiešeći se plavokosa djevojka. Onaj prvi vratolomni korak ohrabrio me za cieli život . . .

— Eto nas! viknu Mare položivši nogu na piesak obale.

Starac ih bijaše dovezao do žala.

— Antune, reče on skočiv iz ladje, ostani unutra i nekreći mi vesla.

Uzev košić u ruku spusti se niz bridke hridi na obalu. Djevojke bijahu medjutim iztrčale hitro iz mora, te silnom vikom tetošile po bodkome tlu do mjesta, gdje im je rublje bilo sakriveno.

U maloj špilji vladala hladnovita sjena. — Vlažne hridine zelenile se poput malakita, divlji bršljan virio kroz pukotine a nad ulazom razkrilio se kao lepeza od čipaka — pinj. Tišina vladala u tome kutiću, — jedva prodiro pljusak mirnih talasa, koji su na žalu koturali kamičke. Žar sunca učinio još tamnijom rupicu, u kojoj

Digitized by Google *

se djevojke sakrile, — stajao je pred ulazom sjajan al nemoćan da prodre u mirni zakutak. Jedan žuti leptir bio se izgubio unutra. On je sam mogo vidjeti dno . . . Za časak se pojaviše na suncu i djevojke. Zamotane u bjelih plaštevih, bliedjahne od umora, pričinjale se više rimskimi vestalkinjami, koje se vraćaju od tajnog svetilišta.

Izčeznuše sirene, umuknuše i presvukoše svoje „ljuske", kako je mala Ane govorila; — tihe i mučaljive vukle su za sobom bielu povlaku. Pri ulazu špilje spustiše se i sjedoše na žal. Pavo stajao pred njima s košićem u ruci.

— Gdje ćemo? zapita ih starac.

— Tu, na pržini! odgovori Mare.

Stari ribar prignu se i stade kupiti morske trave, koje sunce bijaše izpržilo. Nabrav veliku hrpu, uzpe se nad pećinu do pinjeve šumice i odkinu suhih grančica, igala i pinjula te napuni žepove i spusti se opet na obalu. Dugo je trajalo, dok je Pavo namjestio i sagradio malenu lomaču. Htio je stvoriti nješto dostojna vanrednoga družtva, koje ga gledalo. Napokon kup bijaše gotov; tad izvadiv sumpornu šibicu podmetnu ju izpod nagomilane trave Vatra se nije mogla lako upaliti; dim je sukljao lieno; — tanahni mu trak svaki čas izčezavao u zraku. — Stisnutih piesti gledao je Pavo slabi uspjeh svoga djela. Videći da vatre neima, promrmlja izpod brka njeku svoju krupnu, pak prignuv se na zemlju, stade duhati u hrpu, dok crvenkasti plamen neprodre kroz gusti dim. Grančice popucaše, morska trava se savi u gorućih vrpcah, — a vatra blieda u tolikom sjaju planu bacajući u mirni uzduh tanki stup žutkasta dima, koji e šuljao kroz pinjevo granje i gubio nad morem kao pram zaostale jutarnje magle.

— Mare! — prekinu Jele šutnju naslonivši glavu na rame prijateljice. Biela, krasna ruka proviri kroz nabore snieżnog ogrtača i pokaza u daljinu. — Što veliš o tome jutru?

Digitized by Google

— Velim, da sretnije nego što smo sada, nećemo nikada više biti! — Njezin glas bijaše sjetan.

— Čuješ li ih, Pavo? — okrenu se mala Ana k starcu, koji je čučnuo na zemlju, parao ribe i čistio ih od ljusaka. — Ala te sirene brzo mienjaju volju . . . .

Starac kimnu glavom i zapali lulu o žeravi. Neodgovoriv niti riečce poreda na razastrtoj žeravci nekoliko riba. Za čas se začu praskanje i cvilenje na vatri i zrak stane zaudarati po pečenju. Lagani dim zaokruži starog ribara, koji je nepomičan sjedio i pušio. — — Mir razastro svoja krila nad cielom naravi. Sve je mučalo — — rekô bi: narav je uztegla uzdah i zadriemala opojena sjajem i slasti. To bijaše trenutak — neopisiva čara.

— Je li moguće, da je to ono isto more, koje baca talase povrh pećina? . . . oglasi se u sveobćoj tišini glas Ane.

Nitko se neodazove tome glasnome razmatranju, samo Pavo bijaše okrenuo glavu prema blistavoj pučini.

— Nevjeran kô more! — reče Mare. — Vidiš li ga, kako liže i miluje piesak. Jedva se usudjuje pomutiti žale. Gledajte kako se igra okô hridî, baca im biserkaplje, — možda im žamori pjesme ljubavi; — a sutra? Urlikat će kô biesni tigar, šibat će ih pjenom, bacati im kamenje, ribe . . . oh! more — nevjero! — —

Ona je deklamovala svim žarom kao da govori nevidjenome obćinstvu. Uzpravivši se, prebaci dugi bieli plašt preko ramena, — desna ruka i pleća odkriše se a vrana kosa prosu se med grudima. Da nije bilo starog Pava i njegove lule, bio bi pomislio, da se nalaziš na obalah stare Grčke, na Tenedu, Paru, — — pomislio bi na Sapphu i na njezine pjesme.

Drugarice su ju gledale i podsmjehivale se. Poznavale su žarku, neobuzdanu, promjenljivu narav njihove

Digitized by Google

prijateljice, koja je plakala i smijala se, pjevala i tugovala, al uviek iz dna srca, strastveno.

— Bravo! . . . bis! . . . zaviknuše djevojke pleskajući rukama.

— Je li vam se dopalo? . . . reče Mare porumenivši.

— Sublime! . . . rekle smo ti stotinu puta, da si stvorena za veliko pozorište. Žalibože ovdje imaš samo Pava i njegova Antuna.

— Dosta je i to za me, odgovori djevojka približivši se Pavu.

Ribe bijahu jur pečene. Starac odsieče grančicu zelena bora i položiv na nju plod svog kuhinjskog rada, pruži ih djevojkam.

— Idila „au poisson“! viknu Jele sgrabivši oprezno pečenu ukljatu. Sve tri započeše uz šalu grizkati.

— Jesam li ti se milila, Pavo? zapita Mare. — Starac je sjedio na kamenu, pušio i gledao ih.

Jeste, gospo! — Rekli ste istinu! reče on zureći mrkim pogledom mirni, kristalni val. — Hrdja! promrmlja med zubima.

— Za što ga grdiš, kad bez njega nemožeš živjeti, zapita Mare baciv izglodanu ribu u more.

— Ružim ga baš za to! . . . prokleo sam ga toliko puta, da me Bog kaznio i uz njega privezo.

Bilo je više nego li običnog gnjeva u hrapavome glasu staroga mornara. Lula mu se za čudo dimila — znak, da se Pavo jedi. Djevojke su gledale začudjene gnjev poznatoga dobričine. Njegovo suho, tmasto lice, njeki izraz tupe okorjelosti, koji mu se čitao u zamrlih očiju, privezaše nestašni pogled počivajućih, veselih dieva. Hrid, na koju se naslonio bio, izgledala je izmučena, izlomljena kao i on. Isti val morao ih ošinuti i uništiti.

— Ti mrziš more? . . . zapita ga Mare iza kratke šutnje.

Digitized by Google

— Što bi ga više mrzio? . . . odgovori starac gledajući u tle i mahnuv rameńima. — Otelo mi je sve, što sam imao — sad je sve prošlo.

— Izgubio si ladju? . . . zapita djevojka tu skučenu, tamnu prikazu.

— Ne . . . reče Pavo muklo zureći u žeravu, koju bijaše pokrio bjelkasti pepeo. — Ugrabilo mi je dva sina . . .

— Potonuli? . . . kriknuše djevojke.

— Dà . . . potonuli! — Starac je kimao glavom upriev pogled u daljinu, gdje su se jedra na obzorju bjelasala.

— Frano je bio stariji, nastavi on . . . pošo je na ladji kapetana Vuletića. Liep ti je bio, i hrabar kao sokol . . . Prošao cielim svietom, vidio Ameriku — nosio meni i majci dukata i svilenih rubaca. Htio se i po drugi put ukrcati, — otidje u Indije. Svakog drugog mjeseca dobili bi pismo: „Dragi otče! zdrav sam; — poljubi majku“ i sve tako. Na jedan put prestali dolaziti listovi, — nakon pô godine muka i žalosti javiše nam: razbila se: „Liepa Dubrovkinja“ blizu Filipina — svi se utopili — i moj Frano . . .

Starac umuknu i potegnu iz lule. Govorio je prekinuto kao čovjek, koji odavna muči, nepodignuv glave. Njegov glas zvučio hrapavo, al treso se kadkad, rek bi: zebe ga! Djevojke približile se . . . motrile su s njekim strahom toga čovjeka, koji je ondje u žaru sunca, u mirisavom zraku pinja, pred nepomičnim zrcalom mora, govorio hladno o utonuloj djeci.

— Imao si i drugoga? . . . zapita ga Mare, dok je on mučao.

— Najmilijega . . . Iva! . . . reče starac. More mi ga odnielo . . . i njega progutalo! — Majka je htjela poluditi, kad začu, da i on hoće po moru. Gdje ćeš, nesretniče? rekoh mu ja . . . nemamo nego tebe, ostani

Digitized by Google

uz nas. Oh dà . . . Smirio se za njekoliko vremena, pak . . . veni i plači. Bio bi ga prokleo, ali moja Kate, ... izčupala si sama srce. Podji sinko . . . budi sretan, reče mu tužnica. — I ode . . . Jedne noći — bilo je o „ekvinokciju“ — oluja žviždala kao mahnita — more letilo do sv. Križa — grom udario u Babin kuk . . . strahota! Kate je spavala. . . . Na jedan put kriknu u snu i skoči kô pomamna sa postelje: Čuješ li! viknu prestrašena; tresla se kô prut —

— Što je? zapitam ju začudjen. — Grmjelo je i bljeskalo, da smo se jedva čuli. — Njetko je zaviknuo! kriknu jadnica. Neluduj, rečem — grmi i ništa drugo. Spala si, pak ti se sanjalo! — Ne . . . čula sam jauk — glas Iva! . . . plakala je nesretnica. — Ja sam se smijao — al me zazeblo. — Za mjesec dana javili mi: — razbio se brod one iste noći, kad je Kate čula u snu glas. Ivo potonuo u Crnome moru. — Vjetar donio majci Ivin jauk.

Težka, plamena suza spusti se niz osušeno lice starog ribara, i pane u mokri piesak. Djevojke, ganute, mučale su i gledale pučinu, koja se sterala mirna i plava kao raztegnuti svileni sag. Sve je blistalo na njoj, — sunce se igralo ognjenimi iskrami, vjetrić zapada opasao baršunastim pasom obzorje, — gdjegdje poskočila riba, nad morem i utisnula zlatni okrug u zategnutu površinu, — nad glavami djevojaka zacvrkutao cvrčak. — Sve se smiešilo, sve je kao himna veselja sborilo o sreći i o slasti. — — A taj starac, sguren, poderan, pripoviedao, da mu je to more progutalo dva sina; — odkrivao je drhćućom rukom zastor, za kojim se smrt kesila krezubim posmjehom.

— Jadni moj Pavo! šaptnu jedna od djevojaka. Starac ustao i brisao kosturicu o rukavu. Časovito ganuće izčezlo sa njegova lica.

Digitized by Google

— Od onog vremena — pošlo je sve na gore. Žena mi se razboljela i umrla. Prodô sam kućicu i kupio sam barku. — More mi je sve otelo al je mene pridržalo.

Sjetni posmjeh izkrivi ribareva usta. — Sirena začarala mi djecu; — zapjevala ljepše nego vi, djevojčice moje, i pritegla ih na dno . . . Gledao je more i kimao glavom, za tim kao da se nječesa spominje, prekriži se i šaptnu:

— Bog nas sačuvô od te nemani.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Malo kašnje ladjica odtisla se s kraja u daljinu. Pavo je veslao snažnom desnicom, a Antun okrenut prema obali gledao je, gdje se nješto biela vuče u polusjeni udaljene špilje. U sunčanom žaru titrala jeka djevojačkog smieha. Na obali tinjala žeravica pod sivim pepelom, a po nepomičnom zraku lebdio samo miris pinja.

Sve je šutilo u razpaljenom zraku ljetnog jutra. — Val se razbludno raztezao na obali, smiešio se suncu i vjetriću . . . rugao se Pavu . . . Val! — ta vječna sirena pjevala je jednu kiticu svoje zamamne pjesme.

Digitized by Google

Rose Mery.

Bečka idila.

I.

Sjedila je, s knjigom u ruci.

Naslonivši se udobno na klupi, te prignuvši glavu malko unapried, bijaše se zadubila u čitanje.

Sjena platane zastirala ju zelenkastim svjetlom; — gdjegdje prodirale sunčane niti kroz široko lišće i zablistalo u svietlih kolobarih na njenoj lakoj ljetnoj opravi. Zlatna, zarudjena kosa, koja je virila izpod šešira, zastiraše joj čelo tamnijom sjenom, dočim se na prignutom zatiljku svietlila u zlatnih pahuljicah. Maleno, ružičasto lice imalo je finessu i nježnost contourâ, kojim se divimo u Reynoldsovih portretih; — dječinsko, bi rekao, da nije bilo tamnih obrva, koje se zavijale u tankoj crti, kao olovkom narisane, i u dugih svilenih, skoro crnih trepavicah, koje su zastirale spušteni pogled zavodljivom sjenom. Podbradak bijaše oblo i čvrsto razvijen; — rupica, koja ga je u sredini presiecala, te punahne ustne, na krajevih duhovitom crtom uzvinute, — sjećale su te sve skupa na zamamne glave Rubensovih Flamankinja. Njeka pikantna svježost počivala na obrazu i na cieloj osobi te uranile čitateljice. Tamno zelenilo rosnih busova, koji su okruživali samotnu klupu, izticalo je još većma bjeloću odiela. Florentinski Pamela-šešir nakićen na strani kitom divljih poljskih ruža, bijaše svezan laganim bjelim crepe-om, na kom je spuštena glava kao na pjeni počivala.

Digitized by Google

Jedan sunčani trak, prodriev kroz granje, zatitra na ružah, i došulja se do otvorene knjige. Lice se zasja bjelkastim odsjevom. Spustivši knjigu na koljena, pogleda u daljinu, odkle je žamor probudjenoga Beča dopirao do nje slabim šumom. — Sivi, vlažni pogled čudnovatog oka zaokruži zelenilo praznog Volksgartena, pruži se tamo, gdje su se staze parka križale usred cvjetnih partera kao vijugasti trakovi kakove osušene rječice, i zagleda se u razcvalo stablo jorgovana.

Zrak, mirisav od rosne trave bijaše nepomičan, — a ipak šuštilo je u busovih kao da se jutrnji vjetrić sakrio izpod granâ i poigrao sa lišćem. Nebo, plavo kao njemački: „vergissmeinnicht“, bijaše zastrto laganom bjelkastom koprenom, koja je plazila prama jugu i dizala se kao zastor bielih čipaka. — Bio je to čas, kada i u zakutcih velegradskih nasada nalaziš dah šume i samoću običnih vrtova. Tišinu prostranog perivoja, u kom se mlado zelenilo ljaštilo u suncu veselim treptanjem, jedva je prekidala jeka bučnog gradskog života. Kadkada doletio bi iz daljine velikoga grada raztegnuti zvuk jutarnjih zvona ili nejasni štropot brzajućih kočija. — Kao šum iznenadnog vjetra prohujila bi mirnim zrakom ona neizvjestna smjesa krike i žamora, koja se diže iz gradova sa dimom njihovih dimnjaka, onaj mukli žamor, u kom svaki vapaj sdvojenja i radosti, svaki glas turajućeg se ljudstva, svaki korak ogromnog množtva imade svoju jeku. Taj glas dišućeg velegrada uminuo bi za čas u svježem jutarnjem uzduhu, a tad bi samotni perivoj, pun sjenatih kutića, odjeknuo samo pijukom lastavica, koje su se zrakom križale. — Od onog mjesta, gdje je neznanka sjedila, mogao si pomisliti, da se nalaziš usred prostranog parka. Sve zeleno i razcvalo; — na desno bljeskala su nad vodometom biela ledja mramornih kipova, a tamo na dnu med stabaljem jedva su provirivali tamni ogromni krovovi carskog Burga. Bilo je svi-

Digitized by Google

banjsko jutro -- doba oživljaja i čežnje; narav se smiešila, — bujna i cvjetna. — Volksgarten bijaše u onaj čas posve miran i prazan. Po klupah vidio si gdjekoje starce, uzpravljena držanja i bielih vojničkih brkova, ili mladića sa svezkom u ruci; — kadkada prošla bi pristara ukusno obučena gospodja vodeći za ruku maloga „baby“, dočim su pred njome skakutali uz dječinski smieh poveći dječaci u englezkih nošnjah. Čevrljanje djece prošlo bi kao cvrkut ptičjeg jata. Za čas bi zaškripao piesak pod težkim korakom kakove debeljaste služkinje, koja se zabludila u perivoj sa svojim „Feldwebelom“ —, ili u najsamotnijem zaklonu vidio si šetati se gospodju licem zastrtim koprenom. Šetala se i čekala je. Tamo na Burg-Ringu nenumerovani je fijaker takodjer čekao. — Za čas zazveketa sablja, — a kroz zelenilo prodje on — mladi husarski častnik, — ona . . . tko zna, koliko joj bisera krunu resi. — Beč kao i svaki drugi grad ima za stanovita mjesta svoju običnu, nepromjenljivu publiku. Lica se mienjaju ali vrsta je uviek ista. Samo ona neznanka s knjigom u ruci činila se tudja okolici, koja ju okružavala, i malobrojnome svietu, koji se onog jutra desio u Volksgartenu. Znatiželjnim okom sliedila je razne grupe; — u njenom bludećem pogledu bilo je nješto začudjena, kao da se ovdje za prvi put nalazi sama u to doba i u tom zakutku. Ukusna jednostavnost njene toalete, u kojoj si mogao opaziti njeku neobičnu svježost boja, udobni način, kako se naslonila na klupi, prebacivši nogu preko noge, napokon knjiga, iz koje je kadikada pazljivo čitala, — sve to moglo je izkusnog habitue-a zaustaviti, da promotriv malko tu proljetnu sličicu zaključi, da je ta liepa čitateljica t u d j i n k a, koja je valjda iz kakovog kupališta došla, da pogleda Beč. Da je slučajno gdje u blizini bilo mora, bio bi prisego, da je ona biela oprava i onaj fantastični slamnati šešir dohrlio direktno sa obale.

Digitized by Google

Njeki postari gospodin, marcijalna hoda i širokih pleća, bijaše već dva puta prošo tobož nehotice kraj samotne klupe, — i svaki put bacio blagi pogled na bielu čitateljicu. Jednom padne mu „slučajno“ štap, baš naprotiv neznanki, — ali ona ostade nepomična prignute glave. Starac, valjda kakov penzionirani „Excellenzherr“, težko se nagnu do zemlje, sgrabi palicu — te crljena lica uzpravi se, zafrče siedi nahereni brk, popravi si ovratnik — i ode bez traga prama carskomu vrtu. — Ona je čitala dalje; fini posmjeh pomoli se pod velikim šeširom, te bielim, dugoljastim prstima, na jednom od kojih blistao diamant, potapka se po koljenu, kao da udara na nevidljivu glasoviru.

Oko desne ruke, kojom je knjigu držala, savijala se srebrna zmija.

Čitanje ju očevidno stalo zanimati, jer bacivši još nekoliko pogleda na okolicu, upili se napokon u knjigu, čije su žute korice i debela crna slova odavale francezko porieklo. Ruže njena šešira nagnule se nad ružičastim licem kao da gledaju, što ta knjiga toli zanimivog pripovieda. Da je cvieće opreznije bilo i da se nije tako zadublo u svoje razmišljanje, bilo bi opazilo mladića, koji je gledao liepu plavokosu djevojku još većom znatiželjnosti.

Jedan izdajnički sunčani trak, probiv lišće razgranjenog busa, bio se spustio do doljnjega ruba biele oprave, koja zasja u sjeni zakloništa. Taj isti bezobrazni trak odkri plavu svilenu čarapu, koja se vijugastom, oblom crtom gubila u sjenu, i obasja malenu, u tamnih šiljastih cipelah sapetu nogu. Za oko ma kojega člana „jakog“ spola to bijaše već dosta. Ona ponješto uzdignuta noga virila je iza grma i bacala na bielome šljunku oštro crtanu silhouetu.

Ženska noga, — to je putni list gospodjâ; — al nožka one sakrivene žene bijaše Elzevir — izdanje istog lista. Mladić, koji je prolazio bližnjim rondeau-om, okrenuv

Digitized by Google

se nehotice na desnu, ostade nepomičan pred tom niemom al zavodnom slikom. Gledao je nožku iznenadjen i presenećen, — kao da je vidio pred sobom nepojmljivu zagonetku. Bijaše toli dražestna, pružala se tako zavodljivo nad zemljom, bjeloća oprave odkrivala ju je toli bezobzirno al ujedno i toli iskreno, — da se mladić oprezno udalji te zakrenuv kraćim puteljkom nemarnim korakom prodje kraj samotne klupe.

Ona mu se odkri svježa i smješeća se — kao prikaza proljeća. Veliki šešir zastirao sjenom njene pikantne crte, — a trepavice razkrilile se svilene, razkošne nad spuštenim pogledom. Kroz granje prodirahu zlatne sunčane niti i bacahu svjetlih pjega na bielome tielu.

Nožka bijaše pravo pokazala; — u tom zabitom kutiću rieč zagonetke bijaše: ljepota.

Mladić ju pogleda izpod oka, zaokruži svu osobu jednim zadivljenim pogledom, — zaustavi se za čas, te ubrav list sa bližnjega grma ode polaganim korakom. Ode — al se za čas i povrati. Istim tobože nemarnim korakom prodje još jednom pred nepoznatom ženom, pogleda ju izpod oka, pak hitro, kao da se otimlje nutarnjemu krzmanju, približi se klupi i sjedne na protivni joj kraj. U tom kretanju odkrivala se sva mladenačka narav. Vanjština njegova odgovarala je smjelosti tog koraka.

Visoka stasa i širokih ramena, imao je u sebi nješto odvažna i rafinirana. Ponosit u hodu, i bezprikorne elegancije u odielu mogao je služiti kao tip velegradskog „dandy“. Njegovo sumorno oko odavalo je njeku hladnoću, koja nebijaše u savezu sa oštrimi duhovitimi crtami ponješto suncem izgorjelog lica. Ravni, pravilni nos, čvrsti podbradak i gusti taman brk, koji se pomno ugladjen zavijao na odebljim, izrazitim ustnama imali su izraz pritajene strasti, koja je u zastrtom tamnom oku kadikada planula pridušenom vatrom. Lik toga mladića nudjao je

Digitized by Google

poznavaocu priliku, da odkrije na prvi mah ljubitelja „sporta“. Isti kroj englezkog uzkog odiela, ista extravagancija modnih šešira i cipela, ali u tome kostimu svagdanjih kicoša prodirala je nonchalansa čovjeka, koji sliedi al i prezire družtvene spone.

Po običaju mladih „fashionable“ ljudi bijaše osim brkova i malih zalizaka, obrijana lica. Izpod šešira virila tamna, kratko odrezana kosa, koja je na oblom i snažnom zatiljku odkrivala jaki al fino modelirani vrat.

Bilo je doista odlučnosti u smjelome mladiću, koji nerekav niti rieči i neskinuv niti šešira, iznenada sjedne kraj čitajuće neznanke. Med njima bijaše dosta prazna prostora na klupi; — samo njene duge, kožnate rukavice pružale se kraj crvenog suncobrana, kao medja med dvim susjednim vlastima.

A ona? . . . bijaše li ga opazila?

Sigurno ne, — jer nemaknu niti trepavicom i nepodignu oka sa knjige. Mladić nasloni lakat o klupu, a tankim štapićem dodirnu se rukavice. Gledao je neznanku u profilu; — sliedio je okom crtu, koja se sa vrh glave spuštala dražestnim vijuganjem do one izdajničke nožice, zagledao se u ružičasto kô školjak maleno uho, — al ujedno lukavom opreznosti kretao je batinom, došuljao ju do rukavice, pak uvukav srebrno držalo med zakopčenim pucetom podignu ju do ruba klupe, pak pogledav njeno lice još jedan put, turne ju. — Rukavica je ležala na zemlji.

To je trajalo samo tren. — Niti suhi list, kad u vodu pada, nespušta se tako tiho.

U isti čas ona podignu glavu i zaklopivši knjigu, udari u zvonki, veseli smieh.

— Drôle! . . . izusti ljepotica, al okrenuvši glavu, opazi nepoznatog mladića, — i umuknu bacivši mu začudjeni pogled.

Digitized by Google

Skinuv uljudno šešir, prignu se mladić, sgrabi opalu rukavicu te ju pruži neznanki, nakloniv se uz to kratkim gentlemanskim poklonom:

— Čini mi se, da je to Vaša rukavica, gospodjo, reče on ugodnim dubokim glasom.

— Moja? . . . odgovori ona još većma začudjena. Uzev rukavicu, razgleda ju, te smieškom, koji je odkrivao red bisernih zubi i koji razsvietli laganim rumenilom krasno lice nastavi: — Čudnovato! — dà, moja je. — Hvala, gospodine.

— Dozvoljujete li, da sjedim na ovoj klupi, zapita mladić uviek uzpravljen; — ozbiljno lice nije izdavalo niti tračka poigrane komedije.

— Ja nerazpolažem mjestom, koje je za svakoga, . . . odgovori neznanka jedva vidljivim smieškom oblačeći rukavicu.

— Ne uviek — — reče mladić, i pokriv glavu sjedne na isto mjesto, gdje i prije. Taj kratki, neznatni uvod bijaše preveć dug, da opet nastane mûk, a preveć neznatan, da se razvije razgovor.

Al odlučnosti nije falilo mladiću. — On je kroz cielo to vrieme proučavao izpod oka ljepoticu, koja je do njega sjedila. Dosta izkusan u svih tajnah ženskoga svieta, dobar poznavalac žena, htio je u prvi mah klasificirati svoju susjedu i poredati ju u stanovitu kategoriju ženskih ličnosti. Ali — više ju je gledao, — a manje je razumievao onu smjesu ukusa, ljepote i njeke slobode kretanja, koja se slagala sa vatrom zelenkastog pogleda i sa tamnim rubom trepavica. Glas joj je zvučio tanahan, al vanredno melodičan; — njemački izgovarala je ponješto tudjim raztegnutim naglasom.

Nastade kratak mûk. Lastavice kvičale su veselo po zraku, a tamo dalje žuborio je vodomet med gustim busovima. Beč je šumio u daljini kao parni stroj, koji počimlje svoj svagdanji rad. Na plavome obzorju izčezla

Digitized by Google

maglovita koprena: — sve vedro i svjetlo. Kao piev jutarnjeg pietla lebdio po zraku zvuk vojničke trublje, koja je tamo njegdje u daljini veselo prodirala kroz buku probudjenoga Beča.

— Zabavna je to knjiga, progovori napokon mladić, koji bijaše upro pogled u žute korice neznaničine knjige. Na sprednjoj strani bijaše pročitao: „Au bonheur des Dames“; nješto niže u manjih slovih stajalo kratko, bizarno ime: Emile Zola.

Gospodja sklopi knjigu i pogleda svoga druga. U vlažnom oku te žene bijaše u taj par nješto lukavog — gotovo drzovitoga. Brzim kretanjem uzpravi glavu i premjerivši ga tim čudnovatim izrazom, svrne oko na knjigu.

— Zabavna? reče ona, a ustne poigraše joj se vedrim smiješkom. Ja ju nalazim jednostavno dosadnom.

— A ipak . . . .

— Ipak sam se tako zadubila, da nisam opazila, gdje mi rukavica leži; — to ste htjeli reći, nije li? . . . prekinu ga položivši ruke na zatvorenu knjigu.

— Dà . . . pogodili ste moju misao, gospodjice! — — odgovori mladić pogledav pri zadnjoj rieči oštrije njezino lice. — Nježno, jedva vidljivo rumenilo proli se po vratu i po obrazu neznanke, — a mladićevo oko zablista izpod šešira. Bielom i snažnom svojom rukom pogladi si brk. Rekao bi, njeko tajno čuvstvo zadovoljstva proletilo njegovim tielom.

— Valjda Vam je dosadan taj zadnji plod Zolina pera s toga, što radi odveć o ženskih stvarih, nastavi mladić živahnijim glasom.

— To bi bio razlog, da se vama mužkarcem tim većma mili! — odvrati ona odlučnim tonom. Ironija prodirala je kroz meki glas ljepotice. Način, kojim se nasloni na klupi bijaše kao odsjev nutarnjeg prkosa.

Med tim dvjema nepoznatim stvorovima padalo je ime razvikanog naturaliste kao nesmotrena muha u razteg-

Digitized by Google

nutoj paučini. Pauk, koji bijaše nevidljiv zapreo tu hvatalicu, — mogao je mirno glodati svoj plien. Mreža bijaše čvrsta.

— Dosadan mi je, nastavi neznanka, jer nalazim, da Vaš Zola nije opet drugo van rob svoje manire. Nekoliko stotina strana da opiše jedan parižki magazin i kriepost njegovih „mamsela“.

— Nevjerujete li u njihovu kriepost? . . .

— A Vi? . . .

Mladić bijaše skinuo šešir s glave; rek bi nutarnja uzrujanost tražila hlada. Na visokome čelu, mnogo bjeljem od potamnjelog lica, dielila se tamna, pomno češljana kosa. Nješto oholog a ujedno strastvenog ležalo je med gustimi obrvami, koje se tankom crtom sjedinjivale. Sumorno oko sklopilo se i gledalo nepomično čudnovatu ljepoticu.

— Ja se držim drugoga pravila, odvrati mladić nakon smjelog upita neznanke, — sudim ženu, a po tome vjerujem i u njenu kriepost po onome što vidim . . .

— Dakle „impressionista“ — — prekinu ga ona gledajući ga nepomično u oči.

— Ružno ime doista, za toli delikatno pitanje . . . .

— Kako mi se čini, Vi stavljate, gospodine, i kriepost u red „vanjština“. — — Valjda po dosta galantnom načelu starih rococo-pjesnika: žena je cviet — a kriepost je miris cvieta! — — — Veseli, zvonki smieh izgubi se u zelenome zakutku; — tanka, gospodska ruka ljepotice zahvati se za naslon klupe i ona se okrenu sva prama čovjeku, s kojim bijaše započela razgovor. Bjeloća i bujnost njena struka, plamen lukavih očiju, bieli veo, koji je okruživao lice laganim oblačkom, ruže, koje su se penjale nad njezinim zlatnim zavojcima, — sve to bijaše na korak daljine od mladog sportsmana. — — Gledala ga je i smiešila se; — mogao je sgrabiti ruku, koja se malo ne dodirala njegove, poljubiti ju — — tko bi to

Digitized by Google

vidio? -- — lastavice i leptiri! — Skrajnom ali smjelom koketerijom rek bi nudjala je zatravljenim očima neznanika svoju ljepotu; — pružala mu se kao da ga ružičastim ustnama ironički izazivlje: pogodi, tko sam? Jedva osjetljivi miris siena prodirao iz njezine blizine.

— Donjekle je istina, odgovori nesigurnim glasom mladić, koji bijaše probliedio. Žena se pojavljuje u svih sitnarijah, i ako se može reći, u svih suvišnostih njenog bića. — Gdje neuki pogled vidi samo tako zvanih ženskih putina, tamo izkusan motrilac opaža nefaljivih znakova.

— Ali iznimke? — — — prekinu ga neznanka.

— Oprostite, gospodjo, moderno družtvo nepozna iznimaka — — reče mladić i prignu glavu, nasmiešiv se.

— Zbilja? — — oglasi se gospodja zlobnim posmjehom na ustnah, te nasloniv se ledjima o klupu, okrenu malo glavu i pogleda poluzatvorenimi vedjami dvie gospodje, koje su se nedaleko šetale.

— Jeste li mnogo putovali, gospodine? — zapita ga ona iza kratke stanke neokrenuvši lica. Bilo je nješto hladnog, gotovo oštrog u tih riečih, a okô ustana lebdio još onaj posmjeh.

— Ne mnogo, odvrati mladić odrješito. Vidio sam Italiju, naživao sam se njenih starina, a jedio sam se na barbarstvo njene sadašnje umjetnosti; — proputovao sam kasnije i kroz našu monarkiju. Liepih vidika i ništa više. — Kanio sam lani posjetiti i Francezku, ali . . . nisam dospio.

— Valjda ste volili disati čisti zrak: „vaših liepih vidika!“

— Ne, — odvrati ponješto glasnije mladić; ćutio je, da liepa neznanka hoće da se poigra sa nepoznatim, smjelim drugom. — Vrlo prozaički motiv, gospodjo — niesam imao dosta novaca.

*

Digitized by Google

— Iskrena izpoviedka na moju nedelikatnu znatiželjnost, odgovori gospodja glasom i pogledom nedužnog angjelka. — Oprostite mi!

— Čemu? — Vi ste pitali, a ja sam odgovorio nješto, što se može svakomu dogoditi.

— A poznajete li bečku okolicu? — zapita ga ljubeznim smieškom. Činilo se, da ju odlučna, originalna rieč elegantnog mladića zanimala; — njegov je pogled govorio mnogo toga.

— Ponješto. Svaki djak uzpeo se na Kahlenberg, bio u Hernalsu, Döblingu . . . . a to sam i ja učinio. Izpoviedam u ostalom, da mi dalje od najbližjih predgradja nije dozvolila prirodjena lienost . . . .

— Vi ste odveć iskren, gospodine . . . .

— U to ime, dopustite mi, gospodjo, jedno smjerno pitanje . . . .

— Izvolite, samo . . .

— Koliko ćete se još dana zadržavati ovdje u Beču? — Dobro je morao manevrirati mladi čovjek, jer se lice gospodje zažari od zabune, gnjeva — Bog bi te znao — i ona ustane. Otvorivši svileni crvenkasti suncobran, koji je bacao živo svjetlo na toliku bjeloću, maknu korakom, rekô bi, hoće otići a da nepozdravi smjelog čovjeka, koji je stajao tu pred njom ozbiljna lica i sumorna pogleda. Al se u tren predomisli. — Upriev svoje živo oko u mladića, koji je za njekoliko prsta od nje višji bio, nasmija se iz puna grla, navrnuvši malko glavu natrag.

— Vi tjerate ljude sa klupa, reče ona veselim glasom, u kom je ipak drhtao pritajen gnjev. Vaš sistem nije loš, kada ste pogodili, da nisam Bečanka. Bi li Vas molila, da mi raztumačite sredstvo, kojim ste došli do tog odkrića?

Digitized by Google

— Težko mi je reći . . . šaptnu mladić, pokloniv se i upriev pogled u nožicu, koja je jedva virila kroz bielu nagibavu opravu.

— Valjda? . . . započe i prekinu svoju izreku. Sliedeći njegov pogled bijaše . . . . pogodila.

— Niesam mislila naći na klupi tako oštroumnoga liona, nastavi gospodja, pruživši mu njekim ponositim kretanjem ruku, na kojoj se savila srebrna zmija. — Ostajem njekoliko dana i nadam se, da ću Vas još njegdje sastati . . .

— Dozvolite mi, da Vam se prije odlazka predstavim, reče mladić stresnuv po englezku pruženu mu ruku i odkriv se uljudno. — Grof Marko Branski . . .

— Drago mi je, odgovori gospodja i čudan pogled polu šaljiv i polu začudjen upre u prignutu liepu glavu mladoga aristokrata. — Da sliedim Vaš sistem. gospodine grofe, rekla bih Vam, da sam slutila Vaš družtveni položaj.

— Smijem li Vas gospodjo odpratiti do . . .

— Do Hotela! . . . htjedoste nadopuniti Vašu oštroumnost, nastavi veselo ljepotica i uputi se prama izlazu Volksgartena. — Žalim, ali putujem . . . . incognito; dopratite me radje do mog fijakera, koji tamo nepomično stoji.

— Gdje ću imati sreću opet Vas vidjeti . . . reče mladić, čim dodjoše do kočije.

Laganim skokom sjedne gospodja u fijaker. Pruživši svoje ružičasto zamamno lice do grofa, nasmieši se pod velikim šeširom, na kom su ruže kao mokre od rose cvale. On bijaše se odkrio i držao njenu pruženu ruku. Oči su mu se kriesile izpod spuštenih trepavica i gledao je njene biele, sjajne na kraju ponješto šiljaste zubiće.

— Dodjite večeras u operu, — odgovori neznanka. Peta loža razi zemlje. — Ali . . . a propos, zaboravih odvratiti Vam Vašu uljudnost. Iz zatvorene knjige izvadi oveliku, žutkastu posjetnicu i pruži ju grofu.

Digitized by Google

— Voilà — reče ona zatvorivši vratašca. Kočija odjuri prije, nego je mladić mogao išta odgovoriti. Na posjetnici bijaše u debelih slovih natiskano kratko, tudje ime: Rose Mery. Grof podignu glavu, kad je već kočija bila njegdje zakrenula.

— Rose Mery? — — — šaptnu zamišljeno mladić uputiv se prema Opernringu. — Francezkinja? . . . i zurio u ukusnu njenu karticu.

Isti lagani vonj siena kô u onom času, kad ga je živim pogledom bila začarala.

II.

Svagdanji velegradski život, u kome se redaju prizori i ljudi sto puta vidjeni, sto puta pozdravljeni, nepruža blaziranome flaneuru velikih gradova nikakove prave naslade a još manje iznenadjenja. Ono što na stranca djeluje čarom novosti i znatiželjnosti ubija poznavaoca kao napjev, koji se odveć opetuje. S toga nitko negramzi za pustolovinami, nitko se nehvata tolikom žilavosti za svaku slamku novosti, za svaku sjenu ma i najprostije originalnosti kao ti prenasićeni gourmandi.

Grof Branski nije jošte spadao u red takovih, — al mogao je već kazati, da je sit bečkog života.

Došav u devetnajstoj godini sa obala jadranskoga mora, iz kruga stare hrvatske al napola propale velikaške kuće, u sjaj razkalašene carske prestolnice, baci se neuk u vihor biesnoga živovanja. Kao lastavica, koja prvi put odleti izpod rodnoga krova u nevidjeni sviet, tako se i on nadje sám, djetinjast, rek bi još vruć od zapuštenoga gniezda, usred buke i zamame. Vihor ga zahvati, smete ga, odtrgne mu sve, što je zabit otčinske kuće sačuvala bila. U tome neizkusnome, nježnome mlaliću bilo je ipak pritajene snage; — nješto energična i

Digitized by Google

odvažna, kao da mu je slap morski učvrstio kržljavu narav. Borio se svime i svačime. Često u samoći polutamne sobe, tamo njegdje u četvrtome katu kakove puste kućetine, sakriven i osamljen plakao bi kao malo diete, — sakrio bi glavu izpod dušeka, da zaduši jauk, koji mu je iz ustiju prodirao. Trpio je siromaštvom, grizla ga je hlepnja za vlasti i mogućnosti, morila ga je samoća, tudjinstvo, — pekla ga je savjest razuzdane i nekoristne mladosti, — sve mu se stišnjivalo oko vrata. Al — suze neostaviše traga na bliedjanome licu. Iza svake borbe osovi se snažniji, tvrdji nego prije. — Ljubio je svoju majku. Majka, — žena, koja je u crnome ruhu udove molila i žrtvovala se, da sin, nosilac velikog imena, oživi „stare dane" Branskijeve porodice, — izbavi ga iz kala. Misao na nju bijaše kao žalac, oštar al presladak.

To žalostno samovanje nepotraja dugo.

Pomoćju komornika grofa L . . ., rodjaka sa majčine strane, koji bje pridieljen carskoj kući, udje nakon godine dana priprave, poglavito radi njemačkoga jezika, kao pravnik u terezijansku akademiju. To bi odušak u životu mladića; ćutio je, da je stavio nogu na stube, koje vode u vis. I obiteljski odnošaji poboljšali se smrću djeda, koji ostavi obožavanomu unuku liep imetak. — Od onda potiče pravi svjetski život mladoga grofa.

Uveden po rodjaku u njeke salone bečke aristokracije, postade malo po malo jednim od obljubljenih članova mladog svieta. Njegova krasna vanjština, inteligentan razgovor, a povrh svega okretnost i odvažnost prirodjena čovjeku, koji se iz prve mladosti sa životom borio, — otvoriše mu mnoga vrata rafiniranog i exclusivnog bečkog high-life. Mladić se veselio, al je ujedno i pomno motrio. Znao je dobro, da sviet treba gotovih ljudi, koji će mu i rukavicom znati pritegnuti uzde. Laskanje dvorjanika, intrigue stranaka, brbljanje velikih dama, maljušne borbe iza lepeza i kita cvieća, sve je

Digitized by Google

promatrao svojim sumornim al pritajenim pogledom. U toj školi družtvene rutine često mu zapne srce. Mnogo se govorkalo o ljubovnih sgodah, kojimi se odlikova novi „star“ aristokratskih salona; — još više se u pritaji šaptalo o mladoj kneginji M—, suprugi njekog austrijskog diplomate, koja nije znala i nije htjela zašutiti pred zlobnom publikom njezinih krugova strastvenu simpatiju, kojom bijaše uzplamtila za „primorskim grofom“, kako ga u družtvu nazivahu. Mnoge takove sgode stvoriše oko grofa Marka njeku relativnu znamenitost; tim većma, što se neobičnom iskrenošću svuda ponosio svojom narodnosti i svojim „siromaštvom“. Ta originalna pointa u članu kozmopolitskog blaziranog družtva, bje predmetom raznog razgovaranja. Mnogi bi stresli ramenima i protepali kroz nos: naiv! — gospodje su mu povladjivale, ta bijaše „nješto malo“ drugčiji od ostalih, — a samo njekoji stariji i ozbiljniji članovi družtva šaptnuli bi: taj će daleko doći!

Uzprkos uspjehom, kojimi se podičiti mogao, salonski život počeo mu postajati dosadnim. Izpiv do dna čašu veselja i bezbrižnosti, oćuti običnu gorčinu presladkih jela. Beč mu nije više nudjao ništa krjepkoga, ništa nova. Sve je poznavao; za njega nebijaše više niti coulissa onog svedjer jednako sjajnog prizora. Počevši od Orpheuma pak do Burgtheatra, — znao je za ime i život svake umjetnice, svakoga glumca; — njegovo pamćenje već naličilo katalogu kakova bečkog sprovodića. Nije bilo plesa, utrkivanja, sjednice zastupničke kuće, kojoj nebi prisustvovao, i u kojoj nebi mogao prebrojiti poimence lica glasovitih i čak obskurnih članova „sporta“ i parlamenta.

Kakovo dakle čudo, da je otvoreni duh grofa Branskog, zasjednuv u družtvu, koje je hotio poznati i proučiti, oćutio svu praznoću te vječne parade. — Žedan naravi, poletio bi dječinskim veseljem za praznikâ tamo

Digitized by Google

med pećine i brdine, na obalu mora, gdje je samotni dvor sakriven u sjeni pinjâ i maslinâ sborio duši: mir i tišinu. Majka ga je čekala na pragu, — a u njezinu naručju, zakriljen njenom ljubavlju, uživao je dane neizrecive sreće. — „Majčice, ja ću uza te ostati!“ znao bi joj reći nasloniv glavu na majčina njedra. „Ne, sinko“, znala bi mu odgovoriti majka, poljubivši ga u čelo, „ja mogu živjeti bez sina, ali ti nesmiješ bez nauke“. — I suznim okom, al blaženim i mirnim srcem, poslala bi ga nakon kratka uživanja daleko, dočim je ona sa starim upraviteljem i još starijom sobaricom ostajala sama u velikoj praznoj palači.

Tako svrši Marko u terezijanskoj akademiji zadnji tečaj prava. Iste borbe i isto uživanje; — njegova sretna, elastična narav prignu se pod svimi družtvenimi tereti, al ujedno uztrajnom voljom prebrodi neprilike težke nauke i već je skoro bio dospio do cilja tolikih napora. U prijateljskih mu salonih već se pogovaralo, da mu je ministar grof K. pripravio, kako položi još njeki izpit, mjesto attachè-a kod poslanstva u Rimu, kamo je već bio odlučio preseliti se sa svojom majkom.

Po gladkome parketu bečkih dvorana sigurnim korakom bio je grof Marko došao do vrata svoje sreće; niti jedan put mu neskliznu noga — — miran i oprezan, odlučan i pritajen hlepio je da započme rad, koji ga je vodio do moći. — Žene, u koje se u mladenačkoj vatri bio zaljubio, znale su, da orliću ponarastoše krila, osjećale su, da je njihovoj moći kraj. On ih zaboravljao malo po malo kao čovjek, koji sluša kakav drugi glas iz daljine. Smiešio jim se ljubezno, al u tom posmjehu bijaše sva razočaranost umnika, koji je odkrio na dnu svega njihova blistavila — — prazninu.

— Grof Marko ljubit će onu, koja će ga smrviti! — reče jednom emfatički baronica R., bučna sestra dvorskoga savjetnika R-a, starog prijatelja njegove obitelji.

Digitized by Google

— Mislite? — — nadoda kneginja M.—; ona ista, koja bijaše pod osobito okrilje uzela mladoga grofa. Znala je dobro, na koga šiba barunica.

— Takovi ljudi ljube samo les surprises de l' amour .... žena je pri tom nuzgredna ... — A ona ga je morala najbolje poznavati.

U tome duševnome stanju odkri mu se onog svibanjskog jutra, u svježemu zakutku Volksgartena, zamamna slika Rose Meryeve.

Ta žena imala je u sebi smjesu protivština i ljepota, njeku pikanteriju kretanja i govora, da je i oštroga motrioca, kao što bijaše grof Marko, moralo presenetiti. Čim je više mislio na nju, tim je manje razumievao, odkle je banula čudna ljepota. Bilo mu je kao da je usred dosadne livade nabasao na nevidjeni, strani cviet. Miris ga je bio zatravio, — al nije mu znao imena.

Tko nije dobro poznavao sakrivene strane Branskova značaja, pritajenu i hotomice svladanu strast, taj bi mislio, da ga je slika neznanke ostavila hladna. On sam nije htio sebi priznati, da jednostavni pogled onih vlažnih, sivih očiju i dodir njene malene, vruće ruke, bijaše upalio vatru, koja je tinjala izpod pepela. Svladati samog sebe trudom i mukom, utišati jednu po jednu sve mladenačke ludosti, upiliti se u cilj života, koji ti se kao nagrada za sve te borbe prikazuje — pak na jedan put osjetiti, da to nije drugo van plod sitosti i običaja; — ocutiti, da u očiju nepoznate žene izhlapljuje tvoja snaga kao kaplja vode na vjetru, — to je tužno poniženje za čovjeka, koji je u ponosu i u radu našao naknadu zabačenih naslada. Cieli dan provede zabavljen jednom misli: — nju opet vidjeti. Tjerao ju je onom nestrpljivom hitnjom, kojom se tjeraju nemoguće, pretjerane nade. Al čemu se nadao? — — —

— Hej! . . . Marko . . . dovikne mladi ulanski

Digitized by Google

častnik sa visokog phaetona uzdržav snažnim kretom svoje crne, vilovite konje. Malo da te nisam pogazio...

— Niesam te vidio, odgovori grof Branski pozdraviv ga rukom i staviv se na stran tik kamenog stupa Ferdinandova mosta. Kamo si naumio, Hugo? . .

— Šetam se — — — odvrati častnik. A ti? . . . čini mi se, da bludiš kao pas bez gospodara! . . he he! . . gdje su ti konji? . . .

— U štali . . . utrnule su im noge . . .

— Uzpni se do mene. Projurit ćemo Praterom; — — — liepo vrieme.

— Bon! — pristajem — — reče Branski i sjedne na visoki „bok" do grofa W . . . .

Poznavali su se iz družtva i slagali su se u mnogo čem. Častnik grof W.— glasio med prvimi sportsmani kao uzor kavalira i arrangeura cotillona. Pobočnik jednog člana carske kuće, bijaše predmetom mnogog ulagivanja, koje je prostodušni al iskreni dvorjanik vrlo nepovoljno primao. Jedini, koji mu je u družtvu bio omilio muževnom odvažnošću i prezirom plitkoća, bijaše grof Marko. Odatle prijateljstvo. — Svježi vjetar, koji je udarao mladića u lice, raztjera za čas oblak sa njegova čela. Jurio je kočijom po bujnoj praterskoj aleji. — Stabla drvoreda razgranjivala su svoje mlado, ljašteće se zelenilo na vedrom skoro bjelkastom nebu, koje se prama zapadu žarilo narančastim pâsom. Sunce se bijaše već nagnulo nad brdine i bacalo kroz smjesu ljubičastih i ružičnih odsjeva okomite trakove, koji su poput zlatnih igala prodirali kroz šušteće granje i žarili se u vijućoj se prašini. Hrzanje konja i štropot kočija davalo je tome zamamnomu prizoru nješto vesela i bučna. Bijaše kao da vihor proljeća i mladosti huji kroz nedogledni drvored. — Marko zatvorio za čas oči, — — pričini mu se, da

Digitized by Google

ga biesni let, pun mirisa trave i siena, nosi u palaču, koja tamo na zapadu baca u nebo plamen radosti.

— Ti mučiš — — — prekinu ga Hugo u kratkom snatrenju. — Nješto zamišljen? . . .

— Uživam . . . odgovori Marko gledajući zapad.

— Ah! . . zbilja! — Natur-enthusiast. Čestitam! — to sam i ja!

— Na plesu valjda . . . reče Marko nasmiešiv se.

— Bah! — — tako misli sviet — odgovori ljepušni častnik izpod plavih zasukanih brčića. — Varaju se. — Konji i vozikanje — to je moja narav. — A propos, nastavi za kratak čas, dok su okretali kočiju oko rondeau-a, kamo ideš večeras.

— Neznam — odgovori kratko Branski.

Hugo pogleda sa strane kroz monocle svog druga. — Imaš rendezvous? — —

— Koja misao! — —

— Ništa neobična. — Žalim. — Večeras plešemo kod poslanika Duchatela . . ., uz to i koncert — pjeva mala Dalmontova — —

— Boli me glava — — —

— Ah! — hoćeš, da te izpričam?

— Slobodno. — Kočija se okrenu na povratak.

— Gle! — — comtessa Margita sa babicom . . . nastavi iza male stanke grof W. ugledav elegantnu ekvipažu, koja je jurila prema njima.

Dvie gospodje, jedna vrlo mlada i dražestna, druga prestara, puna zavojaka i pera sa očalinom u ruci, — sjedile su razvaljene u sjajnoj Daumont-kočiji. Englezki stari kočijaš obrijana lica i mladji lakaj prekrštenih ruku i ukočena držanja sjedili su na boku i približavali se phaetonu, u kom su se mladići vozili.

— Molim te, izbjegnimo tu staru čevrljavku . . . . reče Marko videći iz daleka naperene naočale.

Digitized by Google

— A mladu? . . . prekinu ga Hugo svojim običnim telegrafičkim stilom. — Appétit santé, . . . nemoguće, — blizu smo! — Samo dvie rieči!

I adjutant prignu se majstorskim naklonom zadržav konje. Grof Marko dignu šešir u vis brzim kretanjem.

— Oh! Oh! . . . Castor i Pollux! . . . viknu stara barunica kimnuvši glavom dva tri puta; zavoji i pera zanjihaše se kao prazno klasje, i posmjeh praćen žmirećim pogledom pozdravi dva liona. — C' est une merveille! . . . Dobro sam ja slutila, da ću njekoga simpatičnog susresti . . . A kamo gospodo . . .

— Vraćamo se doma, odgovori grof Hugo baciv pogled na zasukano lice Margite. Večeras ples . . .

— Ah! da, — zbilja, grande-maman! . . . prozbori Margita razvučenim račanjem.

— Moramo se žuriti, . . . ti hoćeš i u kazalište . . .

— Oh! dakako — reče stara, — pomislite Branski, pjeva se Mignon — — moja najmilija opera. Kada vidim ono malo cigansko djevojče, koliko se muči, dokle do sreće dodje . . . emouvante! . . .

— Branski, jeste li čuli novost! — — doviknu Margita lieno, prekinuvši prazno brbljanje stare majke. Do malo dana interesantan debût . . .

— U operi? . . .

— Dà . . . to jest u baletu . . .

— Napokon! oglasi se veselo častnik nataknuv iznova monokle — — —

— Grofe Hugo, to spada u Vaš sport, — — ošinu ga Margita nasmijavši se lukavo izpod suncobrana. Čini se, da je nješto a p a r t e — — Francezka plesačica, kako se čini, une beautè . . .

Grof Branski trgnu se nehotice. Za što mu ovaj čas sune preko glave uspomena na plave čarape? . . .

— Je li došla? zapita on gotovo plaho.

Digitized by Google

— Ah! Ah! . . . dakle i Vi? . . . nastavi Margita francezki i baci hladni pogled iz dječinskih očiju. Čini se, da jest. Intendant tvrdi, da je druga Sangalli . . . a naš dobri barun valjda se razumije . . .

— Trčim, da ga upitam, prekinu ju grof Hugo. Hoćemo li se večeras vidjeti? . . .

— Sans doute! . . . odzove se stara. Bez Margitice nema plesa. Adièu messieurs — —

— Gospodjo barunice! . . . Comtesso! . . .

— Adièu . . .

Još njekoliko naklona i pozdrava a kočije odletiše svaka na svoju stranu kao striele.

Marko neopazi više niti kočija, koje su jurile hladnovitom aleom, a neču niti rieči Hugova „telegrafa“. Na zapadu izčezavala rumen u sivkastom svjetlu — tamo nad Bečem lebdila raztegnuta plavkasta magla, koja je pokrivala pol obzorja. Drvored Pratera duljio se taman i gust u dvie ravne crte, — čuo si još med granjem pijuk vrabaca, koji su se tukli prije počinka. Nevidljiva koprena turobnosti razastre prijašnji plamen, — u duši Branskoga savila se zlovolja, kao da mu je sunce prebrzo izčeznulo sa obzorja.

Plesačica? — — ne — — nemoguće — pomisli mladić sjetiv se rieči odvažne comtesse. Rose Mery ušuljala se bila kroz zapad sunca u njegovu dušu. Vidio ju je bielu i gledao je ruže njena šešira i one crne zavodljive trepavice: u štropotu kočija prodirao je onaj tanki glas, i posmjeh i rieči . . .

Ne! — zakriknu nješto veselog u njem, kao da je smrvio protivnika — — to nije plesačica! — A ipak sumnja ostade. Čudnovato! nitko nije bio imenovao imena te nove zviezde baleta, znao je samo da je Francezkinja — — i ljepota — al uzprkos tomu ta lagana rieč bijaše kao kraj one tanke niti, koja se zaplela oko njegova srca.

Digitized by Google

Jadna mladenačka taština! U jutro je bacao neznanki smjeli paradox, da nema iznimaka u modernome družtvu, tvrdio je dapače, da poznaje sve žene; . . ona ga lukavo, ironički zapitala: zbilja? — a na večer, — borio se s pustom sumnjom.

— Gdje ćeš odsjesti — zapita Hugo mučaljivog prijatelja.

— Molim te, dovezi me do mog stana . . . odgovori Marko.

Za njekoliko časova kočija je brzala Ringom, zakrenu kroz množtvo ekvipaža kroz carski dvor pak izkrca Branskoga pred njegovim stanom na Kohlmarktu.

— Čao! . . . viknu Hugo rukovav se srdačno sa Markom. — Što ću reći liepoj Elli? . .

— Sve što hoćeš, odvrati Marko, skočiv na trotoir.

— Bien! . . . glava te boli! — nadoda glasnim smiehom mladi oficir. Sretan uspjeh! . . . poviknu mu još jedan put zakrenuv kolima i odjuri.

Marko udje u svoj stan neobaziruć se na lukavi pozdrav ulana, obuče crni kaput, stavi na glavu nizki cilindar, — zataknu cviet čemina na prsa i ode zamišljen pješke prema operi.

III.

Tromim korakom turao se grof Branski kroz pune ulice. Svibanj bijaše prosuo u zraku veselost vedrine i proljeća. Nebrojeno množtvo vrvilo, šetalo se, razgovaralo se, dok je halabuka brzajućih kočija jurila kroz ulice, koje su počimale sjati večernjom razsvjetom. Iz dućanâ plamtilo već svjetlo plina, koje se u sjajnih trakovih kroz okvir staklenih izloga na snope pružalo po pločniku poput žutkastih lepeza. S neba je padao slabi odsjev na krovove i gornje spratove, dočim su u nizini

Digitized by Google

kuće tonule u pepeljastome sumraku. Na razastrtome nebu kriesile se po njekoje bliede zviezde, — treptile su sićušne u mliečnome obzorju. Ulicami bečkimi zahujio na mahove svježi vjetar; — kadkad preletio mirisav, pun vonja polja i šume kroz buku i vrtlog svjetine. U tome sumračju čuo si kao drhtanje preporoda; — šum vrijućeg života odjekivao smiehom i uživanjem. Proljeće je opajalo velegrad, šuljalo se vjetrom i padalo je kao prašak sa blistajućeg neba.

I u srcu mladića pjevala je po tiho pjesma naravi; — prizor veselja utaži nemir prenapetih želja. Ćutio je njeku slast naći se u tolikome množtvu, slušati prekinute šaljive rieči, pozdrave, dovikivanja, koja se križala i i gubila u sveobćem žamoru. Njeka nova naslada pratila je njegovu šetnju, — bilo mu je kô da je došao u tudji grad; — zurio je kao novajlija u ogromna stakla kavana, odzdravljao veselim glasom riedke pozdrave, koji su u polutami od njekuda dolazili.

Neopaziv daljinu puta na jedan put stvori mu se pred očima u večernjoj polutami ogromna dvorska opera. Bio je došao do nje zaboraviv na svoj san, uživajući još jedan od onih bježećih trenutaka nutarnje radosti, koje samo mladost poznaje; — sada, — dizala se kô iz zemlje pred njime, prelievajući iz arkada i loggie kao iz otvorenog ždriela žarko svjetlo, dočim su se tamne crte masivne sgrade pričinjale još crnije, još ogromnije na bjelkastome sumračju neba. Na vrh krova bacao je zapad svoj zadnji ružičasti odsjev; poput žarke trepteće iskre blisikao je još za čas na pozlaćenom šiljku munjovodne žice . . . pak utrnu. Njekoliko crnih lastavica vijalo se okô mjedenih „kvadriga“. Sjena zlovolje zastre za čas pogled mladića. Rek bi da je kratka borba nastala u njem. To bi samo trenutak. Smiešak proleti preko njegovih ustana — i čvrstim korakom udje izpod arkada. Prešav hitro sjajni vestibul došuljo se do hodnika, koji

Digitized by Google

vodi u parter-loge i otvoriv predsobu broja 5, zakuca na vrata. Orkestar je još svirao ouverturu Mignona. Zadnji vatreni allegro orio se možnimi akordi — a slabi ženski glas odgovori grofovome kucanju: „napried“.

Grof udje; — u polusjeni lože, okrenuta prama pozornici, sjedila je Rose Mery. Isti utisak čara, isto neizrecivo čuvstvo udivljenja sapne mu rieč u grlu, kad mu ona pruži tanku, kô alabaster snieżnu ruku. Na njenoj osobi bijaše nješto još čudnovatijeg i zamamnijeg. Jel koketerija ili skrajni ukus, tko zna, tudjinka bijaše odjevena sva u crnih čipkah. Njen viloviti struk počivao rek bi u bujnih kô crni veo laganih volantih; — sve se gubilo u tome crnom oblaku — samo na prsima i na laktima provirivala kroz prozirno, šupljikasto tkivo — bjeloća mramorne puti. Izpod vrata savio se gusti „ruche“ iz crnog maraboutovog perja, a na zlatnoj kosi, koja je kao kod grčkih kipova bila navrh glave svezana, bijaše nataknuta, nješto natražke mala capotte, okô koje se savijale iste crne perušine. Zlato njene kose i čarobna svježost tog lica sjala je u crnini odiela i u sjeni zaklonjene lože kao da ju nutarnje koje svjetlo obasjava.

— Valjda sam Vas smetao . . . reče grof i sjedne kraj nje u zaklonu.

— Niti najmanje, grofe, odgovori Rose Mery veselim smieškom. Baš je ouvertura svršila — a izpoviedam Vam, da sam kao obična ženica iz provincije došla prije prvog akorda . . .

— Ljubite glasbu? . . .

— Obožavam ju, odgovori ona naglo, strastveno.

— Vama su valjda pjevači naše opere nepoznati, reče Marko opaziv, da se zagledala u pozornicu.

— Ne svi . . . odgovori ona, okrenuvši lice prama njemu. Zar mislite, da nepoznam Beča . . ., tko ga jednom vidi, taj ga nezaboravi toli brzo . . .

Digitized by Google

— Ah!... dakle je i Vas zahvatio u svoje mreže...

— Nije to prvi put .... a neće biti niti zadnji. Ali... grofe, ja sam zaboravila pitati Vas, kako Vam je išla u tek jutrošnja šetnja... Pri tom nasloni se o zadku lože i pogleda ga velikim, bezazlenim pogledom.

— Upoznao sam V a s... i to je dosta, odgovori mladić zagledav se u bieli vrat, koji je virio nad perušinami ogrlića.

— Žao mi je, da ste učinili to nezaboravno poznanstvo u nesretnom času... držala sam Zolu u ruci. ... Čini mi se, govorili smo o ženah... Quelle betise!... Ali slušajte, Walter pjeva...

Naslonivši glavu na ruku, razkrili drugom veliku lepezu od crnog nojeva perja i spusti ju u skut. Slušala je uzdisanje glasovitog: „Liedersängera" zažmirivši malo očima. Svjetlo sjajne dvorane prodiralo kroz zastore sakrivene lože i doticalo se jedva njene ruke, — dočim su zlatni pramovi kose i pikantne crte profila bili okruženi svietlim praškom.

Marko je gledao preko njenih ramena, al nije slušao. Disao je miris, koji je lebdio okô zamamne žene — —

— Liepo, al odveć umjetno, reče nakon male stanke povrativ se u prijašnji položaj. Ljubav i u glasbi mora imati nješto od svoje naravne iskrenosti.

— Vi sudite kô žena, gospodjo, al ne kô umjetnica...

— To je sve isto.

— Kadikada... al ne uviek...

— Vjerujte mi, uviek! Svaka žena igra u stanovitome času svoju malu naučenu ulogu...

— Večeras se nabacivate sa aksiomi!.. reče grof Marko nasloniv se o njezin stolac i pogleda ju prodirućim pogledom. Ona se malko smjehnu, al svrnu oko sa mladića.

Digitized by Google

— Bože moj! — — jutros tvrdiste, da nema iznimaka i da su Vam sve žene poznate; — na večer velim ja, da svaka žena u stanovitom času postane komedijanticom, i nevjerujete mi . . . Što ste vi muževi . . .

— Vječna igračka u vaših ruku.

— Grofe, prestanite! Jedva se poznamo dvanajst sati . . .

— Jel to istina? prekinu ju Marko potiho kao da sebi govori.

Ona neodgovori odmah, već pokazavši poetičnu sliku Ehnnove M i g n o n reče mu poluglasno:

— Slušajte što veli pjesma:

Kennst du das Land . . .

Oboje umuknuše. U ogromnoj dvorani nastade podpuna tišina. Brzim pogledom preleti Branski iz zakutka sjajni poznati mu prizor punog kazališta, pak pogledav za čas redove parqueta i fotelja, u kom se mnoge praznine opažale, posluhnu piev Mignona. — Bosonoga i razpuštene kose, razderana odiela, malena i crna, — pravi Goetheov uzor, stajala usred velike pozornice bečka Mignon-Ehnnova. Strune zazujiše na harfah i njen glas, čist, turoban, zapjeva onu divnu pjesmu čeznuća. Oko joj bijaše uprto u prazan prostor, kao da gleda kroz gore i doline blistavu površinu mora, kao da joj vjetrić nosi daleki miris naranača. Al kada se krik hlepnje iztisnu iz ustiju djeteta, kada glas čuvene umjetnice prodrhta kao kroz plač one bolne, neumrle rieči:

„d a h i n, d a h i n! . . .“

onda prodje kazalištem nejasni žamor, kao košnja ganuća, . . . a iz oka neznanke spusti se polako niz lice suza.

Mladić ju neopazi — bijaše zadubljen u sjetno snatrenje. Ta pjesma zvala ga je k majci, — k domovini — — tamo dolje . . . gdje naranče cvatu.

*

Digitized by Google

— Divno! šaptnu Rose Mery, izbrisavši hitro trag suze.

— Piev sanja, čežnja za idealom . . . predbaci joj Branski, koji nije hotio odati svoje ganuće.

— Nemate nikoga tamo dolje? — zapita ga ona naglo i oštro.

Mladić joj pogleda do dna sivih očiju, — al njezin pogled ostade bistar, nepomičan, ponosit.

— Imam sve što najviše ljubim na svietu . . Majku! — reče grof Branski dubokim glasom i spusti glavu kao da je izustio rieč svetinje.

Pogled, u kom je bilo još traga iztekloj suzi, zagleda se za čas u tog čovjeka, koji je i u času svjetske razkoši mislio na svoju majku, al . . . za što nereče ona ništa?

— Grofe, progovori ona za čas opazivši gdje su sa prvih fotelja i sa loža težki dalekozori napereni na njezinu ložu. Znatiželjno, pohlepno oko habituè-a bijaše odkrilo u polutami tu vanrednu ljepotu. — Nemate nikakovog posla u kazalištu . . . .

— Nikakovog, gospodjo, odvrati Branski začudjen.

— Bi li izašli sa mnom prije nego svrši čin? . . . Čula sam ono, za čim sam odavna sanjala — — Mignonovu pjesmu pjevanu od Ehnnice; sve ostalo me nezanima mnogo! . . .

— Gospodjo, netreba moliti — ja sam presretan da Vam mogu biti na ruku.

Nije znao, što je govorio od nutarnje radosti. Nju sprovadjati po bečkih ulicah? . . . Zagrnuv joj ledja svilenom mantillom, koja je u kutu visjela, izidoše prije, nego se je prvi čin bio svršio. Došav kraj vestibula ugleda grupu poznatih, koji su se začudjeni na stranu bili povukli . . . On joj ponudi ruku.

— Primam, odgovori ona, uhvativ se laganim pritiskom; za tim bezbrižnim smiehom nastavi: — pod

Digitized by Google

uvjetom, da ćete me pustiti, kad nas nitko više nebude motrio . . . .

Krasan par sidje niz sjajne stube i prodje kroz špalir znatiželjnika. Svi digoše šešire al neskinuše monokle . . . Žamor udivljenja dopre Marku do ušiju, a jedan glas med njimi dovikne jače, da je i ona čula:

— Valjda njegova sestra!

Oboje udariše u pridušeni, djetinski smieh, al izišavši pred arkadu velike opere umuknuše. — Mjesec je sjao na nebu. Plavet bijaše prozirna kao kristal; tamno modra prama visini a na okrajcih zastrta srebrnim odsjevom. Poput kupole od malakita steralo se nebo nad crnimi ogromnimi krovovi. Gore treptile u modrini zviezde, kao da im vjetrić lepršа svjetlom, dolje plinske svetiljke širile narančastè trakove u tamnu daljinu kao iskre vatrometa. Pred operom i po cielom Ringu letile još kočije; — svjetiljke su im se križale u noći kao bludeća svjetla. Zrak bijaše hladan — studeni vjetrić zavijao se oko ulica, poigravo plamenom plina, pak pun šuma i žamora odpuhivo niz drvorede i perivoje. Bijaše prizor tajnovitog nemira; — rek bi na površini velikoga grada proljeće se budilo.

— Gledajte, kako je nebo mirno, prosbori Rose Mery izašav iz sjene arkade. — Čini se, da je more . . .

— Šteta da je tako daleko, — odgovori polušaljivo Marko i stisnu polako ruku, koja je počivala na njegovoj. — Mogli bi sjesti u čamac i odploviti tamo — gdje naranče cvatu . . . .

— Tko zna, da li bi našli ono, za čim Mignon hlepi . . u ostalom . . . čini mi se, da nas je mjesec melankolički zarekô. Okrenuvši se za tim prema Marku, oslobodi ruku i veselim glasom zapita: — Kamo ćemo? — Razsvietljena sa strane plamenom plina, stajala je pred njime kao crna prikaza. Vjetrić poigravao je laganom opravom i perjem, koje se oko vrata bilo savilo. U očima, u po-

Digitized by Google

rugljivoj zamamnoj crti njenih ustana, u zvuku one zavodljive rieči, koju je samo svibanjska noć mogla čuti — bijaše nješto sirenskog. Marko nehotice protrnu — činilo mu se, da je njetko bacio kamen u onaj kristalni svod i da ga je razmrsko, ali plam strasti zaguši zvuk razbitog kristala . . . i on se približi do nje, da joj šaptne: . . .

— Ako Vam nije dosadno, zakrči čudnovata žena izlaz svakoj njegovoj rieči, prodjimo Ringom . . . Ugodno je izgubiti se s novim znancem u polutudji grad . . . Marko promrmlja nješto i uputi se do nje mučaljiv. — Divan je prizor Ringa, kada more svjetla iztjera noćnu tminu, kada vesela vreva kočijâ i ljudstva juri širokom aleom; — al nema na daleko slična prizora, kada mjesečina prelievajući plavkasto svoje svjetlo bori se sa plinom, baca u žar žutog svjetla svoj zelenkasti odsjev, kada veličanstvene palače tonu u njegovom blagome sjaju, dočim im se podnožje žari u plamenu vatre. To bijaše one večeri. — Bila je kano svečanost proljeća. Sve se žarilo i sjalo, — cieli Beč kupao se u svjetlu i u svibanjskom vjetriću.

— Jeste li čuli pozdrav f l a n e u r â, reče Marko iduć kraj nje u zaostaloj vrevi. — Drže Vas mojom sestrom . . .

— Čudne li misli! — odvrati Rose gledajući preda se. — A ipak ima li šta ljepšeg od prijateljstva med bratom i sestrom . . .

— Ima . . .

— Znam, što ćete reći, prekinu ga zlovoljno. Obične fraze običnih ljudi! — Jutros sam Vas našla na klupi, . . . a na večer počimljete već ulagivati!

— Oprostite . . . ja sam našao V a s . . .

— Možda! — Svakako ugledah Vas za prvi put. — Ja znam, da ste grof Branski — a Vi, da sam Rose Mery . . .

— Nije li to dosta? . . .

Digitized by Google

— Dà, nadoveže čudnim pogledom, za sreću niti ja znam dalje od Vašeg imena, a niti Vi . . . A ipak, dopustite mi rieč, našli smo se i razumijemo se.

Marko ju je slušao začudjen i zadivljen.

— Razumijemo se, jer smo mladi i odvažni, — odvrati on čudnoj ženi, presenećen, da u tajinstvenoj ljepoti proljetne noći nijedna rieč ljubavi neizlazi iz prepunog srca.

— Nećemo si laskati, odvrati Rose Mery veselim smieškom — al nješto imamo srodnoga . . . . znademo mučati, gdje bi rieč pomutila tek naših misli . . .

— Dakle brat i sestra?... šaptnu Marko neopaziv, da su zakrenuli preko Ringa na Schwarzenbergov trg.

Grane su šuštile tamne na prozirnom nebu. Kao crne čipke njihali su se vrsi stabala. Mjesec bijaše odskočio nad palačami i prodirao dugim bielim trakom u tmini perivoja.

— To je slast života, nastavi mladić potiše drhtavim glasom. Uživati u trenutku sreću cielog žića!... Jučer nebijasmo!... da smo poginuli, nebi ni Vi ni ja trenuli obrvom. Danas vidjeh tebe . . .

Ove zadnje rieči začu samo ona. Vjetrić, grmlje i ptice spavale su — a mjesec širok, blied, dobroćudan bdio nad naravi. — Zviezde probliedile u moru plavoga svjetla, malene i sitne kô leteće kriesnice. Njegdje iz daleka doletio zvuk orkestra. Kao zuj vjetra kroz zategnute strune, lebdila je po zraku melodija valcera „Mirthenblüthen-a", rek bi zvuci pretvorili se u magloviti pram. Bijaše nješto bajna slušati zamamni valcer, taj pravi vapaj bečkog života, gdje se razliega u mjesečini dalek, strastven, kao ona rieč, koja bijaše odletila u visine i odprhnula jekom Straussova plesa.

Ona neodgovori niti riečce, — bijaše se trgnula i pobrzala krajem perivoja i skoro dotrčala do mosta u Stadtparku. Tu se nasloni i pogled joj se izgubi u daljinu. Pod njome tekao potočić Wien, u kom se mjesec

Digitized by Google

njihao kao raztaljeno srebro, — šum vode pratio umiruće zvukove valcera.

— Marko, reče ona nemaknuvši se s mjesta, nesvrnuvši pogleda na njega, koji se držao rukom za stup. Čujete li pjesmu Beča? . . . zove nas da zaboravimo sve . . . Mi se nepoznamo, al čini mi se da u Vašem oku blista još nješto osim strasti . . . Jutros vidjeh u njemu trak — poštenja . . .

— Ružo . . . .

— Eto ti ruke, reče ona naglo kao da joj rieč ta izgorjela ustne . . . — Al sada idi . . .

— Ti me tjeraš . . . kriknu mladić zadušeno.

— . . . Brat i sestra smo, reče ona i posmjeh razvedri probliedjelo lice. U sivih potamnjelih zenicah sinu za čas mjesec srebrnimi piknjami, kao da je plamečak fosfora u tmini zasjao. Taj sirenski pogled upili se smjelo u mladića, koji se nehotice trgnu. Gledao je zapanjen i nije ju razumievao.

— Sviet nas je tako nazvao, nastavi Rose Mery koraknuvši hitro napried i zamotavši se tjesnije u crnoj mantili. — Čini mi se, da je u tvom kraju nastala divna rieč: pobratimstvo — —

— Ti znaš? . . . prekinu ju Marko u čudu.

— Znam, da u vašem pjesničkom narodu i tudja žena može sestrom biti. Molim te za to . . . idi. Sutra vidjet ćemo se na onoj klupi.

Mladić približi njenu ruku do ustnah.

— Kada spominješ Hrvatu ime pobratimstva — — onda, sestro . . . idem.

— Neveliš mi do vidjenja?

— Do vidjenja! — reče on hitro i ostavi ju samu, obasjanu mjesečinom. Nepogleda ju, i niti se okrenu da vidi kamo će izčeznuti tanka, tamnovita silhoueta čarobne tudjinke. U ušiju šumila mu je krv klopotanjem rieke, žamorom šuštajućih granâ — — samo za čas pri-

Digitized by Google

čini mu se, da u daljini čuje jeku pridušenog ženskog smieha, rek bi doziv probudjenih grlica. — Posluhnu bolje — al sve je šutilo. Na bielome piesku njihale se crne sjene treptećeg lišća, a po zraku tiho letile kriesnice i blistale zviezde.

Štropot brzajuće kočije, koja je valjda vozila neznanku izgubi se u umirući šum pospanog velegrada.

Beč je počeo malo po malo driemati. Mjesec dizao se u prozirnih visinah i bacao na taj opojni proljetni san velegrada koprenu srebrolike magle. — Na širokom licu nebesnog noćnog stražara lebdio posmjeh pun začudjenja — — valjda je tražio u zaspalome moru kuća i krovova bečkih, kuda se izgubio onaj čudnovati, nevidjeni par.

IV.

Iza onog noćnog sastanka, Marko bijaše odlučio izostati u borbi, koju je slutio pogibeljnom i strastvenom. Nješto mu ipak nije dalo, da pretrgne neobični vez sa zamamnom nepoznankom, — a to bijaše ponos čovjeka, koji se prvi put prevario u svih svojih nagovieštanjih. Kada se one noći vraćao poluprazninii bečkimi ulicami, bijaše zapanjen i zanesen. Mislio je, da doživljuje običnu ljubovnu epizodu bečkog sumraka, al tamo u svjetlu mjeseca, u zamami prirode i strasti bijaše odkrio zlatnog leptira, koji se igrao plamenom i koji dotaknuv ga se, bježao je u nedogledne visine. Bilo je doista nješto novoga! — Al nadodje čas, kada prolazni entuziazam mladića ohladni. San izbrisao fantastičnu sliku crne ljepote, koja je sa smieškom u očima bacala Branskome u lice onaj drhtavi, nepojmljivi ne. Mjesto zanosa — obuzme ga jed. Sjajne boje one proljetne noći pretvoriše se u sivu, nenaravnu smjesu, kao da je pred sobom gledao scene-

Digitized by Google

riju bez svjetla i bez iluzije. Jedio se, što je ma i za časak zaboravio sva načela opreznosti, kojimi si bijaše stvorio drugu narav, a još više morila ga neizvjestnost i njeka neizreciva slutnja, da se Rose Mery — nepoznata, nikada prije ugledana žena, pošalila i — — osvetila. U tome stanju nemira i zlovolje odluči zaboraviti događjaj, koji mu se sada pričinjao nenaravnim i smiešnim. — „Ona me pustila nasjesti — neka me dakle čeka“, — tako je govorio djetinski prkos u srcu grofa Marka. U komešanju tolikih protivnih čuvstva, predobi napokon muževni značaj mladića. Prije biti smiešnim nego li pomanjkati svojoj rieči! — to reče i ode na uročeni sastanak u „Volksgartenu“.

Čudno mu je bilo oko srca. Borio se s uspomenami kratkog al nezaboravnog poznanstva; — njekom gorkom nasladom dozivao je u pamet svaku najmanju sitnicu, svaki potez izčezlih slika.

Jučeranji dan bijaše u mirnome i jednoličnome životu mladića nerazumljivom točkom; ćutio je u sebi, da je preživio tren, koji se više nikada povratiti neće. Mladost i proljeće bijahu stvorili pred njime bajnu zračnu sliku; — magla i sunce, plavet i zelenilo, pijuk lastavica i bujica mladenačke krvi, sve se pretvorilo i sjedinilo, a iz te harmonije trakovâ i bojâ, pieva duše i pjesme naravi, izašla zamamna kô Afrodita, čista kao Vestalkinja — ona . . . : Rose Mery. Hotio ju je obuhvatiti, bijaše pružio ruke, da stisne u jedan strastven zagrljaj tu pojavu proljetnih noći — a ona mu izmakla, — izvjetrila, kao Fata Morgana u arapskih pričah.

A ipak . . . . morao ju je opet vidjeti! — Ta sigurnost uznemirivala ga je više nego pretrpljeni poraz. Jošte nikada nebijaše se našao u takome položaju; — kao član družtva i kao salonski junak par excellence, uvidjao je škakljivost svoje situacije i nalazio je u njoj nješto toli neobična, da ju je do zadnjeg časa hotio iz-

Digitized by Google

bjeći. — Udaljen jedva malo koračaja od zelenog zakutka, u kom bijaše prvi put ugledao Rose Meryevu, hotio se okrenuti i pobjeći. Možda prvi put mladi, smjeli sportsman ćutio je, da neigra pravu ulogu.

Dodje pred grm zamišljen i tmuran; na licu mu se čitale misli, koje su sliedile hitre i nestalne, kao oblaci na gladkoj površini vode. Htjede napokon nevidjen otići, — pustiti polje, na kome se borio nejednakim oružjem — ali veseli, zvonki glas oglasi se u blizini iza gustoga grma: — Dobro jutro, Marko!

Za čas sjedio je kraj nje, i plamen strasti potamni zenicu grofa Branskoga. On ju vidje kô i prvog jutra — zamamnu i nerazumljivu. Svako oklievanje, svaka dvojba izčeznu pred tom bielom Sfingom. Lukavi posmjeh, koji je titrao oko poluotvorenih ustana Rose Meryevih izčeznu, a sivo vlažno oko virilo je kroz trepavice čudnovatim svjetlom.

Niti riečcom nespomenu Marko a niti ona prošle večeri; — čim su dulje govorili, činilo im se, da se udaljuju, da izčezavaju u jutarnjoj magli spone novog poznanstva i jučeranje ljubavne zamame, dočim su se pogledi mirniji, svjetliji križali u svježem zakutku.

— Hvala ti, što si došao! — reče mu ona pruživši srdačno ruku. — Mladić trgnuo se nehotice začuv onu kratku, zavodljivu riečcu: ti. Bilo mu je kô da ju je prvi put čuo onakovim iskrenim, glasnim zvukom. Ruke se stisnuše.

Od onog dana bjehu prijatelji.

Dà; u najužem, najljepšem smislu — prijatelji. Kroz osam dana nalazili se svakog jutra u raznih bajnih bečkih parkovih, — disali su prozirni, jutarnji zrak; ona je brala cviećе i kadikada pripoviedala mu duhovitim pointiranjem putničke crtice iz Njemačke i Rusije ostavljajući na stranu sve, što se pobliže nje ticalo. Često bi se na kolih odvezli u bližnju okolicu bečku, i

Digitized by Google

tamo jedno uz drugo, u hladu lipe ili hrasta izmjenjivali u razgovoru sve, što je proljeće u tih mladih dušah znalo probuditi. Sanjali su a ipak bijahu budni.

Kadkada zadrhtao je njegov glas i pogled upro se u njene smiešeće se oči, onda bi rieč izumrla na njegovih ustnah i oboje zagledali se u „krasni, plavi Dunav", koji je mirno tekao niz ravnicu. Zapad sunca bi zaigrao rumenilom u zrcalu tihe rieke, nad kojom su lastavice, kô crne muhe, letile i krilima dodirale se blistajuće površine. Što su mislili u toj čarobnoj tišini? — Cvrkut šturka pratio kratko snatrenje.

Večer bi ih stigla na polju, — a kad bi se svratili u grad, Beč je plamtio kô one prve nezaboravne noći. Kraj Stadtparka sašli bi iz kočije — pak svatko na svoju stranu odjurio u buci i plamenu razsvietljenih ulica. — Grof Marko uživao je u tome neobičnome prijateljstvu sav čar novosti, još više — — — disao je iz punih grudi opojni zrak ljubavi. Jest, ljubavi, — jer sve što je njegov um, njegovo srce u ovih dnevih pomislilo i zaželjelo kraj čarobne neznanke, svaka i najneznatnija rieč, koju je srkao sa njenih ružičnih ustana — sve to bijaše glas, odsjev, plam ljubavi. Kad je uz nju sjedio i slušao zatravljen zvonki šapat njenih ustana, činilo mu se, da je našao sve što je želio. Pustio je da mašta, toliko puta spućena i udušena, lebdi po nepoznatih krajevih; — bijaše se dotaknuo vrška ideala: imao je ženu, — — koje nije p o z n a v a o! U tih časovih neopisivog uživanja odkri se sva njegova duša; — kao bujica, koja je našla iz tiesnog zatvora opet svoj slobodni tek, Marko je raztvarao u družtvu prijateljice sve što mu je navika bila zakrčila. Činilo se, da se hladni svjetski oklop mladića raztalio; — prva ona uroni do dna duše njegove.

Još nikada nezaboravi Marko toli brzo na sva svoja pesimistična načela, na sve one oprezne, ciničke nazore,

Digitized by Google

kojimi je bio do sada sakrio svietu svoja čuvstva i koja ga bijahu dotjerala do zavidjenog naslova: salonskog junaka. Želja, obuzdana nepojmljivim ustručavanjem neznanke, budila je u cielome biću mladića silu neizrecivih, nikada neokušenih težnja i sanja; — opojen zvukom njena glasa, ljepotom prekrasna lika, zatvarao je oči svietu i srkao nesmotreno iz čaše zamame. On se zaboravljao; dječinskim veseljem odkrivao je tudjinki svaku žicu, svaku pjegu svog srdca. Sanjao je otvorenim očima; — sanjao dotle, da nije opažao čudnog posmjeha ružičnih njenih ustana i pogleda, koji je pod zaklopljenimi vedjami mirno prodirao do dna njegove duše. — A ipak bilo je časova, gdje se njeka neizvjestna slutnja — — ne, recimo pravu rieč: sumnja — uvlačila postrance usred mladenačke zatravljenosti mladića. Kadkada zaniemila bi rječitost Branskoga. Zagledav se u vlažno oko tudjinke, zaokružio bi jednim pogledom sliku tolike ljepote, taj kip, s kojim je dielio zanose duha, i tada... sgrabila bi ga časovita bojazan, nješto kao strah, da na jednom izčezne ili da se kao u pričah pretvori.... U što?... Ne jedan put dodje mu do ustana, kao jeka starog, zaboravljenog čovjeka, jednostavno pitanje: Tko si?... Al tko bi raztumačio sve tajne duševnog organizma čovjeka, koji ljubi samo za to, jer hoće ljubiti?... Rieč bi mu se zagušila u grlu, i on se podavao čaru te žene, slab i nemoćan, da mu se otme.

— Mi smo dva imena, reče joj jednom Marko, dva imena i jedan pojam...

— Možda niti to, prekinu ga Rose Mery. — Čemu se uviek vraćati svjetskim oznakam našega bića?..... Zar ti nije dosta, da sam ja Ruža a ti Marko? — Prkosno odvrati na to glavu, za tim kao da sliedi tek nutarnjih svojih misli, nastavi potiho:

— Odavna tražim njekoga, koji bi, zaboraviv sve spone budalastog svieta, u kom se krećemo, pružio ruku

Digitized by Google

neznanki i rekao joj: nepoznam te, — neću da te poznam, al baš za to ja te . . .

— Ljubim . . . nadoveza Marko dodirnuv se spuštene joj ruke.

— Ne — odvrati naglo Rose Mery i trgnu pritisnutu ruku. — Nehtjedoh to reći, — već: ja te — — štujem.

Muk nastade. Hodali su lienim korakom niz tiesni puteljak, koji se vijuga na podnožju Kahlenberga. Bijahu izgubljeni med mirisavim busima skrobuta, koji se u suncu bjelasao svježošću jedva zapalog sniega. Zrakom lebdili ružičasti oblačići, a hladni vjetrić šuškao pun mirisa trave i ptičjih doziva.

— Misliš li, Marko, da i ženi nedodija vječiti tamjan ljubakanja i udvaranja? . . . nastavi drhtavim glasom čudnovata žena nepogledavši svog pratioca. — Misliš li ti, da napokon i mi nećutimo, da vaši uzdasi prestanu čim se vama podajemo i da onim časom, kada mi zaboravljamo sebe štovati, da onim istim trenutkom i vi nas prezirete? . . . .

— Jesam li uzdisao za tobom, kada ti ponudih hrvatsko bratimstvo? odgovori Marko dubokim glasom odtrgnuv grančicu procvalih kupjena.

— Oh, ne . . . nastavi hitro Rose Mery i pogleda ga sjajnim, vedrim pogledom. I za to sam tu s tobom! Al reci mi, prijatelju, — i ona se privinu uz njega naslonivši ruku na njegovo rame, — dokle dosiže to tvoje prijateljstvo? . . .

— Dokle i ljubav! — odvrati Branski zaroniv pogled u zastrte zenice neznanke. — Ja nelučim ta dva pojma . . . Komu ruku povjerih, tomu je neoduzeh za navieke . . . Glas mladića, izraz istine, koji je prodirao iz tamnih, iskrenih očiju, kao da se duboko dirnuo tudjinke. Spustiv ruku s Markova ramena stane za čas i uzdahnu duboko Njen pogled izgubi se u daljinu a posmjeh

Digitized by Google

rek bi blažen zatitra na zatvorenih, stisnutih ustnah. Nješto se u grudih te žene sbijalo; — plam veselja zarumeni krasno lice, — činilo se kô da je dostigla dugo žudjeni cilj.

— Ti si junak, reče ona nakon kratke stanke ulazeći stranputicom na prostrano polje, odkle se kroz zelen dubova vidio toranj Sv. Stjepana, koji je u ljubičastoj maglovitoj daljini poput kamenog kažiprsta pram nebu stršio. — Ti si stari Uskok. Pravi njihov potomak; ali . . . oprosti ako slazim u skrovište tvog značaja, reci mi, bi li to tvoje prijateljstvo ili ljubav, — zovi ih kako hoćeš, za nas je jedan te isti pojam, — trajalo i onda, kada bi odkrio da stvor, komu si ruku pružio, nije dostojan te ruke? . . . bi li ti ljubio ono, što drugi neštuju?

— Kako dolaziš do te čudne misli? . . zapita Marko začudjen, da sluša misli, koje su dugo u njegovoj savjesti ležale. On oćuti, da je njena ruka skliznula oslobodivši se podane pomoći.

— Ha! ha! . . . nasmija se Ruža. — Teorije! — puke teorije! — ta počeli smo naše poznanstvo sa aksiomi — — nastavimo ga! — Doista pitala sam te nješto absurdnog. Ljubiti samo za ljubav! . . Nije li to smiešno? . . .

— Ružo! . .

— Nesrdi se, prijatelju, šaptnu Rose Mery glasom, u kom je nješto drhtalo . . . Doživjeh mnogo, da bi se uzdala naći takovog romantičnog viteza — — a ipak reci mi ti, u kom teče krv nepokvarenog pjesničkog naroda — bi li ljubio ženu ili prijatelja koji ti se najednom pokaže okaljan jednom od onih . . . mana, koje tvoje družtvo naziva ljagom . . .

— Prestani, planu Marko koraknuv hrlo do nje, to nije moguće . . .

— Za što? — — —

— Jer će moj prijatelj biti uviek dostojan mene! . .

Digitized by Google

— A da bi ti njetko to htio dokazati? . . .

— Nebih mu vjerovao! — —

Ruža kriknu od veselja. Smieh, čist, zvonak trgnu se sa njenih ustana i poleti u prozirni proljetni zrak. Djetinskom smjelošću uhvati se za njegovu ruku i prignuvši malko na stran zlatnu glavicu, približi lice — to svježe, zamamno lice, u kom je svaka žila mladošću titrala — te uprievši tik njegova pogleda svoje zelenkasto oko, u kom je zenica tamna, duboka, blistala vedrinom razteg-nutog mora — zapita ga kroz pridušeni smieh:

— Vjeruješ li u me? — — —

Zamamljen, presenećen tolikim raznim čuvstvima . . uhvati objema rukama tu čarobnu glavu i pritisnu za čas ustne na zlatne joj pramove.

Jedna lastavica presječe zrak te zanjihav se kao da visi na nevidljivoj žici, dodirnu se krilima njene oprave i zacijukne veselim vriskom. Rose Mery trgnu se od njegovih ruku, te pogledavši ga lukavim pogledom uputi se dalje pjevucajući i trgajući suncobranom crljene bodljike, koje se poput nakićenih dupliera u vis dizale.

V.

Al dodje dan, kad ona reče:

— Ja odlazim.

Marko neodgovori odmah. Znao je, ćutio je odavna, da će ona izustiti tu rieč, — pripravljao joj se — al ipak se trgnu.

— Kada? zapita nakon kratke stanke.

— Sutra u jutro u sedam, reče ona te nastavi bezbrižno: Možeš li me dopratiti do južnoga kolodvora? . . .

— Mogu! . . . hoćeš li i dalje?

— Dalje? . . . bilo bi ti predaleko, odgovori smijući se. Ali ako te nemrzi, dodji do P—a, jedne od bli-

Digitized by Google

žjih stacija Beča . . . Tu se križaju vlakovi i moći ćeš se vratiti odmah natrag.

— A ti? — zapita ju Marko odrješito.

— Nastavljam svoj put do H—a, dva sata daleko odanle. Posjetit ću prijateljicu; . . . pak domala bjež prama sjeveru! . . .

Bijaše prvi put da je Rose Mery spominjala nješto iz daleka o svojih planovih.

Marko ju pogleda polušaljivim izrazom.

— Toli neoprezna! . . . nebojiš se da ti udjem u trag!

— Ne . . . nije me strah, odvrati ona odvažno. Obećao si, da me nećeš uhoditi! — Kad se vratim, znat ćeš sve.

— Vratit ćeš se? zapita potiho Marko i zamisli se.

Prolazili su kraj obalâ Donau-kanala. Nebo bijaše zastrto sivim jednolikim oblakom. Hladni vjetar raznašao prašinu sa dubova i puzo se cestom; nješto tužna spustilo se na razcvalu okolicu. Stabla vrtova bijahu posuta cvjetnim praškom; — dah vjetra nosio je šetajućem paru u lice miris procvalih bresaka.

— Dvojiš li? . . . odgovori Rose Mery zagrnuvši se mantilom. — Naći ćeš me budućeg mjeseca na našoj klupi, . . . a onda! . . . i pogleda ga neizrecivim izrazom veselja.

— Nemoj dalje, odvrati Marko ozbiljno idući kraj nje. — Ja ćutim, da te neću više — — ovakovu naći. Sprovedosmo kratke dane sreće . . . ta se više nevraća.

Ona stresnu ramenima i pobrza prama gradu.

— Dakle sutra na južnom kolodvoru, reče ona stisnuvši mu ruku pri odlazku.

— Dà, — ja ću tamo biti, odgovori Marko i pogleda ju u polutami oblačne večeri.

Gledali su se mirni i smiješkom na ustima. Ista misao preleti im preko glave.

Digitized by Google

— Sjećaš li se one prve večeri . . reče on potiše nesigurnim glasom.

— Da se nesjećam — — nebi bili prijatelji, odvrati Rose Mery krenuvši se za korak i pokazavši mu u odsjevu tmastog zapada ozbiljno, rek bi turobno lice. Uživali smo, jer niesmo si imali ništa predbacivati . . .

Marko joj stisnu grčevito ruku i odhrli brzim korakom. Ona se ogleda jedan put za njime i pobrza dalje . . .

Jutro osvanu tmasto, hladno kao da je zadnji zimski dah raztjerao probudjeno proljeće. Oblaci su se naganjali nebom naduti i tamni; vukli su za sobom druge raztegnute mase, koje se gomilahu na obzorju u sivih gredah. Kiša se već tamo daleko približavala kao magloviti zastor, koji se sve više dizao i bliedio. — Po bečkih ulicah vidio si hrliti kočije zatvorene i žuriti se jutarnje šetaoce. Sve je bilo zastrto prozirnim plavkastim dimom. Na prašne pločnike padale već kaplje dažda. — Južni kolodvor bijaše pun čeljadi: vika i metež, prekinut krieštećim žviždanjem lokomotiva, miešao se bukom daleke grmljavine. Stakleni krov perona bacao je u tmastome zraku svjetliji ljašteći se odsjev, dočim pare i dim brzajućih parostroja šuljale se, izčezavale kroz ogromni svod u nabreknutih mliečnih oblacih. Medju putnici svakovrstnog kroja i obraza šetao se nestrpljiv na peronu grof Branski. Navukao na se kabanicu, tresao se ipak u hladnome zraku. Gledao je nebo i tamne oblake i zlovoljnim licem zamislio se. Činilo mu se, da je proljeće svršilo — i za čas pomisli, da je Rose Mery sa lastami odjurila onamo: „gdje naranče cvatu“.

— Sanjao sam — reče Marko sam sebi i upili pogled u vrevu zaboraviv, gdje je i koga čeka.

Pljusak nagle kiše, koja je na staklenom krovu metalnim praskanjem zveketala, trgne ga iz razmišljanja. Pogleda oko sebe — sve nepoznata lica; množtvo go-

Digitized by Google

spodja u dugih tamnih kabanicah, koprenom preko lica prolazile su mimo njega, gdjekoje se nasmijale ko da bi ga htjele pozdraviti, — on neopazi ništa. Ćutio se tudjim u žamoru i vrevi odlazećih. Čekao je samo nju — —

Ona dodje napokon. Iz daleka, med stotinami križajućih se ljudi, ugleda ju Marko i na jedan put sav čar onih blaženih dana, sva pritajena strast one čudnovate ljubavi plane u njegovih žilah i prodrhta u dnu duše. I ta žena, koja mu se iz daleka smiešila, kojoj je svaki potez lica, svaki zvuk zvonkoga glasa, svaki naglas duhovitog, blistajućeg govora poznavo, — ta žena bijaše još uviek za njega zagonetkom. On ju je ljubio, — uzalud mu se otimati, uzalud zatajivati ime tome čuvstvu, — ljubio svom strašću nagloga živovanja. Njegov pogled bio se uprô u crnu točku njenih zenicâ, kao da će joj pročitati do dna duše — a ipak ona bijaše za njega .... prijateljica .... neznanka. Izgubljen u vrevi nepoznatoga, tudjega svieta gledao ju je gdje dolazi — — i sva duša uzdrhta mu od strasti; ... da je izustila jednu riečcu, bio bi ju sliedio do kraj svieta. U onome času Branski oćuti, da je tajinstveni čar, koji ga bijaše privezao uz onaj bizarni, zamamljivi stvor, ležao sav u neizvjestnosti i u odporu neznanke.

Sve to proleti kao bljesak u glavi mladića. Kad joj ruku stisnu — bijaše već miran.

— Čudna li vremena! — reče Rose Mery nakon pozdrava, poslušav prasak dažda na staklenome krovu. — Nebo plače naš razstanak...

— Ili se veseli našemu putovanju, odgovori Marko ponudiv joj ruku. — Svadbeno vrieme. —

— Grjehota, da nemožemo protegnuti na nas tu čudnu primjetbu. Ali à propos — — jeste li uzeli kartu?

— Niesam. — U kom se razredu vozite?

— U prvom — — bit ćemo slobodniji...

Digitized by Google

*

Marko ju nepogleda. Neoprezna rieč neznanke nedirnu ga kao one prve večeri u plamenu razsvietljenog Ringa... on namršti čelo i pobrza prema kasi. Njezin glas dojmi ga se u onaj čas neugodno, bijaše ocutio onu istu ježnju, koja spopane muzikalnog poznavaoca, kad začuje krivi akord. Činilo mu se, da je Rose Mery promienila glas. — Četvrt sata kasnije vraćao se na peron. Nje nebijaše. Baciv pogled kroz vrevu, začu kraj sebe zveket sablje i nepoznata ruka postavi mu se na rame.

Okrenuv se naglo, opazi pred sobom bliedog plavokosa adjutanta grofa W . . . Zlovoljno stisnu mu ruku i zapita ga sa običnim:

— Kamo?

— Čekam sestru.

— Kneginju Miru?...

— Dà... A ti?... čini mi se, izgubio si se. — Tražimo te osam danâ po listini nadošlih u Nizzi. — Valjda si bio na ladanju...

— Dà — odvrati kratko Branski neopaziv smiešeći se pogled prijatelja. — Posjetio sam znanca...

— Što nova u Beču? —

— Ništa, odkad si izčeznuo — — Mais, mon cher... gledaj... ah! charmant... to lišce...

— Što je? — zapita Marko, gledajući na onu stranu, kamo je žutkasti grof bacao svoj pogled.

— Nevidiš onu visoku .... plavokosu ljepotu... Okladio bih se, da ju poznam.

Branski se lecnu ugledav na sto koračaja udaljenu Rose Mery u razgovoru sa jednom starijom gospodjom i jednim debeljastim gospodinom.

— Ti ju poznaš? — zapita naglo pridušenim glasom mladić.

Digitized by Google

— Ne . . . to jest, njegdje sam ju vidio . . . ali gdje, gdje? — odvrati grof W . . . . zatežući kroz nos. Nestrpljivost, jed, iznenadjenje uzavri u Marka. Bio bi stisnuo gvozdenim klještima jadnog adjutanta, koji je svejedno kroz monokle zurio u neznanku i opetovao kao papiga: gdje . . . gdje! — al u taj čas zazviždne iz daljine vlak, zvono zazveči, komešanje nastade i grof W. odtrči prama vlaku, koji je štropotom i dimom ulazio pod sumračje staklenog svoda.

Marko se protura kroz svjetinu do Ruže. Čim ga ona spazi udalji se naglo od one dvojice i spusti na porumenjelo lice gustu koprenu.

— Tko je ono dvoje, bješe prva rieč zamišljenog mladića.

— Njekakav sretni trgovački par . . . odvrati hitro Rose Mery, primivši se za njegovu ruku. — Jadnici su tu na peronu; boje se, da nezakasne; . . pitali su me za sat. A ti? . . .

— Bio sam s njekim koji bi se zakleo, da te pozna?

Rose Mery nasmija se:

— Dvojim . . . .

— Poznaš li grofa W . . . . .; adjutanta?

— Grof . . . . i adjutant . . . . reče Rose Mery posprdno. Valjda je to onaj, koji vodi za ruku onu malu gospodju? . . .

— Kako to znaš . . . . prekinu ju u čudu Marko. Ti ga dakle poznaš? . . .

— Niti najmanje . . . . ali onakova vrst ljudi sjeća se uviek, da su nepoznate žene njegdje susreli!

Marko sretan, kao da mu se kamen sa prsiju svalio, nasmija se glasno. Rose Mery bijaše ipak umukla. Tmasta koprena sakri gnjevni plamen očiju i zlobnu crtu oko ustiju. — Za kratak čas otvarala je neznanka vrata coupè-u, kada — iznenada odjeknu zrak vriskom ženskoga grla.

Digitized by Google

Rose Mery bijaše već ušla u coupè; okrenuvši se prama strani, odkle je glas dolazio, zovnu Branskoga.

— Marko, gledajte, nješto se sbiva. — Mladić uzpne se i pogleda u hrpu ljudi, koji su vrvili sa svih stranâ.

— Stražar vuče njeku žensku, — reče on. U isti čas raztvori se klupko sgrnutih znatiželjnikâ i pokaza se mlada, blieda osoba, koju su dva stražara sa stranâ sliedili. Jedan ju je držao rukom. Činilo se, da je silna bol ili sramota srušila nesretnicu. Prignuvši glavu hrlila korakom pred stražari, stisnuv bieli rubac na ustnah. Po ukusnoj al iztrošenoj nošnji rekao bi: kakova osiromašena švelja. Žamor ljudstva, smieh i šale križale se zrakom. Putnici virili kroz prozorce coupè-a i dovikivali se sa znanci. Kroz izparivanje i štropot strojeva šuštio pljusak kiše i veselost obćinstva. Grupe ljudi sliedile čudnovatu pratnju; — rek bi, ona tužna slika probudila pospanu svjetinu.

— Hej! . . . dobar lov! . . . uhvatili su kanarinca — — vikali su putnici sa trećeg razreda tiskajući crvena napuhana lica na prozorčiću.

— Nije kanarinac, — glasili su odozdo — nema glasa!

— Bit će ženka! . . . i silan smieh poprati te gluposti, dočim je crna prikaza one žene izčezavala u tmini izlaza.

— Žepokradica! — — bješe kratak odgovor konduktera, dok je zatvarao vrata coupè-a, u kome su sjedali Marko i Ruža. — Htjela je poseći u žep njekoga staroga gospodina — i pobjeći ovim vlakom. — Canaille! zaključi vratar nasmijav se izpod polusiedih brkovâ.

— Nesretnica! — šaptnu Ruža gledajući zamišljena kroz prozorac.

— Nikakova smilovanja sa ovakovim stvorom. — Oh! da mi se je sastati sa jednom sličnom . . . . mislim

Digitized by Google

da bi ju smrvio — reče Marko, baciv zadnji pogled kroz prozorac.

— Žena je! . . . odvrati Ruža bezbrižno.

— Baš za to, reče Marko skoro naglo, — sve se da oprostiti i razumjeti, al to nikada . . . .

Čudan li se posmjeh pojavi na Ružinih ustnah. Prekrstivši ruke te naslonivši glavu na baršunasti naslon, zaklopi za čas oči; — kroz crne duge trepavice upili se njen pogled u mladića. Gledala ga je njekim zlobnim izrazom, dočim se guste obrve stisnuše kao da je oblak zastro čelo. Usta bijahu malko otvorena, tako da su zubi virili bieli, sjajni kroz koraljne ustne. Nješto smjeloga, porugljivoga, neobičnoga disalo je iz tog namrštenog al izrazitog lica. Činilo se, ko da se zamislila u nješto zanimivog, — nemogućeg.

— Svi jednaki — šaptnu Ruža, zagledav se u Branskog.

On neču njenog uzklika, a nevidje niti dugog pogleda, koji se bijaše u nj uprò. Bijaše ušo kondukter, da pregleda karte. — Još jednom zazveči zvono i vlak se maknu.

Sparan, zadušljiv bijaše zrak zatvorenog coupéa. Sva vrućina prijašnjih dana zavukla se u tiesni prostor. Jednim kretom skinu grof Marko svoj „ulster“ i položi ga na protivno sjedalo, pak otvoriv prozor, pusti da hladni, kišoviti zrak raztjera nutarnju sparinu. Miris mokre zemlje udje kroz otvor zajedno sa kapljami utišalog dažda.

Sjedio je prama njoj kraj prozorčića. Hitra vožnja vlaka tjerala je hladni vjetar baš njemu u lice, al je on pustio da se svježi zrak dotiče njegovog čela. Skinuv šešir zagleda se za čas u maglovitu okolicu; — mučali su, kô da su prvi put sami.

Glasan, srdačni smieh, koji se iztisnuo iz ustiju Rose

Digitized by Google

Meryeve prekinu tišinu, u kojoj je buka hrlećeg vlaka sama svojim monotonim treskanjem šumila.

Marko ju pogleda začudjen.

— Za što se smijete? zapita ju mladić, a rieč t i nehtjede mu izaći iz grla.

— Mislila sam na sve, što smo ovih dana doživjeli, odgovori Rose podignuvši koprenu sa lica. Nješto čudnoga, gotovo razuzdanog bilo je u njenome smiehu. — Sastali smo se u metežu velegrada... živjeli smo njekoliko dana više nego prijatelji — a sada razstat ćemo se, kao da se nikada upoznali niesmo! — Nije li to smiešno!...

— Žalite li ove dane?... zapita ju mladić ponješto začudjen.

— Oh! ne — — odazove se ona naglo. — Da je moguće, počela bih opet. — Naše prijateljstvo bijaše interesantna zagonetka. Tudji i nepoznati, proučavali smo se, da dodjemo do riešenja — — A riešenje...

— Niesmo riešili!... prekinu ju Marko.

— Tko zna?... ta Vi ste rekli, da se po vanjštini odkriva žena. — Dakle?... proroče, sbori: tko sam ja?...

Rose Mery bijaše se malo prignula. Vonj siena, koji je lebdio oko neznanke, sladki miris zemlje i mokrog lišća, koji je hujio u prijaznome zakutku, udari mu u glavu kao izparivanje kipućeg mošta.

— Vi ste... proljeće.

— Oh!... i ništa drugo? reče ljepotica i pogleda kroz prozorčić okolicu. — Nješto malo sunca, mnogo vjetra i kiše — a kadkada grom! — I to sam ja!...

Grohotan njen smieh odjeknu u coupè-u.

— Veseli ste, jer me ostavljate, reče Marko prignuv se do nje. — Zar mislite, da mi je do toga bilo stalo saznati, da li ste gradjanka, grofica ili plesačica.

— Ha!... celà aussi!...

— Dá — umjetnica; — ta Vi ste sve to ujedno.

Digitized by Google

— Ali, — Marko?...

— Pustite me, da Vam zadnji put rečem, da sam u Vami odkrio ženu. — Ne kakovu dosadan, svakdanji sviet poznaje, već slobodnu — zamamnu i — čednu...

Glas mu je drhtao; — — prvi put da je iz njegovih ustiju tekla rieč zanosa. U svakoj crti njegova lica čitala se strast, koja je sve to većma plamtila. Bio je sgrabio njenu ruku ... al ona ju potegnu natrag i blieda al smiešeći se pogleda oko sebe kao da traži izlaz. Kiša je opet lievala i zastirala obzorje sivom maglom.

— Prestanite, grofe, reče ona silujući se na veselost i uzpravivši se ponosita. — Živovali smo ne kao obični ljudi; — svršimo isto tako ... Nije još kucnuo čas, da slušam hvalisanja. Tko zna, da se nebi kašnje pokajali, što ste prebrzo zapustili svoja načela...

— Nikada... planu Marko nepazeći na njene rieči.

U taj čas vlak zviždnu i tmina nastane. Prolazio je izpod tunela. — Marko dohvati njenu ruku i približi ju ustnam. Kada se svjetlo pomoli, udariše oboje u smieh.

— Djeca smo!... reče on. —

— I to vrlo zločesta! — ali gle — — prva štacija R—.

Marko se prignu na prozorčić. Dražestna postaja R— nebijaše daleko. Množtvo ljudi čekalo je izpod razapetih kišobrana dolazak vlaka. Vodene mlake, u kojih se odsievalo sivkasto nebo okruživale pristup do perona. Vlak stane.

— Neizlazite? — zapita Ruža mladića

— Čemu?... vlak ostaje samo njekoliko časova; — odgovori Branski gledajući putnike kroz otvoreni prozorčić. Ruža umuknu spustivši koprenu na po lica.

— Bi li mi učinili ljubav, Marko, pogledati van, da li ima alpskih cvjetova na prodaju. Toli ih rado imam...

— Dvojim, da li se prodavaju u ovih štacijah..... Ipak ću pogledati...

Digitized by Google

— Gle . . . tamo . . . ona djevojčica drži kitu ciklamâ — — — Oh! donesi mi ih, Branski . . . . . reče Rose Mery savivši se oko mladića neobičnom živahnosti.

Nije trebalo reći dva puta Marku takovu molbu. Izvadiv iz žepa novčarku otvori ju i nadje med novci list, od kojeg načini hitro zavojac. Još je imao toliko vremena da turne listnicu u prebačeni ogrtač i da pozove konduktera, koji mu otvori vrata. Dotrčav do male cvjetarke trgnu joj iz ruku dvie kite ljubičastih ciklama, med kojimi bijaše i njekoliko bielih baršunastih alpinskih cvjetova, plati ih, i . . . u isti čas zvono zazvoni a on dohrli do coupè-a.

— Charmant! — kriknu Rose Mery primivši čedne mirisave kitice u papirnatom zavoju, te prignu glavu nad mokrim cviećem. Tamnim rumenilom žarilo se to lice, nad kojim se crna koprena spustila. Pozorniji motrilac bio bi opazio, da cviće drhće u njenoj ruci i da se grudi burno nadimlju. Kratak muk nastane. Marko je gledao ganut, kako se ona zlatna glavica sagnula nad čednim darom.

Kad ona podignu glavu, nebijaše traga zabuni, — nasuprot odlučnim kretom pruži mu desnicu.

— Hvala na uspomeni! — cviće sa sniežnih visina, koje nikada nevehne.

— Najljepši simbol našeg prijateljstva, — odvrati Marko.

Pol sata kasnije vlak prispje u P—. Rose Mery ustade sa svog sjedala, dočim je Marko navlačio na se kabanicu.

— Ovdje nam se je dieliti, — — reče ona ponješto nesigurnim glasom.

— Za uvieke? . . . zapita grof Branski i poljubi pruženu ruku.

— Hvala, prijatelju, šaptne Rosa, dok je kondukter otvarao vrata. — Njeka sjetna crta pojavi se na nje-

Digitized by Google

nome licu. Ricordati di me!... Naši će se putevi još jednom sastati... Nevelim ti s Bogom, jer ćemo se valjda do skora sastati...

— Valjda? — zapita Marko držeći uviek njenu ruku.

— To odvisi od tebe, reče Rose Mery ozbiljno. — Sjećaj se naših razgovora...

— Vrati se, Ružo — šaptnu Marko slazeći niz stube i poljubiv joj dugim cjelovom ruku. Ona se prignu nad njime i zagleda se za čas u plamteće oko mladića. Ustne joj se otvoriše kao da hoće nješto izustiti, — on oćuti da ga njezina ruka vuče natrag... al to bješe tren. Uzpraviv se, oslobodi ruku i reče glasno: au revoir! —

Marko odtrča naglo sa coupè-a i stavi se pod krov postaje.

Zvono zazvoni i vlak krene. Za staklom prozorčića pokaza se lice zastrto koprenom; — a biela ruka mahne na pozdrav. Vlak izčeznu — — Rose Mery bijaše otišla. — On je dugo stajao gledajući u daljini bielu perjanicu parostroja, dočim je tiha kišica zastirala polje i bregove sivom, maglovitom koprenom. Sve bijaše minulo. Sat kasnije dohrli drugi vlak i nadje Marka gdje sjedi na istoj klupi izpod zakloništa na peronu. Nije se bio maknuo. — Kondukter mu se približi i on se prene. Sjednuv u coupè sàm, zamišljen dodje do Beča.

— Molim Vašu kartu, gospodine, zapita ga pri izlazu nadzirač.

Marko izvuče listnicu iz kaputa, u koji ju bijaše metnuo, te otvoriv ju izvadi kartu i preda ju onomu, koji ju tražio. Htjede opet turnuti novčarku u žep — al nehotice oko mu zapne o jedan od prediela. — Osim njekoliko visitkarta — sve prazno. Presenećen približi se bolje k svjetlu; — sjećao se, da je kod trganja lista za Ružino cvieće vidio sve novce — razne banke zamotane i smještene u posebnom zavoju. Raztvori svu listinu, — ali uzalud sve prazno. Crna slutnja obuze Marka:

Digitized by Google

grčevito raztrga čak i svilu, kojom bijaše novčarka podstavljena. — Ništa! . . . samo lagani, jedva osjetljivi miris pokošena siena lebdio iz prazne listnice.

Kao munja sine mu na pamet cvieće, koje bijaše ponudio neznanki . . . a za njime pomoli se uspomena na onu ženu, koju su stražari vukli — i Branski kriknu, kao da ga je kamen u prsa udario.

Dok je njoj kupovao ciklame — Rose Mery ukrala mu novac.

VI.

To bijaše dakle konac eteričnog prijateljstva sa liepom neznankom! Osam dana blaženstva i zaboravi, — život neizrecive zabave i borbe, časovi, u kojih je srce mladića ginulo al ujedno disalo zrak rafinirane svježoće, — a sve to svršilo u gadnu prozu zločinstva! — Bjesnilo nasliedi iza prvog neizmjernog začudjenja grofa Branskog. Nije hotio vjerovati, da je žrtvom tolike podlosti, hrvao se s uspomenami onih dana kao da hoće sačuvati nješto od svoje mladosti, od svog svjetskog ponosa. Al badava! — nješto bijaše puklo, — krivi ton popucale žice zujao mu u ušima; njekakav rug, sram šta li, hvatao ga se. — Prevaren, izigran — on! — Vozeći se sa južnoga kolodvora u Beč, kroz mokre ulice, kojimi je vrvilo množtvo ljudstva i kočija, hujila je u glavi mladoga aristokrata prava bura misli i osjećaja. Ćutio se poniženim. — Čudnovata njeka koprena digla se na jedan put sa njegovih očiju, učinilo mu se, da je iza dugog vremena gledao u sumornome svjetlu kišovitog dana pravu sliku života. Sunce, planet, lastavice . . . ona, to bijaše varka prenapetih želja. Dodje vjetar, i sjajna slika pretvori se u nesmiljenu istinu. Sada je tekar shvaćao u pravome svjetlu excentričnu ljepotu Rose Mery-eve. Svaki smiešak duhovitih njenih ustana, svaki pogled vlažnih, strastvenih

Digitized by Google

očiju, svaka crta njenog odiela, njene osobe, — onaj isti čar bistrog, otvorenog duha, kojim bijaše odbila prolaznu ljubav mladića, a sklopila prijateljstvo — sve je govorilo proti njoj. Sitnice, na koje nije prije pazio, — predstaviše mu se pred očima kao nepobitni dokazi njene prevare. Onaj isti razgovor na podnožju čarnoga Kahlenberga, odkri mu sivim svjetlom cielo biće neznanke. Marko, kao što se to često dogadja u momentanih, silnih ganućih, — zabaci od sebe sav čar čudnovate one žene, koja ga bijaše prignula kao nijedna druga, i nadje u samoj ljepoti Rose Mery-eve razlog i tumačenje počinjene kradje.

Dà — to je pustolovka! i to najpogibeljnije vrsti. Kroz osam dana plela je oko njega zlatnu mrežu, čije su tanke niti sjale kao paučina, — igrala je, varalica, ulogu velikašice ; — pružala mu samo biele, podugoljaste prste, jer je znala, da se ljudi Markove naravi hvataju istom mekom kao i kraljevi. Pak . . ukrala mu nevoljnu svotu poput zadnjeg uličnog tata! — Pfui! . . .

Grof Marko se stresnu kao da je stao nogom na puzljivo, hladno zmijino tielo. I toj ženi bijaše on odkrio zadnje zakutke svog srca . . njoj samoj bijaše žrtvovao sva načela opreznosti i aristokratske hladnoće. Ne . . . ta misao uzburka svu krv mladića. — U zakutku svoje kočije porumeni od stida. Uhvaćen poput dječaka! To bijaše preveć.

— Pred policajno povjerenstvo! — zaviče on fijakeru, čim dodje do Elisabetinog mosta. Četvrt sata kašnje grof Marko stajao je pred policajnim komisarom S***einom. Dosta odvažnim tonom, al ponješto drhćućim glasom izpripovjedi on cieli dogodjaj zamučav sve, što bi se u očiju hladnog činovnika pričinjavalo mladenačkim sentimentalizmom. Marko opisa čarobnu pustolovku najvjernijimi bojami. Njekim pritajenim jedom i gorkom samozatajom predstavi povjereniku odlično držanje, gos-

Digitized by Google

podski hod i sve one potankosti, koje bijaše u časovih zanosa obožavao.

— A njezino ime? zapita činovnik ponješto začudjen od gorljivosti mladog aristokrata.

— Rekla mi je, da se zove Rose Mery — — ali težko da joj je to pravo ime, odvrati on izustiv oštrim naglaskom dražestno francezko ime.

— Po svemu vidim, da je varalica prvog reda, nastavi uljudni povjerenik i zazvoni na električnoj zvonjelici. — Beč je pun takovih pustolovka, i danas uhvatiše na južnome kolodvoru sličnu žepokradicu . . Marko se trznu i sav prizor današnjeg uapšenja, zabuna Rose Mery-eve, njezino sažaljenje a nada sve uzrujanost njezina, kad joj donese cviće u coupè-u, — bljesnuše na jedan put u njegovoj pameti. On prodrhta u sebi od gnjeva. — Žalibože malo kad im udjemo u trag . . nastavi policista.

— A za što, ako smijem pitati?

— Jer se nenalazi toliko odvažnih muževa, reče povjerenik nakloniv se malko i nasmiešiv se stereotipnim smieškom uljudnosti, — koji bi prijavili svoju nesreću tako odrješito kao Vi, gospodine grofe.

— Ah! — izusti Marko, namrštiv ponješto obrve, sad tekar osjetiv kako se je dao zanieti jedom i mržnjom proti smjeloj kradljivici.

— Izvolite mi pokazati Vašu listnicu, gospodine grofe, reče policajnik predav nadošlomu pisaru opis Rose Mery-eve. — Neće biti suvišno pregledati razdjele, u kojih su novci bili spravljeni. Marko izvadi listnicu te raztvoriv ju, pruži ju povjereniku. Al u isti čas kriknu:

— Infam! . . . niesam opazio, gospodine povjereniče, da mi fali i založnica prve austrijske štedione . . . Odkupio sam ju njekome jadnome djaku, koji bijaše založio svoj zlatni prsten. Kanio sam izkupiti ovih dana prsten, kad eto . . . i to mi je ukradeno . . .

Digitized by Google

— Jeste li sigurni, da je bila zajedno sa novcem, dok ste u vagonu sjedili?

— Bez dvojbe! vidio sam ju, kad sam odrezao listić papira.

— To je donjekle riedka sreća, jer time možemo prije ući u trag kradljivki. — Ja ću izdati namah nalog zalagaonici, da zadrži onoga, koji će se sa založnicom pokazati. Medjutim javljeno će biti ovaj čas svim štacijam od Beča do Trsta, da zaustave osobu, koja se slaže sa našim opisom . . . Želite li, gospodine grofe, biti obaviešteni o uspjehu naših pretraživanja?

— Svakako; — dapače ako Vas nesmetam, doći ću iza podneva k Vam, da saznadem novosti.

Grof Branski ode namršten u svoj Club. Nije mu se dalo vratiti se kući i razmišljati sam o kukavnoj svojoj sgodi. Nervozan, uznemiren čekao je uspjeh pretraživanja; . . . bilo je časova, kad je želio, da se Rose Mery nenadje, da izčezne za naviek predmet njegovog snatrenja, kobna žena, sfinga sa licem angjela a šapom zvieri; — al opet nadvladala strast prevarenih nada, izigranog prijateljstva, i onda njekom divljom nasladom pomišljao je, da će gledati sapetu smjelu pustolovku, koja bijaše skučila pod jarmom neobične ljubavi hladnog budućeg diplomata.

Nestrpljivost je sve to većma rasla, čim se približavao sat, kada je morao ići povjereniku po obavještenje. Podne kucnu, a on skoro htjede ostati — zaboraviti smiešnu pripoviest. Ipak nješto ga je tjeralo, da ide, i on se uputi pješke do policije.

— Gospodine grofe, doista nemamo sreće . . . Brzojavi iz štacija B . . . ., R . . . . i D . . ., u kojoj zadnjoj je morala odsjesti pustolovka, stigli su, . . . ali nitko nije vidio naznačenu „gospodju“. Čekamo iz Trsta.

— A u zalagaonici? . . .

Digitized by Google

— Niesmo dobili viesti . . . Medjutim ako Vam nije neugodno, gospodine grofe, dopratite me do glavnog bureau-u zalagaonice; sami se možemo najbolje osvjedočiti . . . . .

— Vrlo rado, gospodine povjereniče, odvrati Marko i nakon malo časova fijaker, u kom su obojica sjedila, odtrča pred naznačeni zavod.

Srce je kucalo grofu Branskomu kada udjoše u ogromni comptoir bečke zalagaonice, činilo mu se, da ide prisustvovati kakovome uapšenju. Mehanički se kretao za povjerenikom, koji je bio na glasu kao jedan od najvještijih mladjih članova bečke policije. On je na grofu vidio veliku zabunu, te je slutio, da se pod hladnim, tobož bezbrižnim izrazom bliedog Markova lica sakriva skrajna uzrujanost, ali niti riečcom neoda misli pratioca. Došav do prvoga nadziratelja i viećnika zalagaonice, predstavi mu se i zamoli ga za obaviest.

— Dobio sam eto u ovaj čas Vaš nalog, odgovori stari židovski bankar na upit povjerenika. Hotio sam baš pogledati i obaviestiti primatelje i izplatitelje zaloga, da li se tko u tome predmetu prijavio . . . Izvolite sa mnom, gospodo. Prošav nebrojeni red vrata i rešetka i začuv u sumračju dugih soba tihi šapat činovničkog osoblja i zveket novca, koji je odskakivao na mramornih pločah, dodjoše napokon do prvoga odjela „zaloga“.

Nadzornik se prignu kroz stakleni prozor nad pultom mladog jednog činovnika i zapita ga:

— Je li se tko prijavio za zalog br. 538964/a? . . . Mladi činovnik pogleda veliku knjigu, koja je pred njime ležala, pak podignuv glavu, jednostavnim glasom reče:

— Jest.

Zadušeni krik začudjenja i gnjeva odtisnu se iz ustiju povjerenika i grofa Marka.

Fatal! — šaptnu nadzornik. — Jeste li možda zapamtili donosioca založnice? . . .

Digitized by Google

— Jesam, odgovori mladić pogledav začudjeno čudnovatu grupu. — Ako se dobro sjećam, bio je služnik ... nisam mu vidio broja.

— Bi li ga prepoznali, da ga ugledate?... zapita ga naglo povjerenik.

Činovnik se malko zamisli, pak istim glasom iskrenosti reče:

— Mogao bi...

— Tada udjite s nama u fijaker. Posjetit ćemo glavne služničke zavode i dat ćemo shodne naloge.

Kroz dva puna sata tražili su ova trojica po služničkih zavodih, izpitujući, pregledajući i napokon odredi policajski povjerenik za sutranji dan konfrontaciju služnikâ sa činovnikom zalagaonice. — Umoran, shrvan dovuče se Marko nakon sdvojnog trčanja do svog stana. Njeko čuvstvo sgadjenja hvatalo ga je na samu pomisao onoga, što bijaše sâm vidio i pretrpio. Idealni san onih osam dana vuko se u blatu policajnih iztraživanja; — sada je disao zrak smrdljivih zatvora, slušao je dosadna, indiskretna preslušavanja, — okružavao ga je riečju dah tamnice. — I to bijaše odgonetka Rose Mery-eve zagonetke. — Što je stalo, da mi se čude, — govoraše u njem uvriedjeni potišteni ponos, — hoću da vidim i da sebe kaznim. Gledaj svoju glupost i šuti!

Te su se misli vrzale po glavi grofa Branskoga, dok se tromim korakom penjao po stubah svoga stana na Kohlmarktu.

— Ima li što novoga, zapita on raztresen svoga slugu, koji mu je u predsoblju skidao ulster.

— Ništa, Vaša milosti... odvrati elegantni sluga u crnom odielu i bielih čarapah.

— Ima li kakovih listova?... zapita grof uputiv se prama svojoj sobi.

Digitized by Google

— Imade, Vaša milosti, njekoliko: .. Dolazio je gospodin grof Hugo W . . . ., i molio je gospodina grofa, da bi imao dobrotu doći k njemu na objed . . .

— Nemogu . . . javit ćete mu . . .

— Ali . . . zaboravio sam, gospodine grofe . . . došao je jedan služnik . . .

— Služnik? . . . viknu nehotice grof i okrenu se naglo prema presenećenome sobaru. — Kada? . . .

— Prije pol sata . . . donesao je Vašoj milosti jedan zamotak . . .

— Gdje je . . . . planu grof Marko i krv mu skoči u lice.

— Tamo na Vašem pisaćem stolu, Vaša milosti . . .

U jedan tren bijaše grof Marko pred pisaćim stolom. Grčevito drhtanje spopade ga ugledav maleni zamotak, koji je ležao na strani . . . Jednom rukom nasloni se na stolac, ćutio je, da ga snaga ostavlja, pak, stresnuv se, sjedne i odmota papir. — Iz baršunaste, sjajno srebrom okovane chatule izvuče parfumiranu couvertu; — u njoj bijahu tri desetače i njekoliko forintača, — sav ukradeni mu novac, a na strani izkupljeni zlatni prsten siromašnog djaka.

Na žutoj ukusnoj kartici čitalo se debelo tiskano ime: Rose Mery. S druge strane mogao je grof Marko kroz zamagljeni pogled pročitati sliedeće čvrstom, rek bi mužkom rukom napisane redke:

Gospodine grofe!

Oprostite šali prevejane žene. Htjela sam uvjeriti sebe i Vas, da li imade iznimaka u svagdanjem družtvu. Vi ćete reći: dà; — ja velim žalibože: n e. Varali smo se medjusobno igrajući uloge, kojih niesmo uviek na izust znali. — U ostalom ja sam gorje od Vas kažnjena: — upoznala sam opet, da je viteštvo mrtva rieč. Neljutite se . . . i zaboravite. Vaša R. M.

Digitized by Google

Grof Marko sjedio je dugo na istome mjestu zamišljen, shrvan. Jadnik ćutio je, da je neznanka bila stavila na kocku svoju i njegovu sreću; — a on oboje izigrao! — Slika nepoznate, čarobne žene izčezavala u daljini, kao zadnji ružičasti trak zapalog sunca. — U srdcu šaptao mu glas Mignona:

dahin, dahin! . . . .

* * *

Pet godina kasnije nalazio se grof Marko Branski, tajnik austrijskog poslanstva, u Parizu na plesu ruskoga poslaničtva. U stisci sjajnog siela, zaokružen plamenom hiljade svieća i žarom bljeskajućih dragulja, tražio je prelaz, da dopre do salona odmora. Htjede se već udaljiti, kada orkestar pod ravnanjem Oliviera Metre stane udarati Straussov: „Myrthenblüthen". Kao val razkoši razprostre se zvuk bajnog plesa a vihor plesača zanjiha se ogromnom dvoranom. Marko stane nepomičan zaklonjen ogromnimi palmami, koje su u kutu sve do plafonda stršile. Zvuk valcera dovede mu u pamet nezaboravnu noć, kada je Rose Mery odbila njegovu ljubav — — — Nakon toliko vremena spomenu se svake malenkosti one čudnovate sgode; — pričini mu se, da ju vidi, da diše njen zamaman dah, i čudna sjeta savi se oko srdca mladog diplomata.

Slika, koju glasbeni val dovede pred oči mladoga grofa bijaše toli živa, da nehotice, kao da ga magnetična struja povlači, okrenu glavu prama strani, odkle je vihar plesača dolazio . . . . i ugleda . . . Ne, ne! . . . htjede kriknuti od čuda . . . rukama si prodje čelo kao da hoće odalečiti varavu prikazu, al . . . uzalud . . . Rose Mery liepa, čarobna kao Venus, naslonjena na rame njekog mladog stranog oficira, dolazila prva od sviju kao nošena zvukom valcera niz mramornu blistajuću dvoranu.

*

Digitized by Google

Isto pikantno lice, iste vlažne, crnimi trepavicami zastrte oči, al sve to još zamamnije. Vrat, ramena, prsa bielila su se poput alabastra, a ruka, malko uzdignuta, činila se, da je ukradena Medicejskoj božici. Kao val biele pjene zavijala se duga sjajna oprava iz bielog brokata posutog briljantnimi kapljami. Na bielih grudih treptile svježe ruže prepletene granami od dragulja. Zamamnu glavu resio diadem diamanta . . . Ona podje kraj njega spuštenih očiju smiešeći se kao Terpsichora od Canove. Duga svilena povlaka dotaknu se njegovih nogu i ona se udalji nevidiv nikoga, nečuv šapat udivljenja, koji je pratio njezin prolazak.

Zadušenim glasom, suhim grlom zapita Marko njekog dekoriranog starog ruskog generala, koji je kraj njega u zakutku gledao sjajnu povorku:

— Tko je ona tamo . . . prva . . .

Starac zažmiri pak zataknuv očalin pogleda u daljinu, kamo se bijaše udaljila divna plesačica.

— Ah! . . . promrmlja stari vojnik iztaknuv svoja prsa, na kojih zasjaše zlatni nakiti. — Zar ona sa briljantnim diademom? . . .

— Dà . . šaptnu Marko gledajući širokim pogledom onu prikazu svojih prošlih dana.

— Ali dragi grofe . . . ta to je ona, o kojoj cieli Pariz govori . . . glasovita ruska boljarka . . . Kneginja Sofija Ivanovna Za . . . ska . . .

— Kneginja! . . . dahnu mladić kao u snu.

— Nieste li vidjeli njene konje? . . nastavi starac . . . Šest orlovskih . . crni ko pakao. — Jučer ih tjerala sama na malih srebrnih saonicah. — Nečuvena žena! — Proputovala cielu Evropu — sama! — A znate, za što? . . .

— Za što?

— Ha! ha! ha! nasmija se starac . . . Jučer je pripoviedala vojvodkinji Bisaccia: da si nadje muža! — Bila

Digitized by Google

si je stvorila njeki ideal romantičnosti i viteštva, kog nije mogla stići. Preobražala se, igrala je pustolovku, komedianticu... sve i svašta, samo da joj se mužkarci odkriju u pravome svjetlu, bez maske, bez fraza. — To je sve ona govorila... a mi smo se naravski čudili i... smijali. Pomislite, njegdje..., čini mi se u Beču, — dotjerala je svoju umjetnost dotle, da su ju skoro zatvorili ko žepokradicu! — — Oh! prijatelju mladi... divna žena; — — ta Ruskinja je! — i starac zahihoče ko pietao, kad je sit. — Oh! ruska žena! ruska žena!... sliedio je šaptati gledajući divnu sliku, kao ruski seljak svoje pozlaćene ikone.

— A... je li našla? — zapita Marko nasloniv se na stienu. Njemu se je vrtilo kao pijanomu.

— Što? muža, je li? — odgovori general zasadiv očale na grbavom crvenkastom nosu. — Naravski... njekakovoga bolestnoga, sušičavog Franceza, koji se oporavio. Dok je bolovao, ljubila ga je — — a sada.. tužila ga je na razstavu. Oh! ta žena!.. A znate li, pod kojim imenom je po svietu tumarao taj ženski Diogenes?

— Znam! — reče Marko zaboraviv, gdje je: — Rose Mery! — —

Starac ga pogleda u čudu; raztvori usta, al nerazumje njegove posljednje rieči...

Osam dana kašnje vraćao se Marko u svoj zavičaj da se u blizini majčice svoje izlieči od svoje „kronične ludorije", — kako je on sâm nazivao svoje duševno stanje.

Digitized by Google

Čemu?

(Prizori iz života.)

Predigra.

* * *

— Ja moram na put! — Doživio sam doduše svega i svačesa, — vidio sam liepih i kišovitih dana, nalovio sam se i najeo mušicâ i zlatnih kukaca, razpleo sam svoje mreže u hladovitih zakutcih samostanskih pivnica, gdje ista prašina miriše po kapljici, a mošt pjevuca kao cvrčak u zapećku, . . . (liepih li uspomena!) ali neuzpeh se još nikada do visinâ one tamne, stare kućetine. Čudnovato . . . dok je sve dolje sakrito u tmini predvečerja, tamo gore jošte sunce sjaje — a . . . oko mog otvorenog prozora lete velike muhe, komarci, šta li! . . . Oh da mi je razapeti u zlatnome sunčanome prašku tanke žice mojih čipaka! . . . lovio bih cieli dan one mušetine, grijao bih se na suncu i bio bi sretniji od sve ove gamadi, što dolje po rupah plazi i gmiže. Žene nemam . . . djece nepoznam, . . . tko da mi prieči oteti se sjeni i zaboravi; — hoću da uživam sreću u visinah, gdje tmini nema mjesta. Samo se bojim duljine puta! . . . Oh! da sam mlad! —

Stari smedji pauk uzdahnu tako, ali tako duboko, da je prozirna prašna mreža, na kojoj se zamišljen razkrečio, zatreptila, a prazne lješine izsisanih muha prodrhtaše, kano da im je zadnji dah života odprhnuo kroz raztegnutu paučinu. — Ta neizvjestna želja za kretanjem,

Digitized by Google

zadnji hir jogunastog starog meštra pauka, zaokupi sve njegove misli. Zaboravljao je svoj zanat; zlovoljan, sit svoje hlepnje, puštao je, da se muhe koprcaju po razpucaloj paučini, da mu bježe izpred čupavih očiju noseći na šebi lepršajuće krpice razderanoga tkiva . . .

On je snivao i zurio zablenut u onaj crni prozorčić na velikoj tamnoj kući.

To sdvojno stanje nepotraje dugo.

Jednoga jutra, baš kada je zadnja sviećnica duhnula u travi svoj fenjer, nestade pauka. Njegova je mreža zapremala zakutak med drvarnicom i stajom, — ali majstor odpuhnuo na veliko čudo cielog susjedstva.

Velika graja nastade med njegovimi znanci. Puževi, gušteri i gusjenice, riečju sve što je med pukotinami zida, med gomilami kamenja, smeća i drvlja puzlo i vrndalo, pohrli da ugleda zapuštenu paučinu. Bijahu toli priviknuti na starog meštra — tkalca, koji je u tamnome zakutku mučaljiv žvakao svoj zajutrak i krpao podrtine svoje hvatalice, da nikomu niti nepane na pamet, da bi mogao drugčije izčeznuti, nego žrtvom kakova zločina.

— Okladio bih se za svoju kućicu, da ga je ona tamo pojela . . . šapnu najmladji puž svome babajku pokazav desnim rožićem na trbušastu žutu kokoš, koja je mirno kročila prema hladovitome kutiću.

— Pst! . . . odvrati oprezni ćajko. Nepačaj se u poslove silnika. Ako ga je pojela, — bio joj u slast. —

To začuše gusjenice i mali paučići, koji se sa prozora bili spustili na žici poput mornara na konopcih; . . . mali žamor nastade kano da bi vrabac sgazio suhi list — i u tom sve se razbježi. Koka Plavka pogleda u čudu taj bieg i udalji se zlovoljna i gladna. Na „licu mjesta“ ostalo još jato muha, koje se kopitale po traljavoj paučini, razdirući joj popucale niti, vijući se u zvrndajuće, zujeće kolo, bacajući u zrak ostanke i podrtine nestalog tirana.

Digitized by Google

Odkad su Parižani razorili Bastilu, nebje tolikog biesnog veselja, kao u onome zakutku drvarnice. Kada neostadoše više nego dvie zamazane prašne krpetine — jato se razprhnu. I nitko se više napomenu staroga pauka.

On se medjutim penjao i penjao.

Zvona su se razliegala po zraku navješćujući naravi, da večer slazi, a on jedva dospio do prvih grančica divlje grozdovine, koja se sa podnožja kućetine razastirala po žuljavome zidu. Pauk stade pred gustim plaštem lišća: — noć, tamna, crna, ko u prašumah naših otaca, šuljala se pod tom mrežom prepletenog zelenila. Možda nijedan zabludjeli putnik neosjeti samoću i neizmjernost usnule šume, kao mali mnogonožni putnik stupiv prvi put u tu tminu. Bilo je tiho i crno kô u drvarnici, — samo na mjesta sterao se bljeskasti prostor zida, na kom je titrala rumen utrnulog zapada. Malo dalje opet šuma nagomilanog potamnjelog lišća, med kojim se zaplitali, kô tanke zmije, crvenkasti pruti. Pauk nehtjede dalje. Med dvjema grančicama zaprede poprječne žice, učvrsti ih okruglim trakovima i zasadi se tmuran na lakome ležištu, dočim je lišće počimalo šaptati u povjetarcu i njihati se nad njegovom glavom. Starac je šutio i mislio. Kadkada prodrhtala bi grančica, na kojoj si razastro postelju, a onda bi podignuo dvie sprednje noge i posluhnuo . . .

Lišće je šuštalo na vrhu žamorom brbljavih vrabaca, dočim je niže jedva treptilo u sjeni. Činilo mu se, da drhće zid. Neizvjestna njeka sjeta zahvati se starca. . . . Pomisli za čas na svoj stari kutić i — — usnu. Zadnji zvuk, koji mu dopre do ušiju, bijaše trublja noćne straže, koja se razliegala po mirnoj zvjezdanoj noći.

Što da vam kažem o dugome putovanju meštra Pauka kroz šumu grozdovine? Sto puta htio se povratiti, bio je već i zamislio osnovu, kako će se spuštati na

Digitized by Google

svojih žicah do bližnjeg vrta; ali se bojao svieta i ruga. Putovao je dana i dana popitkivajući se kod gušterica, koje su hrlile uviek žurne, uviek znatiželjne a nikada obavieštene; — putovao je bez cilja, vraćajući se sto puta istoj grančici, istomu listu. Da se mogao znojiti, bio bi i to činio od silnoga napora.

Jednoga dana pojavi mu se napokon pred razrogačenim očima zid pust, bio — bez lišća. Sunce je sjalo okomito bacajuć na kvrge kamenog zida bljeskajuće svjetlo, dočim su sitne pukotine i izdubine poput brdina i dolina na mjesečnih kartah, kratkimi sjenami pokrivale hrapavu površinu. To bješe čas neopisivog veselja za sdvojnoga putnika. —

On pogleda plamtećim očima tu strmu golu zidinu, na kojoj se sunčali zeleni gušteri, a tamo se dolje crnio sprovod mravaca; — jedan jedini trak divlje grozdovine vijugao se, rek bi plazio prama prozorčiću. Dà, — na vrhu toga zida otvaralo se ono okno.

Pauk ga vidje, al ne malena poput rupice, već kao ždrielo, u koje je sunce bacalo snoplje svjetla. Jadnik zažmiri očima i uzdahnu neuhvajući se koračiti dalje. Da nije bilo osamljene grančice, bio bi se strovalio u bezdan.

Onog istog dana iza poldneva uzpne se pauk do drvenog naslona prozorca. Kada se okrenu prama strani, odkud je sunce slazilo, bezćutni materialista prodrhta od uzhita. Pravo je imao, kada je u tmini ponora zavidio visinam. Tu, sa tog prozorca pogled je tonuo u bezkrajnost svjetla i zraka. Plavet južnog neba zastirala planine plavim dimom, sterala se tamnija na neizmjernost pučine, nad kojom titrao zrak zlaćanim izparivanjem. Bijaše kô orgija svjetla i plaveti. Nigdje kraja tim elementom; — jedan se gubio u drugom prosipajući po moru zlatne zvjezdice, po uzduhu bjelkaste pramove kô sgušćenih sunčanih trakova, slaveći nad prirodom po-

Digitized by Google

bjedu svjetla i vedrine. To bijaše odveć za maloga pauka. Okrenuv hitro ledja plamenu tolikog sjaja, pijan od zraka i sunca ušulja se kroz otvoreno okance u nepoznatu sobu.

— Kao u mojoj drvarnici! — šaptnu pauk presenećen.

Dà — u visinah plavog uzduha, u blistavom žaru zlatnoga svjetla, koje upijaše sve odsjeve mora i hridina, svu kličuću veselost ljetnoga dana — putnik nadje zapuštenu, naprašenu sobetinu, u kojoj su mjesto drva i vrtlarskog orudja, samo podrtine starih stolaca, polupanih ormara, ostanci kuhinjskih posuda i sgužvanih čižmetina zapremali kutove i traljavi pod.

Prašina pokrivala razpucale žutkaste stiene, ležala kô lagani veo na tome kupu smeća i starina, napunjala rek bi zrak sivkastim, gustim dimom. Vjetrić, koji je tihan ulazio sa sunčanimi traci, podizao bi kao ljeti na pustih, pjeskovitih cestah laganu prašinu, koja je titrala u sunčanoj povlaci. — Čemu je od ustanka pak do zapada razsvjetljivalo sunce zlatne krstove ponosnih kupola? Dolje u nizinah drvarnice bila je doduše tmina al — svježa mirisava kao u spremištu ladje; — kroz pukotine vlažnih zidina virile su grančice drienka, iz gomilâ nabacanog drvlja lebdio tanki, opojni miris borovice, koji je sborio u tišini odisajem gustih, hladovitih šuma. Al tamo gore? . . . bilo je svjetla kô na vrhuncima stršećih planina, al čemu?

Sjena, koja zastire siromaštvo i grdobu, jest djelo smilovanja, jest blagodat i donjekle ures naravi — al bezobrazni sjaj sunca, koji odkriva sve sakrivene pjege, sve mrlje, sve podrtine biede, koji pretvara grdobu u rug i gad . . . — šta je to? — —

Neznam, da li je baš o tome razmišljao stari pauk . . . . toga mi nije kazao — svakako začudjenje i jed, dà, pravi paučji jed, — priveže ga na mjestu. Gleda-

Digitized by Google

jući tu ružnu sliku zapuštenosti, oplaka sve potežkoće svoga dugoga putovanja.

— Pak za to sam došô? . . — pomisli razočarani tourista. Žega ljetnog sunca, koje je risalo na trulome podu sjajni četverokut, prisili ga, da se povuče u sjenu. —

Onda opazi u kutovih nebrojene gnjusne paučine, koje se redale do stropa jedna povrh druge kao nakit prašine i trulosti.

Na mjestih visjele su u dugih smedjih krpah, njihale su se polagano, nalične zmijastim vlasima morskih travâ. — Hitro se uzpe pauk do jedne od najbližih mreža. Bila je prazna kô i sve druge. Trudan, zlovoljan sjedne na nju — žažmiri očima i usnu. — Kada se prene, — žarila se kukavna soba crvenkastim odsjevom zapada. Sjajni četverokut bio se polako sa poda uzpeo na tmastu stienu; — u polutami pričinjao se kano crveni kazališni oglas na uglu kakove tiesne, crne uličke. Kroz razlupani prozor dolazio raztegnuti zvuk „zdrave Marije“ i jeka kvičavih lastâ. — Ropotarnica sakrivala u sjeni predvečerja svoje kukavno lice; nestajalo prašine, trulosti i biede; — sve se pokrivalo gustom, crnom koprenom, dočim je sa pučine i daljine prodirao zadnji trak — zadnja nit — zadnji ružičasti odsjev utonulog sunca. Viseće paučine zarumenile se grimiznom crtom, a trule grede na stropu zaodjenuše se bojom pozlaćene kože. To bješe preobraženje. Što je dan bio skrivio, — večer je izpravljala: — ona ropotarnica bijaše najbližja nebu.

Taj bi prizor bio svakoga dirnuo — samo ne pauka. Glad je morio starca a noć mu nije obećavala baš obilna lova. Razkrečiv noge, nije se micao sa novoga ležišta, slušajući polusanen razne zvukove, koji su kroz razlupani prozor u tamnu sobicu dopirali. — Jači dah vjetrića, koji je sa mora pirio, zavijao se po prašnih stienah, sklizao po podu i . . . čudnim, metalnim zujem

Digitized by Google

zacvilio. Njegdje je letio u tmini kukac ili . . . Ne, ne. — To bijaše pretanko cviljenje, kao da se nevidljiva ruka dotakla zategnute žice. — Noć zastrla crnom sjenom pustu komoru, u koju je vjetar na mahove duvao — a onda opet zazujilo sitno i tužno. Pauk posluša opreznije . . . slutio je plien. — Spustiv se na žici, pobrza u tmini sustajući samo onda, kad bi mu vjetar zahujio med nogami.

Sa kristalnog, tamno modrog neba, na kom je očijukalo njekoliko treptećih zviezda, padaše slabo, sivo svjetlo na protivnu stienu; — pauk nastavi svoj put po toj mliečnoj stazi teturajući preko prašnih podrtina. Stari grabežljivac približavao se strani, odkle je čviljenje dopiralo, sliedio je nagonom lovca dah umirućeg vjetra — — jošte jedan slabi, kô daljinom zadušeni cik — tamo na desno; — malo više u kutu — na . . tu . . . .

Bijaše se dodirnuo okruglog, gladkog tiela. Oprezno zaokruži dolnji dio — al se neudalji daleko: — ćutio je, da se vrti oko nješto drvenog, oblog, što je visjelo na zidu.

U tom trenu sa zadnjim uzdahom lahora došulja se potiho kroz okance plavkasti, bliedi trak mjeseca. Svjetla mu crta presieče tminu al ju neudalji. Na stieni zacakli se odsjevom obieljenog kositera gladka poduga površina, oko koje se vrtio zablenuti pauk.

Trak mjeseca odkrio u tihome zakutku zaprašene, stare gusle.

Visjele su privezane špagom kao komad suha čadjava mesa. Dvie bjelkaste žice bijahu jošte zategnute, — jedna se zavijala popucana oko držala — —

Kada se pauk osovi i preko žica prebrza, preleti mu tielom košnja; — slutio je, odkle nepoznati zuj.

— — — — — — — — — — — —

Ponoć je tukla na mjedenome zvoniku trga — a narav driemala u sjaju mjesečine. To je čas, kada lavež

Digitized by Google

udaljenog psa naviešta noći, da je sve u redu. — Sve spava i šuti. Tada počimlje tajnoviti razgovor niemih stvari. Ponoć je — — al u tmini šapću nečuveni glasovi onoga sitnog neživućega svieta, koji odkri novi Kolumbo — — Andersen. — U tamnoj ropotarnici, koju razsvjetljivaše puni mjesec, na traljavome zidu, med žicami starih gusala zapreo mrežu pauk i slušao priču, istinu, Bog zna! .. koju su gusle tužaljivo šaputale.

Nepitajte me, kako sam do nje došao. Znade li skladatelj, odkle njemu melodija? . . .

On je nije stvorio — ona je njegdje iz azurnih visina, iz zraka, ili iz svieta sanja k njemu gotova došla.

* * *

Tko traži u ovih redcih roman, neka pusti knjigu na stran. Istina je gola i suhoparna. Da li su gusle lagale, sudite sami.

I.

Ona.

Pokladna sezona u Rimu god. 187* bješe prva nakon ulazka talijanske vojske, koja se odlikova osobitom živahnošću i sjajem zabava. Njekoji aristokratski saloni otvoriše vrata krugovom diplomacije i visokog rimskog plemstva.

Nebijahu to doista one glasovite rimske zabave papinske dobe, koje su sakupljale pol izobraženoga svieta „na ugodni razgovor“ — niti one umjetničke večeri, o kojih su kasnije generacije govorile. Nova struja, koja bijaše imenom talijanstva razdvojila najkozmopolitniji od svih svjetskih gradova, premda po mnogih ugodno primljena, nalazila je u nižih i u najvećih klasah, dakle u onih slojevih, koji su najviše utjecali u svečanosti i za-

Digitized by Google

bave, tihi al odlučni odpor. Puk je zapuštao „girandole“ — aristokracija zaključavala dvorane.

Vojvodkinja D. bijaše one godine jedna od prvih, koja pokuša na mramornome podu svoje kraljevske palače stvoriti sviet za sebe, oprieti se bujici zlovolje i politike te sakupiti pod zlatnimi plafondi razpršene članove rimskoga družtva. Ona htjede svojim soirèe-am dati obilježje umjetničke naslade a ujedno razgovoru drugi pravac. Ona uspje, ali u obratnome smislu. Malo je tko slušao glasbu, a gotovo svi su jedva čekali čas, kada će domaćica dati znak, da ples i političke diskusije započmu. U ostalom nebijaše bez razloga, da se kod vojvodkinje smatrala glasba neizbježivim „zlom“. Ono što je ona svome družtvu nudjala pod naslovom: novosti i originalnosti, raznese na daleko glas njenog salona.

„Specialiteti vojvodkinje“ nazivala se u Rimu pridušenim posmjehom ona povorka hrapavih tenora, koji su pod firmom njekakove slavne prošlosti napunjali zrak sjajne dvorane plačljivim bekanjem i vječnim uzaludnim lovom za visokim C-om. Za njimi redala se po koja francezka pjevačica pseudo — „velike opere“, da pointira dražestnom naivnošću, uzprkos krivim zubima, krivim zavojcima i krivomu biseru . . . Rotschildičinu: „Si vous n'avez“? — ili fantastični pianiste sa dugom kosom i kratkim prstima. —

Jednom predstavi se i njeka njemačka „couplet-sängerin“, koja pod etiketom operne pjevačice iz Beča zapjeva uz pratnju glasovira onu nježnu: „Aber Franzl“!

Jedan član austrijskog poslanstva zamoli kućedomaćicu da smije gospodjicu Terezu Seligheim odpratiti na dvor.

To bješe udarac za jadnu vojvodkinju. Za čas htjede odustati od svoje nakane, da širi „dobar muzikalni ukus“, ali vidjala je oko sebe tako veselu družbu, njeni bajni saloni bijahu tako puni svega, što je „stari“ Rim brojio slavnoga i velikoga, da se brzo pokaja, što se dala tom

Digitized by Google

malom nesgodom uznemiriti. Odonda odustade Donna Flavia od visokog umjetničkog cilja sakupljati eksotične representante inozemstva.

— Mi moramo otvarati put domaćim talentom. Naš je Rim za umjetnost „terra incognita“; pokušat ću biti Vespuci-em toga blaga, govoraše liepa vojvodkinja svojim prijateljicam.

Tu započme druga, al veoma kratka perioda. Nakon trećega „fenomenalnoga“ pojava njekog pekarskog dečka, o kom se govorilo, da miesi kruh pjevajući kao Rubini, zabave vojvodkinje D. prestadoše biti muzikalnimi. — Njezin se muž bio vratio iz Berlina.

Vojvoda, muž od kakovih 40 godina, glasio je kao ekonomista prvoga reda. Očiti prijatelj starog sistema, rado vidjen u Vatikanu radi otvorenog i dobroćudnog duha, ode svojevoljno po raznih priestolnicah Evrope, da se uvjeri o stanju stvari i osobito o nazorih glede rimskoga pitanja. To potraje preko 2 godine, — i onda, baš polovicom poklada, vrati se, da učini konac neuspjelim pokusima jadne domaćice.

— O meni možeš reći, da sam dosadan, da volim wistirati nego udvarati, da sam pedant, reakcionarac, sve, draga suprugo, — al da sam muzikalan, to ne . . .

— Ti dakle držiš, da je to uvrjeda?

— Najveća za ozbiljna čovjeka. Muzicirati a nerazumjeti ništa o glasbi — to je vršak smiešnosti! — Vojvodkinja uzdahnu i ode u svoje odaje. Još joj nebijaše posve jasno, da njezin duhoviti razgovor, da kraljevska gostoljubivost toga uprav rimskog doma, bijaše jedina privlačiva sila, kojom je napunjala svoje dvorane. Htjela je, da se o njoj govori ma i pod cienu ironičkog posmjeha. Vojvoda je pretjerivao, kad je bacao na se ljagu „preziratelja“ glasbe. Kao mnogi umnici zazirao je od prazne buke, od družtvenih varka, od svih onih fikcija, koje u stanovitome svietu vriede kô neoborivi uvjeti bontona.

Digitized by Google

On je poznavao dobro čevrljavu, nestašnu narav svoje Flavije, a još bolje mogô je procjenjivati površnost njenog dražestnog duha i žalibože vrlo obično pomanjkanje pravog kriterija. — Zabrana dakle, da se u njegovoj prisutnosti nesmije muzicirati, bijaše donjekle izlika da iztriebi iz svoga salona a donjekle iz glavice liepo vojvodkinje zli ukus. Diplomacija, u kojoj bijaše naučio pravila života, dodje mu u pomoć, da izvede svoju nakanu. Vještinom, kojom u mnogih krugovih bijaše stekao ime, uvjeri doskora Donnu Flaviju, da je bolje slieditи glas puka te priznavati i na umjetničkome polju vrhovni sud obćinstva, nego li broditi proti bujici ili htjeti umjetnimi sredstvi stvarati nenaravne i gotovo uviek varave celebritete. Ta mala domaća kriza prodje neopažena za strani sviet. Igralo se u dvoje. Vojvoda hineći prezir za vojvodičinu družbu bacao je kadikada značajnu primjetbu o glasovitih pjevačih, koji su na pozornici kazališta „Apolo“ uzhitili cieli Rim, i vojvodkinja se obraćala malo po malo muževomu sistemu, prepiruć se ipak „par point de honneur“ za načela, o kojih je sama dvojila. Konac te kratke borbe bješe pozivnica, koju je zadnjih dana poklada galonirani lakaj dielio po rimskih palačah i koja je glasila po francezki: Gospodin i gospodja vojvoda D.... grof od S.... uzimlju si čast pozvati Vaše gospodstvo na Soirée — dansante, koja će se obdržavati u njihovome stanu, Piazza * * *, dne 20. veljače 187* u 9 sati na večer, — M. Z. O.

Malo niže čitalo se ženskom rukom napisana kratka opazka:

Pjevat će gospodja Bianca Rivelli.

Bilo je doista vriedno promučiti se malko, da dodješ do takova poziva. Cieli je Rim znao, da će ta zabava biti vrhuncem poklada, ne samo radi poznatoga sjaja, kojim se htio domaćina okružiti svaki put, kad bi on

Digitized by Google

stupio na polje zabava, nego i radi ono malo rieči, koje bijahu bačene ko neznatna primjetba na dnu jednostavne pozivnice.

Bianca Rivelli! — Velika umjetnica, koja u jednu samu večer elektrizova težko razpaljivo rimsko občinstvo, žena, koju ciela legenda pustolovina i originalnih doskočica uz razglašenu ljepotu osobe povisi na piedestal evropejske glasovitosti, morala je prvi put stupiti u salonski sviet, izvrgnuti oštrome i često nepravednome sudu ljudi, a ne kazališnih habituè-â, sve što je daljina pozornice i svjetlo plina pretvaralo i idealiziralo. Nema u istinu težeg izpita i nesnosnijeg položaja za umjetnika, nego li je taj prvi, gotovo intimni doticaj sa svietom, koji sačinjava publiku. Tu nema više varave razsvjete, nema ličila, nema perspektive, nema krivih dragulja, a niti one časovite, kadkada samo živčane uzrujanosti gledalaca, koja stvara sve u jedno uspjeh. Umjetnik i publika prestaju hiniti, čim obuku svoju običnu kožu; — dapače njeka vrst prkosa i animositeta prati ovakove pojave, koji često odkriju jednoj od stranaka, da je bar u nječem prevarena. Na četiri koraka daljine malo koji celebritet nalazi uspjeh pozornice. Tko ga tu održi, taj je u broju velikana.

Nije dakle čudo, da je pojav glasovite primadone, koja je u Bizetovoj Carmen prije malo dana bila uzvitlala pravu buru uzhitâ, podavao zabavi vojvode D-a. biljeg znamenitog dogodjaja u svietu, u kom takovih nije bilo.

U prkos navici visokih krugova, da ples comme il faut nesmije započeti prije 10 sati, hrlile su kočije barem pol sata prije u veličanstven ulaz D-ove palače. Kroz špalir lakaja, odjevenih u modro i srebro, polag bojâ domaćega grba, uz ogromne mramorne stube, urešene kipovi iz klasične rimske dobe, stupali su gosti usred pôma i bajne razsvjete u sobe kneževskoga stana. Nije zaludu glasio dvor vojvode Pavla kao riedki muzej, u

Digitized by Google

kom se spajala sva veličajnost stare historičke dobe sa najrafiniranijim ukusom modernoga velikaštva.

Stiene, na kojih bijahu zategnuti neprocjenjivi gobelini, damasti ili urešeni sa a f r e s c h i iz Vasarijeve dobe, smirnijski sagovi, na kojih je cvjetala fantastična flora iztočnih priča, blistave svjetiljke od mletačkoga stakla, draperije zlatom izvezene, pokućtvo, u kom si razpoznavao domaću poviest starog plemena, al nada sve famozna sbirka slikâ, jedna od najpoznatijih u Rimu, koja je resila stiene triju dvorana, podavalo je toj palači njeki lik grandezze, njeku kraljevsku sjajnost, nješto kao odsjev svih onih kardinalâ, vojskovodja, papâ, koji su iz tih soba zapoviedali Italijom, a često svietom.

One večeri blistale su dvorane vojvode Pavla u svjetlu stotinâ svieća. Sa cizeliranih dvanaestrukih srebrnih gjirandola, sa ogromnih kristalnih svjetionika igrala se luč na zlatnih stropovih, bacajući plamene iskre na golišave, bljedolike božice, koje se na gobelinskih stienah igrale po mladome zelenilu vječne Arkadije, puzla je po gustih sagovih, gladila staklovitimi odsjevi mramorna ledja ninfâ, koje se med tamnimi lepezami pôma sakrivale i smiešile, — pružala se kao sunčani trakovi po mramornih podovih, po zastorih, po mirisavom zraku kô da proljeće slavi u uzkome krugu prvi svoj pojav. Dvoranom šuštio je već žamor živahnih razgovora, dočim je dvorjanik jakim glasom navieštao ulazeće goste. Imena svih rimskih porodica, zvučna i ponosita kao njihova prošlost, nadvikala bi za čas šaputanje razgovora, odjeknula bi po sjajnih dvoranah kao jeka toga prizora, kao jedini i najskupocjeniji ures, koji je tolikoj razkoši jošte falio. Gledalac je ćutio, da su one slovke, oni obiteljski nazivi velikog rimskog družtva prirasli uz blistavost srebra, uz odsjev mramora, uz arabeske rafaelskih svodova. Kad bi se ime kakovog inozemskog velikaša oglasilo izkrivljeno

Digitized by Google

iz ustiju nadutog dvorjanika, činilo se, kô da dolazi kroz mala vrata, da pita utočište, zaklon i — obranu.

A ipak su se redali diplomati obiju dvorova, poslanici ostarjeli u službi i u častih, dostojanstvenici, pred kojimi se klanjale čete činovnikâ. — Deset sati bilo je prošlo, a saloni bijahu prepuni. Nije se više čuo glas sobara, koji je nepomičan kraj vrata gledao u nadošlu vrevu. Žamor je već naličio šuštnji vjetra kroz suho lišće; kadkada odjeknu kao ptičji doziv jači smieh iz ženskoga grla, pak opet nadvladala ona jednolika buka sakupljenog čavrljajućeg družtva, u kom je vještije uho moglo razabrati uz dublje note mužkih krugova hihotanje ženskih grla, mahanje lepeza i šuštnju dugih svilenih šlepova. Ipak je bilo opaziti njeki nemir, njeku uzrujanost, koja je napunjala zrak zvučnijim odjekom, koja odsievaše u radoznalih pogledih, u češćem pridušonom smiehu. Sva ta velikaška družtva, to klupko ljudi možnih i nepristupnih, taj sviet, koji se kadikada sakuplja, da poreda svoja bučna imena, sve je to naličilo u svjetlu srebrnih duplira, u zagasitom blistaju kristalnih svjetionika publici kakovog kazališta, koja se u medjučinih sakupila u foyeru i debatuje o X — tenoru. Mnogo pogleda upiralo se u velika vrata dvorane kao u zastor pozornice.

Počelo se biti neuztrpljivim — njeki mladi šalivdjija htjede zaviknuti: f o r a.

U taj čas dvorjanik odstraniv zavjesu sa vrata, zvučnim, rekô bi: slavodobitnim glasom, dovikne:

— Gospodja Bianca Rivelli.

Stotinu razširenih zenica okrenu se prema ulazu, a tihi šapat prodje ogromnom dvoranom.

Na vratima bijaše se pojavila žena.

Bjeloća oprave, na kojoj su treptile izvezene zlatne kaplje, bljedilo golišavih ramena i rukû izticalo se na tamnome baršunu zavjesa svježošću izklesanoga kamena.

*

Digitized by Google

Jedan trenutak zabune priključa ju na mjestu, kamo su svi pogledi uprti bili.

Dvorana se za čas pretvorila u pozornicu. —

Za sreću vojvoda Pavao hrlim korakom turao se kroz nagomilano občinstvo prama osamljenoj ženi. Ona ga spazi, te se maknu laganim korakom prama domaćini.

Na mramornome podu salona stupala je ponješto nagnuta elastičnim hodom, vukući za sobom povlaku bielih čipaka, koje se u mekih naborih kao plašt nevjeste za njome sterale . . . To nebijaše pjevačica kazališta „Apollo“, koja je dolazila, da zapjeva stranome občinstvu njekoliko arija, i da pokaže radoznalome svietu struk i grlo toli razglašeno. Ona je ulazila med gustim špalirom knezova i velikaša uzdignute glave, s nevidljivim posmjehom na probliedjelih duhovitih ustnah, pogledom, koji je bio uprt ravno preda se, — kao vladarica, koja je navikla gledati ljude sa visine.

— Irreprochable! — — šaptahu stari velikaši, koji su pod zataknutim očalima motrili tu ponositu gospodsku prikazu.

Neizrecivom dražesti pruži ona ruku vojvodi i stresnu mu ju naklonivši se onim jedva vidljivim poklonom struka, tim non plus ultra elegancije.

— Žao mi je, gospodine vojvodo, da ste me možda dugo čekali, progovori ona prva ponješto zastrtim glasom, u kom je nješto netalijanskoga zvučilo. Ali mala nesgoda na mojoj toileti . . . .

— Molim, gospodjo, odvrati vojvoda pruživ joj galantno ruku, naplaćeni smo za to obilno Vašim dolazkom.

Na vratih bližnje dvorane ugleda ju vojvodkinja. Uzklik veselja iztisnu se iz njezinih ustana i ona pobrza prema dolazećemu paru.

Digitized by Google

— Ma chère, koja sreća! ... oglasi se vojvodkinja primivši ju za ruku. Sva ljubeznost vesele domaćice izli se kod tog sastanka. Ona se kazivala u svome pravome svjetlu: dobrota i bučnost.

— Želim Vas predstaviti momu družtvu, nastavi vojvodkinja začarana ljepotom i ponositim držanjem svoje najnovije štićenice i uvede ju u svoje „svetilište".

Tu je moglo biti mnogo teže predobiti naklonost onog sbora velikašicâ i ljepota, kojemu neima gotovo para. Bianca Rivelli baci izpod poluzatvorenih dugih vedja hitri pogled na blistavi, sjajni krug gospodja. Dragulji bajnih ogrlica, diadema i treptećih zviezda, koji su okruživali biele vratove, i prosipali se po crnih i zlatnih kosah, miris cvieća, koje je na vience padalo sa zlatnih košara i slike tih uzpravljenih u baršunu i damastu drapiranih gospodja, koje su hladnim pogledom kao sa priestolja svog velikog položaja promatrale tu plebejku, tu ženu, čije je bielo grlo sakrivalo moć, koje nijedna od njih nije imala, — kao da smutiše njezino hladno i ponosito držanje. Ona se dublje pokloni, al neizusti niti rieči. Kada se uzpravi, lebdio je na njenom bliedom licu njeki izraz naivnog začudjenja, dočim je crni pogled blistao vlažan, kristalan kao jedan od „solitaira", koji su okruživali njen labudji vrat. Niti traga onome zanosnome žaru, onome plamenu strasti i divljeg uzhita, kojim bijaše nadahnula svoje uloge i potresla pol svieta. Gledajući tu vestalsku bjeloću nošnje, a još više ono šutljivo, ozbiljno lice, onaj zastrti pogled, koji se gubio nepojmljiv i tajinstven pod crnimi trepavicami, svatko bijaše prisiljen pitati samog sebe: kamo je sakrila grčeviti plač Leonore, uzvišeni vrisak zatravljene Valentine, razbludnu razkalašenost španjolske Carmen. Iznenadjenje bijaše sveobće. Svatko je naslućivao, da se pod djevičanskom bjeloćom one prikaze sakriva neobičan duh; — nehotice

Digitized by Google

čekali su na promjenu ili na kakav theatralni coup de scène.

Oni, koji su mislili naći modernu čarobnu Phrynu, gledali su pred sobom bielo ruho Penelope. Uzalud čekati; — Bianca Rivelli ostade kakova bijaše od prvog časa, kad se na vratima pokazala. Ona zapjeva — al i tu kazališna pjevačica izčezla a dala mjesto dami, koja se dostojala nadariti družtvo pokusom svoga znanja. A ipak, tko je onu večer slušao glasovitu umjetnicu, ostade zatravljen neodoljivim čuvstvom udivljenja. Na tihu prošnju kneževske domaćice približi se Bianca do glasovira odbivši svaku pratnju.

Ona sjedne, da se prati sama. — Svukavši hitro duge švedske rukavice, protapka zamišljena i niema nekoliko puta po tipkah Erardova glasbala. Biela, poduga ali vanredno fino modelirana ruka jedva se doticala glasovira, lieno prebirala po tipkah kao da traži izgubljeni zvuk. Glava se malko prignula sliedeći jedva vidljivim kretom prebiranje prstijû.

Nješto je tražila ili se nječesa sjećala. Divna bijaše u tome trenutku tajnoga snatrenja. Sjajna crna kosa okružavala joj glavu naravnim diademom, dočim klasične crte profila i razgaljenih ramena, tamni zarez spuštenog kô u se upiljenog pogleda prignute glave, sjećalo je gledaoce na Ceciliju od Karla Dolci-a. Jači akord prene zamišljenu pjevačicu i ona zapjeva u poluglasu prodirućom nježnosti jednu Rubinsteinovu pjesmu.

Kô njezina vanjština, tako i glas i izraz i sve bijaše preobraženo. Kadkada prodrô bi kô iz nedogledne dubine jedan glas, jedna nota, u kom je drhtao plamečak strasti. Na bliedome licu razplinula bi se u tren ružičasta magla, oko zastrto al plamteće smiešilo se nevidljivim sanjam, a iz labudjeg vrata glas vruć i razkošan zaorio bi dvoranom napuniv tišinu zvučnim drhtanjem. Taj časoviti izljev potrajao bi samo tren. Iz polu-

Digitized by Google

zatvorenih ustana sliedila čedna, ganutljiva pjesma kao izpoviest najtajnijih, najnježnijih čuvstva. To bijaše njezin najveći triumf. Kad se zadnji srebrni zvuk izgubi tihim uzdahom u mirnome zraku, — još za čas potraja zamama. Al onda klicanju nebi kraja ni konca. Gusti okrug stvori se oko velike umjetnice, koja je mirno i smiešeći se gledala u zabuni izljev tolikog pravog entuziazma.

Najsretnija bijaše vojvodkinja. Napokon se orio njenimi dvoranami bučni uzklik zatravljenog množtva. Ona, dà uprav o n a je slavila uspjeh sa Biancom Rivelli; — uspjeh nad javnim mnienjem i nad antimuzikalnim suprugom.

— Hoćeš li sada reći, da nevoliš glasbu? bijaše mu kroz pjevanje šaptnula donna Flavija zaboravljajući, da ju je on doveo do te spasonosne promjene programa.

Vojvoda se nasmieši i pomilova malu ručicu.

Al tko bijaše ta čudnovata žena, čije je ime zvučilo kao jeka njenog slavlja? Prije pet godina naviestiše jednom inozemske novine, da je u Petrogradu njeka mlada Talijanka ponovila u jednoj večeri slavu epohalnih debuta Pattice, Nelsonove i drugih zviezda umjetnosti. U godinu dana upozna ju Pariz i London. Gdjegod je dolazila, isto slavlje i isto zadivljenje. Činilo se, da su se vratila vremena Frezzolinicâ i Medorica. Beč ju napokon ovjenča viencem velike umjetnice. Gostovala je za onda u dvorskoj operi. Nebijaše se još nikada vidjelo onakovog uzhita. Kod prvoga pokusa cieli orkestar ustade i pozdravi ju klicanjem.

Uzprkos bučnoj glasovitosti pjevačice, sterala se koprena tajinstvenosti nad „divom“ Biancom. Reporteri i kritičari htjeli su u raznih škicah naznačiti njeno rodno mjesto, al tu se dogodiše smiešne oprjeke. Njetko ju hotio Slovakinjom, drugi kćerkom njekoga orguljaša na granici med Galičkom i Ruskom; u njekih bečkih

Digitized by Google

novinah pako okrstiše ju ništa manje voć naravnom kćerkom vladajućega kneza R. A . . . . i njegove pralje. — Bianca neodgovori niti slovce. Ona je pjevala i šutila.

Njeki nutarnji nagon nezavisnog živovanja i fantastične smjelosti činio joj je prezirati družtvene spone i još teže verige umjetničkoga staleža. Zajašivši na vilovita konja, koga je uviek sobom vodila, vidjali su ranim jutrom elegantnu i smjelu amazonku, gdje biesnim letom provaljuje polja i jarke.

Na večer je pjevala, a oko polnoći, kada je grad spavao, ona je jurila u zatvorenoj kočiji, zamotana skupocjenim krznom daleko u noći, i vraćala bi se pred zoru u svoj stan. Neobuzdano uživanje samoće i slobode, hlepnja za čistim zrakom, za vratolomnim kretanjem, njeka neodoljiva težnja, da u svježoj naravi svuče sa sebe sve što ju sjećalo njezina zvanja, podade joj uz glasovitost umjetnosti i biljeg ekscentričnosti.

Nigdje pako kao one večeri kod vojvode D. nepojaviše se oštrijimi crtami kontrasti te čudnovate naravi. Na mjestu, u kom si mislio odkriti pod ličilom umjetnice ženu, Bianca postajala tekar zagonetkom.

Kada se svrnuše u vojvodičinu odaju, nebijaše niti jedne dame, koja joj nebi pružila ruku. Ista kneginja R., najoholija i najglasovitija ljepota rimska, približi joj se i ljubeznim načinom pruži joj kitu ruža, koju je u ruci držala.

— Ja Vam se divim, reče liepa Rimljanka uprievši pogled u bistro oko pjevačice.

Ako Vam nije žao, primite ovo cvieće iz mojih ruku.

— Kneginjo, to je preveć za mene. Dopustite mi, da uzmem samo jednu ružu; — lakše ću ju spremiti na Vašu uspomenu, odvrati umjetnica.

— Niste umorni, nastavi kneginja pruživši joj cviet.

— Ja počivam, kada pjesme pjevam, odgovori Bianca, približivši ružu do lica.

Digitized by Google

— Čudnovato! — mišljah, da je glasovir i tiesni salonski krug zaprjekom . . . .

— Ne, kneginjo! — Na pozornici pjevam i živem; — — kod glasovira mislim i sanjam.

— A o čem može slavljena umjetnica sanjati? zapita domaćica, koja se bila približila i začula zadnje Biancine rieči.

— O čem sanja zadnja ženica iz puka? odvrati Bianca, pogledavši raztreseno u daljinu.

— O sreći? — uzkliknu vojvodkinja stisnuv Biancinu ruku.

— Možda! šaptnu ona i ustne joj zadrhtaše.

II.

Dva atoma.

Jeste li ikada pazili more za tihog vremena, kada plima pljuska o žal i dohvata se crnog ruba vlažnih pećina? Onda se pojave na opalnoj površini zračni mjehurčići poput sapunastih kugljica, u kojih titraju boje duge. Tiha bibavica pruža ih daleko od obale, raznosi ih plutajuće prama pučini, gdje za čas zablistaju u suncu kano kaplje raztaljenog stakla, pak puknu ostaviv jedva mrvicu pjene u neizmjernosti daljine. Često prignut u ribarskoj ladjici, motrio sam djetinskom radoznalošću putovanje te vojske mjehurića. Upiliv nehotice pogled u jedan od njih, koji se njihao poput prazne staklenke, opazio sam njeko samostalno, vlastito kretanje u tome sveobćemu putovanju. Njeka nutarnja sila odtisnula mjehurić od ostalih plutajućih kugljica, turnula ga dalje kroz tu laganu njihajuću se vrevu. On je putovao jedva vidljivim kretom kao da ga njeki nutarnji nagon vuče daleko od ostalih. Sto puta zaustavio se u klupku manjih kuglja, zaostao za ostalim, izgubio se; — krhka

Digitized by Google

kristalna lupina putovala neozliedjena sve dok se nesastala tamo daleko s jednom od tih hiljada mjehurića. Oboje pohrlilo jedno drugome u susret; za čas se zaustavili sjedinjeni nepomični i — nestalo ih. Roman dvaju atoma na pučini sjetio me kašnje dogadjajâ, koje opisujem; začudio me kao odgonetka mnogim tajnam. I u vječnoj plimi života, u kaosu ljudstva opazih isti neumoljivi zakon privlačivosti. Kao u svietu tvarî i atomâ, — tajna njeka sila vuče iz daljinâ nepoznata, tudja bića, te ih baca u nerazrješiv, neukloniv zagrljaj. Tko niječe taj fatalizam, taj nepozna istine. Bianca Rivelli nebijaše još nikada čula za ime Ivana Orlovića. Nju je vodio vihor slave na protivnu stranu.

Dok je slazila iz Pariza u Beč i u Italiju, Ivan Orlović putovao je na sjeveru raznoseć po slavenskih krajevih Poljske i Češke zvukove svojih čarobnih gusala i slavno ime svoga maloga gniezda — Dubrovnika. Bilo mu je tekar 18 godina, kada ostavi kućicu i majku, da sliedi nagon, koji ga od djetinstva privezo uz tanki guslarski lûk, koji ga je bodrio, da bude njetko u bučnome, šarenome svietu umjetnosti. Prvi uspjeh iznenadi ga i uzhiti. Njegove nade bijahu se dakle izpunile; — nije se dakle varao, kada je sam u zabitnosti svoje sobe ćutio, da mu struja zanosa i slasti ulazi kroz prste u ljubljeno glasbalo, i da mu duša pjeva na slabih strunah. Odonda započe njegova sreća.

Mlad i glasovit! To su mu šaptali sa svih strana i sladka opojnost obmamila dječaka. Slike udaljene majke i uspomena djetinske mirne dobe, tonule u žaru mladenačke slave.

Nomadno putovanje po tudjih mjestih, to vjekovito komešanje novih utisaka, ta vrućica kretanja i uzrujanosti zadavala mu vrtoglavicu; ćutio se kao ptica, koju je dohvatio vihor, nemiran i onemogao. Ali večer bi sašla.

Digitized by Google

U svjetlu dvorana, na slabih daskah drvenoga podiuma, odkle bi raztreseno, zamagljeno oko ugledalo kao sag natrpanih glava, Ivan je nalazio mir i užitak. Nasloniv glavu na gladko, hladno drvo gusala, pritvorio bi oko a djetinski posmjeh zadrhtao na stisnutih ustnah. Prvim potezom čarobnoga lûka nestalo meteža i nemira u njegovoj glavi. — On je slušao sama sebe. — Pred zamrlim pogledom dizale se u laganoj magli slike njegove mašte, neizvjestne i ružičaste kao koprena, koja se prije izlaza sunca stere nad pučinom. Ta apoteoza ćutilâ razlievala se u žicah njegovih gusala, pjevala je glasom kličućega proljeća, smiešila se, drhtala od veselja kao cielo njegovo biće. A kroz tu simfoniju mladosti šuljala se tiha, sjetna melodija srca, piev, doziv za dalekom, dalekom majkom. Kad bi zamukle žice prodrhtale u zadnjem potezu, Ivan bi se prenuo kao iz sladkoga sna, te začudjen, sbunjen slušao bi gromovito pljeskanje uzhićenoga obćinstva. — „Što sam svirao“ ? pitao bi kô u čudu samog sebe, nemisleći da taj božanstveni izljev duše, ta poezija mladosti bijaše zamamila svu onu šaroliku svjetinu, koja je u sparnome zraku dvorane slušala zvuk davno zaboravljene pjesme.

Kudgod je dječak prolazio, ostavljao bi nezaboravnu uspomenu. U dvie godine stekao si ime glasovitog, originalnog umjetnika. Put ga vodio sve dalje i dalje. Preletiv Njemačkom, približavao se iz daleka Italiji, onoj zamamnoj čarobnici, čije je posmjehe i divote slutio kao dječak u tamnoj plaveti i u divnoj naravi svoga Dubrovnika.

Lako razpaljiva, premuzikalna ćud talijanskoga obćinstva uznese Orlovića do neba umjetnosti. Odkada umuknuše vražje gusle Paganini-a i one angjeoske Milanolovih sestara, nebijaše takovog uzhita, takovog slavlja.

Kroz Mletke, Milan, Bolognu stignu mladi umjetnik u Rim. Tko pozna čudnovati u umjetnosti ekskluzivno

Digitized by Google

lokalni duh rimskoga občinstva, taj se neće začuditi, da dolazak Ivana Orlovića neuzbuni baš nikoga. O njem se bilo pročitalo u talijanskih novinah, ali Rimljani, koji se neuzhićuju tudjim entuziazmom, začuše posve hladno, da će mladi „Slaven“ prvi put stupiti u dvoranah „della Societa Romana“. Vidjet ćemo! govorili su svi kao sudci, koji čekaju nepritajenim indiferentizmom dan glavne razprave. Ta večer dodje; — i tu crno oko Biance Rivelli upili se prvi put tamno i čudnovato u djetinsko lice Ivana Orlovića.

Ona ga vidje, kakov doista bijaše. Tanka, visoka struka, ponješto uzkih ramena, nerazvijena tiela. U nagnutom držanju ciele osobe, u nespretnoj naivnosti prenaglo uzrasloga dječaka, odsievala prava prilika prvog cvieta mladosti. Na tom izraštenome tielu dizala se glava, sa koje su zlatni zavojci meki i svileni slazili na pleća. Bjeloća ovalnoga lica, ružične podeblje ustne, nad kojimi se prve zlaćane dlake jedva na okrajcih zavijale, al nada sve zastrto sivo oko, u kom je odsievala njeka sjetna raztresenost, vuklo je nehotice pogled i prijazni smiešak gledaoca.

Uzprkos 20toj mu godini, bijaše Orlović u cieloj vanjštini svoje gotovo ženske prikaze — djetetom. A ipak kada se ta krasna glava nagnu nad glasbalo, zaboravljao si prijašnju ukočenost. — Uglaste crte visokog tiela slievale se u harmoničnu cjelinu, novi život kolao u tome probudjenome kipu. Iz potamnjelih očiju, iz stisnutih smiešećih se ustana, iz drhćuće biele ruke, iz cielog mu bića razliegali se zanosni, viloviti zvuci vječne mladosti.

Bianca ostade mučaljiva i zapanjena. To nebijaše klasični umjetnik; njegove gusle nisu prodirale u dno čovječje duše pjesmom ljubavi i sladke boli, nije bilo onih divnih poteza, onih zvukova srca, koje je plakalo i trpjelo; — on nebijaše niti Joahim, niti Vieuxtemps.

Digitized by Google

Al baš za to u praskanju zamamnih fioritura, u smjelome žaru vratolomne tehnike, u neizrecivoj dražesti kantilene, treptio je odsjev onih plavokosih dvadeset godina mira i bezbrižnosti, klicala je svimi nuançami zadovoljstva: -- neobuzdana veselost življenja.

Električna struja prodje kroz sabrano občinstvo. „Što takovog nismo jošte čuli“ — šaptali su slušaoci, sborili su pogledi i posmjesi množtva. Tamno oko velike pjevačice zažmiri kô da ju je odveć jaka svjetlost sunca zablještila. Gledala je mladića, sliedila je svaki potez ruke, svaki drhtaj bielih sgrčenih prstiju, uprla napokon sumorno oko u poluzatvorene ustne, u vlažni pogled umjetnika, koji se smiešio svojim guslam, i čudila se, što joj ti zvuci sve šapću. — Legenda — zvao se zadnji komad, koji odsvira Orlović. Na programu nije bilo imena skladateljeva, već tri zvjezdice, znak, da je samoga umjetnika. —

Sjetna i dražestna bijaše ta skladba; legenda, u kojoj je mladić bio odpjevao svoj mali roman, tiho djetinsko doba, cjelove majčinih ustana i, vajmeh, odlazak iz svoga dalekoga Dubrovnika. Ta malenkost, taj neznatni ali nježni piev održa najveći, najgromovitiji uspjeh. Bilo je nješto vanredno čuvstvena; — glavni motiv opetovao se jednostavan, nježan kroz mrežu najsmjelijih prelaza. Urnebesno pljeskanje zaori nakon odigrane legende. Skladatelj i umjetnik bijahu začarali Rim — presenetili najblaziranije povnavaoce glasbe. Vojvodkinja D. pristupi najprva k mladome čarobniku i zamoli ga, da ju počasti posjetom; — Bianca se nemaknu — što mnogi opaziše — već proturav se iza ledja brbljave vojvodkinje izčeznu iz dvorane. Došavši do svoje kočije sjedne i nepazeći na radoznale poglede, na poklone, kojimi je hrleće množtvo pozdravljalo glasovitu pjevačicu, odveze se prama Pinciu. Jeka onih gusala ili možda nenadana misao zaokupi svu njenu dušu.

Digitized by Google

Kada se prenu iz toga snatrenja, nadje se na divnome Pinciu. Nad Rimom, koji je plamtio u svjetlu plina, razstrlo se potamnjelo nebo, zakriesili se milijuni zviezdâ. Iz vječnoga grada šumila je buka noćnoga života — a tamo gore sve treptilo tiho i nepomično Bianca prodrhtnu u tmini. Bijaše se sama podala čaru onog izljeva mladenačke duše, utonula u promatranje tolike nježnosti a uspomene svoga burnoga života, gorkost prenasićenih ćutila i sva praznina toga zvanja bez počinka i utjehe obasjaše lik guslara svjetlijim odsjevom.

Ne — niti u prvoj svojoj mladosti nije ona odisala tolikim dahom svježosti kao ono diete, onaj plavokosi tudjinac. — Gorka misao zavlada Biancinim srcem. — U toj zvjezdanoj noći jurila je na povratku zamišljena i sumorna, kao da je odlučila kakovim životnim pitanjem.

III.

Ave Maria.

Ivan Orlović sjedio je sliedećeg dana u svojoj sobi nedaleko crkve Sta. Trinità del Monte. Bio si je iznajmio za kratko vrieme svoga boravišta mali al liepo uredjen stan u drugome katu njeke stare kuće, želeći daleko od gradske buke sprovesti ono malo dana, što bijaše odlučio ostati u vječnome gradu. -- Prozori njegova stana gledali su prama bajnim vrtovom Pincia i pogled mogao letjeti nad trgom del Popolo i dopirati do zadnjih crta rimskih brežuljaka. Pred njime u plavoj magli dizala se ogromna, veličanstvena kupola sv. Petra.

Veselo zimsko sunce bacalo po tome moru krovova živahno svjetlo; — zrak čist, proziran odkrivao zapanjenome mladićevu pogledu svu onu raznolikost boja i har-

Digitized by Google

moniju kontura, kojimi se vanjski lik Rima toliko odlikuje. Nebo tamno-modro, steralo se nedogledno nad kupolami, gubilo se u svjetliju plavet za sv. Petrom. Zvuk poldnevnih zvona veseo i glasan gubio se u daljini, odjekivao kao da je zvučna struja preletila sa brdina Campagnom i razlila se nad vječnim Rimom. Njeko sunčano veselje, njeka razkoš svjetla i zvuka plivala po zraku.

Ivan Orlović slušao je naslonjen na prozoru taj pozdrav nepoznatog mu grada, disao je iz punih pluća svježost zimskog dana i mislio na sinoćnju nezaboravnu večer. Koja slast, da si uzhitio puk toga grada gradova, da si okusio klicanje potomaka onih, koji su krunili pjesnike na Kapitolu! Njeko neobuzdano veselje titralo je u svakoj žili mladoga umjetnika; — ćutio se lakim, obiestnim, — bio bi zagrlio prvoga stranca, koga bi sastao, ili bi se uzpeo na kakovo stablo, napunio zrak smiehom i klicanjem.

Dok je on srkao u rimskome zraku sreću svog uspjeha te pomnim sluhom prisluškivao zvučni val zvonâ, njetko pokuca na njegovim vratima. Ivan se trgnu i okrenuv se dovikne: napried.

Stara jedna služavka udje smiešećim se nagrešpanim licem.

— Što je? zapita ju Ivan nemaknuv se sa prozora, zlovoljan sbog nenadane prikaze.

— Oprostite, Signore, odgovori služavka zvučnom akcentuacijom rimskog izgovora, njetko Vas traži. — I krezuba usta razširiše se lukavim posmjehom.

— Mene? — — — Je li možda moj pratilac, onaj postari gospodin sa naočali?

— Ne, signorino; — jedna gospodja želi s Vama da govori.

Digitized by Google

— Gospodja? . . . . protepa u čudu mladić i maknu se sa prozora prama starici, koja je žmirila kao mačak na suncu. — Vi se varate . . .

— Pitala me za mladoga vionilistu? . . . a to ste Vi! — za tim približivši mu se cmoknu prstima na ustiju i potišim glasom uzhitno šaptnu: Come è bella! . . . oh! ma bella! . . .

Ivan nevidje izraza lica stare služkinje. Zamišljen gledao je u zatvorena vrata.

— Neka udje! — izgovori mladić a stara izčeznu klimajući glavom.

Za čas otvoriše se vrata a u sobu stupi Bianca Rivelli. Odjevena u tamno sukno sa malim baršunastim šeširom na glavi, izgledala manja i nježnija. Tanki struk i bujna prsa bijahu stegnuti u svilenome „tricotu“ iste boje kano odielo. Duge švedske chamois rukavice dosizale do lakata. Oko vrata virio je tiesni mužki ogrljak, a na prsima bijaše med pucetom zabodena kitica ljubica. Nješto smjeloga prodiralo iz te preukusne, gotovo ohole prikaze. Lice, jedva slabim rumenilom razigrano, odavalo odlučnost žene, koja nepozna zaprjekâ a niti slabećâ. — Ivan zaokruži jednim jedinim zapanjenim pogledom lik neznanke.

Nješto ga sapelo u grlu.

— Gospodjo . . . . promrmlja mladić maknuv se korak napried.

— Žao mi je, da Vas smetam, progovori Bianca ponješto tihanim glasom, — ali stvar, o kojoj želim s Vama govoriti, preveć me zanima, da bi zakasnila. — Prije svega dopustite, da Vam kažem svoje ime . . . . Vi me valjda nepoznate . . .

— Ne . . . gospodjo! — — —

— Možda ste čuli ime Biance Rivelli?

— Bianca Rivelli! . . . šaptnu mladić kao da traži

Digitized by Google

u svojoj pameti kakovu uspomenu, kakav trag zaboravljenog imena. — Nepjevate li Vi u teatro Apollo?

— Dà.... reče Bianca uprievši pogled u sbunjena mladića. Lice joj se bijaše razvedrilo finim posmjehom.

— Prolazeći jučer ulicami pade mi Vaše ime u oči .... nastavi Ivan bezazleno.

— Jer je tiskano velikimi slovi! . . . prekinu ga pjevačica nasmijavši se. — Vi me nieste jošte nikada čuli? —

— Ne! — bijaše kratak odgovor guslarev. On ju pogleda u lice kao da traži odgonetku tome dolazu. — Ona se smiešila. Činilo joj se čudnovato, da taj umjetnik, koji bijaše obašao sva mjesta njene slave, nije nigdje našao trag uzhita, bar jeku njenog imena. Vidjelo se, da ju je taj doček iznenadio i razveselio.

— Tim bolje! nastavi ona pruživši mu ruku, koju on nespretnim kretanjem slabo pritisnu. Dosta je, da ja poznam Vas, Ivane Orloviću. Imadoh sreću, da Vas čujem sinoć u koncertu.

Lice mladićevo porumeni od zabune i zadovoljstva.

— Čula sam Vas, dà, nastavi ona sjednuv na bližnji kanapè, — i za to eto me pred Vami. Vi ćete koješta pomisliti o toj pjevačici, koja nepoznata i sama dolazi k umjetniku, a da nije prije potražila sgodu upoznati ga, — al nama se opraštaju takove smjelosti, jer i te spadaja u naše zvanje. — Ja dodjoh, da sklopim s Vama ugovor.

— Sa mnom? promuca mladić sve to više začudjen i nemiran.

Kraj te smione ljepote, koja je bezbrižno sjedila nasloniv se o zadak divana, koja je zastrtim pogledom sliedila svaki kret Ivanova lica, gubio je mladić i zadnji ostatak hrabrosti i okretnosti. Nebijaše doista zamamljiv u žarkome svjetlu sunca, koje je prodiralo kroz širom otvoreni prozor.

Digitized by Google

Nespretnost predugog tiela i bljedoća lica pričinjala ga boležljivim pokraj bujne razkoši Biancine osobe. Glas mu je pridušen i slab zvučio.

— Odlučila sam pustiti za njekoliko vremena pozornicu i njenu slavu, nastavi Bianca spustivši pogled na šiljaste svoje cipele. — Trebam oduška i počinka.

— Vi neljubite kazališta? — usudi se zapitati Ivan, koji je sveudilj stajao.

— Niesam toga kazala, odvrati pjevačica bezbrižno. Odgojena na daskah pozorišta, upila sam u svoje žile svu prašinu kulisâ, sav čar svojih uloga; — al ćutim, da me ta vječna vatra zanosa i strasti slabi i uništuje. Želim mir i ništa drugo nego mir. Bianca se bijaše kod zadnjih rieči zagledala u komad plaveti, koja je kroz prozor virila. Obrve se stisnuše a na licu kraj ustana pojave se dvie bolne crte.

— Nemate nikoga svoga? . . , zapita ju iza kratke stanke Ivan. Ona ga promotri neizrecivim pogledom. Ironija, bol, sućut: sve preleti u tome kratkome bljesku, dočim mladić bijaše prignuo glavu.

— Nemam, bijaše odgovor a njezin glas pričini se oštar; — bolje rekuć: imala sam. Nepoznadoh majke, — a otac . . . bolje da ga nije bilo. Svi drugi izčeznuše mi izpred očiju. A Vi?

— Ja imam majčicu, odvrati potiho Ivan a nješto mu zadrhta u grlu. Tamo je daleko, u Dubrovniku . . . Vi neznate, gdje je to . . .

— Znam — na obalah Vašega jadranskog mora.

— Oh! tamo Vam je mir i spokoj nastavi mladić; — rumen oživila bliede crte, — pogled siv i vlažan zablistao. Uspomena djetinstva razveselila mu trpki jezik.

— Za što ste ostavili svoj kraj, zapita ga Bianca hladno.

Digitized by Google

Mladić neodgovori odmah. Ćutio je nješto uvrjedljiva u tome naglome pitanju. Pogleda ju izpod oka i za čas umuknu.

— Mene je iztjerao nagon — — htjede reći: i nužda, al mu se nije dalo odkriti čedne tajne svoje udove majke.

— U istinu čudnovato! dodjoh, da se razgovaramo o poslovih, a kad tamo zapali smo u sjetne uspomene. — Rekoh, da želim s Vama sklopiti ugovor, i eto me s mojim predlogom; al prije svega recite mi, gospodine, imadete li posebnih obveza sa kakovim impresariom ili pratiocem?

— Pratioca doduše imadem, odgovori Ivan promieniv ton razgovora, al nemam nikakovih obveza glede moje osobe. Plaćam mu mjesečnih 300 franaka, a on vodi svu moju korespondenciju, ugovara za koncerte . . .

— Riečju poslovodja, koji od Vas odvisi, prekinu ga Bianca izvadivši iz žepa bieli couvert. U njem bijaše pismo. Raztvoriv ga na malome stolu pred kanapètom prignu se cielim strukom, da ga pročita. Oble crte tog poprsja božice pričiniše se kao iz tamnoga gladkoga mjeda salivene.

— Ovdje nacrtah u malo rieči glavne točke našega ugovora. Mi sklapamo umjetničku zajednicu na šest mjeseci. Vi ćete svirati a ja pjevati, i to samo u koncertnih dvoranah. — Glede programa ćemo se napose sporazumjeti. — Tko prvi uzhtjedne da prekine tu zajednicu prije izminulog roka od šest mjeseci, a da nenavede nikakova važna razloga, platit će globu od 500 franaka na korist siromahâ onoga mjesta, u kome ćemo se onda slučajno naći . . .

Dok je Bianca govorila ili bolje rekući prebirala iz razastrtih bilježaka, Ivo je sjedio naprama njoj te nasloniv glavu o ruku, koju bijaše na stol podupro,

Digitized by Google

zagleda se u zrak a čudne misli proletješe mu preko glave. U tome časovitome zablenuću zaboravi on na ono crno oko, koje je bliskalo kroz spuštene trepavice; njezin glas dolazio mu je do ušiju kô jednolični štropot navijene ure. Bjelilo njene puti, opojni miris ljubica, koji je napunjao sobu dahom proljeća, — sve to neprimi se ćutilâ mladoga guslara; — on je pred sobom vidjao samo tudji stvor, ženu, koja se nepozvana došuljala u njegov tihi stan i smjelom rukom htjela baciti u njegov čedni ali svimi radostmi mladenačke slave obasjani život smetnju i buku. Tko ju je zvao, da se priveže uza sudbinu nepoznata umjetnika, koji nije znao još jučer, što znači to prazno ime: Bianca Rivelli? Njeka neizreciva slutnja, rekao bi bojazan pred ženom, obuze ga. Da je poslušao taj nutarnji glas zlovolje i jeda, bio bi sgrabio za ruku drzovitu pjevačicu i pokazao joj vrata, ali . . . . taj tren minu hitar kô munja. Ivan se prenu i nehotice protrnu opaziv pred sobom to živo njeno lice i vlažni stakloviti pogled, koji se upilio u njega.

— Vi oklievate? — — — oglasi se prva Bianca i ustade. Činila se veća i ponosnija.

— Ne, gospodjo, razmišljam . . . odvrati Ivan zamišljeno . . .

— O čem, smijem li znati?

— Neznam ni sam! Vaš me predlog začudio. Niesam nikada razmišljavao o mogućnosti, da bi se udružio sa drugim kojim umjetnikom. — Al kako dodjoste Vi do te misli? . . . Vi pjevačica, navična na sjaj pozornice, na uzhit množtva, na silna ganuća, — odričete se svega toga, da uživate čednu slavu dvoranâ. — — — —

— Al ako ja hlepim za tom slavom? — — Ono, što Vi nazivate uzhitom i što godi toliko našoj taštini, nije nagrada za sve ono, što mi bacamo u ždrielo nezasitnog množtva. Pljeskanje, cvieće, uzhiti? — — — što

Digitized by Google

je to za onu vatru, koja nas mori, za onaj plamen zanosa i strasti, kojim nadahnjujemo naše uloge, koji nam pali krila a da nas neubije, koji razsvjetljuje odsjevom radosti samo koji časak, dočim nam truje cieli život! . . . . Zar nevidite, da med komedijašicom i umjetnicom nema više razlike?

Bianca govoraše naglo, izpresiecano kratkimi stankami kao da ju mori nutarnja uzrujanost. Približiv se otvorenomu prozoru, gledala je žmirećim pogledom modru daljinu, u kojoj se dizala blistajuća kô srebrom okovana kupola sv. Petra.

— Trebam počinka, za to dodjoh nepoznata k Vama. Rekoh Vam, da sam čula zvuk Vaših gusala; — — — sjetile su me koječesa, što je tinjalo u mome srcu. Mišljah, da odrekavši se bar za kratko doba buke i napora, okusim jednom, što znači slava bez krinke hinjenih čuvstva, bez strasti, koje neosjećam i koju mrzim. Htjedoh da sjedinim svoj glas sa strunami Vaših gusala! A sada — odlučite. Ja Vam kazah istinu, recite ju i Vi meni.

I to rekavši pristupi do glasovira i stade nemarno prebirati po razasutih notah. Kratak mûk nastade u sobi. Lagani vjetar hujio je kroz otvoreno okno, odkle je sunčani trak virio i na stieni se gubio. Tanki miris ljubica lebdio je po hladnome zraku. Ivan je slušao u tišini daleki žamor velegrada i disanje Biance. Pričini mu se kô da je izgubljen u visinah sa tom zamamnom ženom.

— Molim Vas — — — samo jednu pjesmicu, šapnu on. Pjevačica ga pogleda i nasmieši se.

Nespretan li je morao biti u tome času guslar.

— Čudnovato! — — — šapnu za se i sjedne k glasoviru. Svukavši rukavice zaigra raztreseno kratak prelude.

Digitized by Google

— Što da pjevam? . . . zapita Bianca zamišljeno. Ivan joj neodgovori. Nasloniv se na stienu baš naprama njoj prekrižio ruke. Lice i ustne bijahu mu probliedile.

Bianca se trgnu i za čas prestade svirati.

Slušala je zadnji zvuk dalekih zvona, koji se razliegao i izčezavao u vedrini zimskoga dana. U zadnjem titranju zvučne jeke stade udarati svečanim akordom na glasoviru i — zapjeva.

Ave Maria! glasila je divna pjesma, koja se vinu iz dubine njene duše kao ševin piev, kada se u plavet gubi. Na krilih vjetra, koji je lepršao okô pjevačice, zaori molitva svih patnika, napuni tiesnu sobu zvukom, koji se riedko na zemlji čuje. Velika umjetnica odkrivala se mladomu guslaru, al ne kô božica posmjeha i čara; — njen vrući, divotni glas kliknu neodoljivom čežnjom: vječni vapaj milosti. Bianca Rivelli pojavi mu se u mističnoj ekstazi. U odsjevu plavoga etera, koji se sterao nad vječnim gradom, u harmoniji vjetra i zvonâ, koja su se razliegala prama daljini Campagne, pjevala je Bianca pozdrav vjernika.

Što se sbivalo u duši Ivana Orlovića? . . .

Tko bi to znao! Na licu mu niesi vidio drugo nego neizmjerno začudjenje, zenica potamnila i uprla se u tle kao da mu se otvaraju nevidjena obzorja. Ćutio se onemoglim i uništenim. Njezin glas razriešio mu ledenu, djetinsku ćud; vrući dah života i uzhita raztali u jedan mah ledenu koru oko srca. Kroz žile poteče bujica a sa očiju kane suza, goruća, sladka kao bezimena bol, koja ga oko srca stisnula.

— I Vi dodjoste k meni! — — šaptnu Ivan poljubiv ruku Biancinu. Ona bijaše ustala mirna i šutljiva, dočim mladi guslar dotrčav do nje bijaše prignuo ustne na hladne joj prste

— Pristajete li sada? — — — reče Bianca laganim posmjehom.

Digitized by Google

— A Vi još pitate! . . .

— Al još nješto . . . zaboravila sam na jedan uvjet naše pogodbe . . .

— A to je?

— Ništa odveć težkog, prijatelju! — Dok u Rimu pjevam, nesmijete me nikada slušati . . .

— Niti u kazalištu? . . . prekinu ju Ivan i pogleda ju začudjen.

— Tamo manje nego igdje! — odvrati Bianca zakopčivši rukavice. Obećajte mi, da ćete se držati i toga neznatnoga uvjeta — a onda sve je gotovo. Za deset dana putujemo u Nizzu.

— Obećajem! — — — bješe zadnja rieč Ivana Orlovića.

Iza malo časaka Bianca ode. — Ivan ostade sam; zatvoriv prozor nasloni glavu na staklo i stade zuriti bez misli, bez osjećaja u krovove vječnoga Rima.

IV.

Dvopjev.

Nizza 10. ožujka.

Dragi Gjuro! — Vidim posmjeh, kojim primaš pismo tvoga dalekoga prijatelja. „Nješto je po zraku“ — prošaptao si otvarajući zamot ovoga lista, i sjetio si se svih onih djetinskih izljeva, onih ljubavnih očitovanja, koje sam ti u prvih godinah našega razstanka iz daljine slao. Ti si mi odgovarao sličnimi djetinjarijami; pozdrav za pozdrav, ljubav za ljubav; — pak bi nastao dugi mûk jedva izprekidan kojom kratkom viesti majke, „da me Gjuro pozdravlja“. — Prošlo je i to, prijatelju moj, a stara navika postala uspomenom. Ja ti dojavih, da sam u Pragu sretno preskočio svoj debut, a ti? — — — da si se zaručio; — za tim, ako se dobro sjećam, nakon godinu dana pročitah na čelu tvoga lista: „oženio sam

Digitized by Google

se", al — od mene niesi dobio niti one obične uljudne opazke, koja počimlje i svršava sa dugom frazom: „čestitam". — Oprosti, moj Gjuro, djetetu, čovjeku (neznam kako bi se više nazvao), koji nema stana, a ipak njegdje u svratištih ima toliko vremena, da sklopi oči, koji tjera posao ciganina t. j. putuje i udara; — riečju: stresi posprdno ramenima i zaviči: ta umjetnik je! — Ovdje (kako vidiš, nalazim se u Nizzi) nastanio sam se za nekoliko tjedana, ne da okriepim slabe svoje živce, već da ih oslabim svirajući drugim i — — duše mi! neznam, odkle da počmem; — ruka mi drhće, a misli se gomilaju nemirne, razuzdane, bez cilja i reda, kao da hoće sve na jedan put da se preliju na ovaj papir i reknu u dva trena ono, što doživjeh u toliko mjesecî. — Dà — nješto je po zraku, ali nepitaj, što? — oluja nije, jer imam tu kraj sebe svoje mile, jedine gusle. Kada je u glavi ili njegdje u prsima prepuno, onda sgrabim lûk i zategnem strune. Zvukom glasbala ištiče bujica — i meni je lakše. Dakle? — Slušaj me, prijatelju. Budi glas moje savjesti, ili ne — — šuti, kao pero, koje sbori mjesto mene. Trebam oduška! Gusle su bez rieči, premda govore — a ja moram da gledam svojim očima svoju nemoć i svoju slaboću.

Pomisli, da sam bolestan, al ne običnom kojom boli želudca ili srca. Niti mi je na jeziku poznati bielu mrenu (kako mi se čini, to je znak „abnormalnog stanja"), a niti ginem s ljubavi. Ono, što ja ćutim, neda se riečmi opisati, barem ja, neuk u retoričke izraze, nenalazim imena, da opišem svoje stanje. — Uzrujan sam do smiešnosti; — jučer svirajući vježbe pukla mi je struna a mene uhvati drhtanje u ruci, dočim je neznatan zvuk te proklete žice ječio u mojoj glavi, opetovao se kao da jeka odbija u praznoj lubanji zvuk ogromnog orkestra. Kada sviram, a to se često dogadja, ćutim njeku fizičnu bol, nervoznu uzrujanost, koja mi ogorčuje

Digitized by Google

za čas svu nasladu prvih poteza. Da smijem prispodabljati. absurde sa običnimi stvarmi, rekô bi, da osjećam njeku časovitu žegu u duši, kao da se jedna neizvjestna misao usadila u mome biću te pretvorila u ranicu. I ako nećeš možda razumjeti mojih nesmisla, ipak je to prava oznaka onoga neizvjestnoga čuvstva zlostanja, koje me spopada kao prolazna vrućica i koje daje mojim guslam izraz nemira i vrtoglavice. Dà, svatko veli a ja potvrdjujem, Ivan Orlović nije već isti. Njetko dapače tvrdi, da je taj mladić, ali već slavni (!) umjetnik, na pravoj stazi, da postane velikanom. Bog zna, da li je istina! — Moguće, da ljudi opažaju, gdje iz mojih gusala prodire glas njihove boli, jeka njihova nemira. To laska njihovoj umišljenosti. — Možda im je bilo već i dosta moga veselja, moje bezbrižne, vesele ćudi. Je li to kriza mojih živaca ili prevrat djetinske naravi u dobu muževnih borba? Tko će mi to raztumačiti? — Poznaš moju narav. Naviko od djetinstva sakrivati pogledu majčice i strogosti jadnoga otca crnu stranu mojih misli, naučio sam se podnositi pod krinkom naivne bezbrižnosti jade svog položaja i tugu tolikih gorkih razstanaka. Htio sam da budem sretan — i bijah. A sada? . . . Znaš li, što znači rieč Bianca? Tebi će možda ovo ime zvučiti prazno i romantično kao jedno od onih hiljadu imena, što nalaziš u knjizi a nikada u svietu. — Čuj me, jedini moj prijatelju, to ime jest naziv moga nemira a možda i moje boležljivosti. Nemisli, da je to ime moje ljubavi; — te boli nepoznam, jer imam umjetnost za ženu, — al u tim dvjema slovkama leži klica čudnome okretu mojih osjećaja, a tko zna, možda i začetak moje slave.

Nemoj me psovati, dobri moj Gjuro; nerugaj se djetetu, koje ti se izpovieda kao u prijašnja vremena svećeniku, — nemam nego tebe, koji će primiti izljev

Digitized by Google

prepunoga srca. Majčica me nebi razumjela. Nereci joj ništa jadnici.

Jesi li ikada čuo za Biancu Rivelli? A kako nebi, ti poznavaoče svih celebriteta staroga svieta. Dà, to je Bianca Rivelli, ona velika umjetnica, kojoj je Pariz, Petrograd i Beč pjevao himne uzhita, ona nedostignuta pjevačica, koja je zaniela pol svieta, raznesla glas svoje slave po svih priestolnicah, po svih novinah, čije ime sjaše ko zviezda na nebu umjetnosti za svakoga — al samo ne za me. U Rimu se nadjosmo zajedno, ona je pjevala u kazalištu Apollo a ja . . . gudio sam na malo koraka daleko i . . . i nisam znao za nju Jednog dana baš kada su pôdnevna zvona pozdravljala vedro zimsko sunce (— ja sam bio na prozoru i mislio sam na našu Gospu i na svoju sobicu u Dubrovniku —) dodje ona k meni. Bijah nespretan, lud, nevješt u kretanju i u govoru, zabunjen radi njenog ohologa držanja al sapet neodoljivom silom. Gledao sam joj crni, duboki pogled i . . . razljutih se na nju. Htjela je, da se složimo za koncertni put na šest mjeseci, — a ja bijah na omaku, da ju protjeram. Bila je drzka nudjajući mi pratnju, koje niesam trebao, pogadjajući se sa mnom ko sa trgovcem, koji prodaje na lakte svoje dobro. S namjerom da mi pokaže ono, što ona nudja svome udrugaru, sjedne ka glasoviru i zapjeva . . . . Od onog časa bjeh svladan, sapet, shrvan. Njezin glas, možda najljepši, koji ikada začuh, svezao me u lance, sputao me ko roba. Nečujem im zveketa, ali ćutim njihovu stegu i njihov čar. — Kako ćeš valjda slutiti, privezô sam uz udes svoga zvanja njenu slavu. Bianca se odrekla za godinu dana kazališta i eto je u Nizzi, gdje je stupila prvi put kao koncertna pjevačica. — Nepitaj me, kakova je ta čudna, neodgonetljiva žena, koja okreće ledja kraljevstvu, u kom je vladaricom bila! Kaprica, možda potreba odmora, natjerala ju, da izabere družtvo Ivana Orlovića, nepo-

Digitized by Google

znatog ili jedva razglašenog violiniste. — Sve je tajna za mene: — odkle dolazi, gdje joj je dom, što se sakriva u hladnome oklopu njena ponosa? — Tmina i neznanje. Jedino ćutim, da kraj te žene drhćem kao ptica u ruci dječaka, da strana joj prikaza budi nješto sakritog u mome srcu, što nije ljubav al nije niti jed. Kada ju sastanem slučajno po danu u dvorani hotela, gdje stanujemo, čini mi se kao da vidim u oholome držanju, u šutljivom, strogom izrazu bliedog joj lica, priekor i sažaljenje. Oh! kako sam malen, sićušan, neznatan kraj te ponosite kraljice; gnjev mi sapinje grlo: — sto puta mi dodje do plača. Htio bih ju uvriediti, poniziti, — barem za jedan trenutak potresti njezinom vladarskom hladnoćom, razbiti lance, koji mi se vide teži od željeza. Ali . . . dosta je jedan glas iz njena grla, a zle misli izčeznu poput oblaka u mjesečini. Začaran, slomljen, srčem iz tih božanstvenih ustiju čar angjeoske pjesme. Čudne li se misli vrzu po mojoj glavi, kada u sjaju prepune dvorane, odigrav svoju piecu, poslušam piev svoje družice! Ja imam svoje gusle a ona svoj glas; na mome glasbalu zrcali se svaka pjega, svaki zakutak duše kao hridi u nepomičnoj morskoj površini; al što se odsieva u žarkoj, divnoj pjesmi Biance? Da mi je pogledati u nutrinu toga preliepoga kipa, da mi je anatomičkim nožem raztvoriti grlo, te biele mramorne grudi, da vidim - — što? . . . —

Vidiš, Gjuro mili, niesam prestao govoriti o njoj. Nije li to znak bolesti? — A, vjeruj mi, neljubim je, ne; ona mi, je strana kao i prvi čas, kada ju vidjeh; duše mi, mogao bih se sutra razstati od nje, a da neprodrhtne niti jedna žila u mom tielu. Ono, što me k njoj privlači, što me baca na koljena pred tim idolom, leži izvan nje. U neodoljivoj presladkoj pjesmi Biance Rivelli, u idealnoj harmoniji njene grčke ljepote i uzvišenog pieva, nalazim onaj kobni čar, koji me uznosi i

Digitized by Google

pali Kada pjeva, božica je, — vječna kao poezija, zanosna kao Grkinja Sappho. Netom skine blistavo ruho pjevačice i sadje sa podnožja umjetnosti — žena je kô i druge. Onda joj ima gotovo trideset godina.

Nizza 25. ožujka.

Koja večer! Uzalud opetujem samomu sebi, da je sanja, — nješto mi šapće u tmini samotne sobe, da to sve nije laž. Ne!.... prolazna zamama uzhita utrnula je u noći, kao plamen onih tisuću svieća, koje se jošte prije kriesile u zapuštenoj dvorani, kao odbjegli miris cvieća, koji se kroz otvorena okna izgubio u hladni noćni zrak; ali njen pogled, njena rieč stoji tu usadjena u mojoj puti. Sada, gdje pônoć bije na svih tornjevih grada, a mjesečina se ljulja na tamnoj morskoj modrini, mogu tebi, prijatelju, šapnuti tajnu, s koje ruka mi drhće, a vruća para zastire mi pogled. — —

Nenadaj se Bog zna kakovim strašnim dogodjajem; — što se u mome srcu sbiva, zaokuplja samo moje misli; borba, koja se u mome cielom biću prvi put pomalja, sakrivena je; nitko je nesluti, ali ja?..?

Sinoćnji koncerat davao se po zastupnicih štampe na korist poplavljenikom Padske doline. Zamoliše nju .... i mene. Neznam zaisto, al očekivao sam tu večer s njekom napetošću — s njekom čudnovatom slutnjom. Činilo mi se, da tuga, koja zastire od njekog vremena moju narav, mora izčeznuti; — čekao sam, da električna struja prasne i očisti zrak, koji se slegao težak oko mene. Kad mi sobar reče, da me gospodja Bianca Rivelli zove u njene sobe, nehotice prodrhtnuh.

— Pozvani smo, da sudjelujemo, reče Bianca dignuvši se izpred glasovira. Pozvala sam Vas, da se posavjetujemo. Dodijale su mi već ove stare note ..... Znate li Vi što novoga ... nješto ekstravagantnoga, što bi občinstvo manje razumjelo, al tim više u nebo dizalo ....

Digitized by Google

Ja neznadoh, što da odgovorim. Još nikada me nebijaše Bianca uvela u odaje. Bacih hitri pogled na ukusno pokućtvo, po mekih sagovih, koji su pokrivali parkete. U kutovih penjale se paome a na stolu i u kinezkih vazah gomilale se kite cvieća, kakovih vidjeh samo u Nizzi i u Firenci. Zrak bijaše prepun mirisa kao u naših crkvicah za svibanjske pobožnosti. Bianca je redala cvieće po sobi. Niesi čuo njenih koraka, koji se gubili u baršunastoj mekoći poda. Duga povlaka plavkaste svilene oprave puzla se kao zmijinskimi zavoji.

— Vidim, da nieste dobar savjetnik, prekinu ona mûk i pogleda me sa strane; za tim približivši mi se ošinu me lagano grančicom heliotropa po licu.

— Dječače, — zar Vam nije nikada palo na um, da me sprovadjate svojimi čarobnimi guslami? . . .

— Vi bi htjeli . . . . protepah u čudu; nenadana radost stisnu mi glavu.

— Oprostite, ako se drznuh sniziti glasovitoga umjetnika do. . . . . .

— Nerugajte mi se, . . . zamolih ju.

— Šalim se, Orloviću, — nastavi Bianca pruživši mi ruku. Izaberite kakav komad . . . . sve što hoćete, baladu, romancu, legendu . . . sve. Za ovaj put pustimo klasike u miru. Obćinstvu će biti dosta, da nas vidi u harmoničnoj grupi. — Tableaux vivant sa pratnjom: tremolo i flaute!

Bila je obiestna, prevesela. Pruživši se na chaise-longue — zaklopi oči. Ja sam ju gledao uzrujan kao da vidim nješto crna pred sobom.

Munjevitom hitrinom preleti vrieme, odkada ju prvi put ugledah u mojoj sobici — jednim pogledom promjerih dubljinu zadane mi rane i razumjeh očajan, da sam rob, i da . . ljubim Opojan miris prosutog cvieća zamami me kratkom vrtoglavicom; — prenuh se odmah i jedva izrekoh:

Digitized by Google

— Ako dozvoljujete, potražit ću. Ona bijaše podigla oko i gledala me. Dà, gledala . . . i smiešila se nesretnoj budali, koji je okretao ledja sreći, slasti . . . ., koji nije imao bar jedne rieči prijaznosti, dočim mi je prepuno srce htjelo da prelomi uzburkane grudi. —

Kada se u sobu vratih, sgrabih svoje gusle i zasvirah u vihoru probudjene strasti demonsku pjesmu. — S Bogom umjetnosti, prečista božice, nezvuči više guguslam mladića jeka tvoje slave; — — vedrina se pomutila, uspomene djetinstva probliedile, izčezle poput mjesečnog traka u žaru uzbuktaloga plamena, — žice mojih gusala drhtale su kao nategnute žile samo za njom.... za onom ženom crna pogleda i biele puti . . . . . Sliedećega dana zakucah sam na njenih vratih. Udjoh u predsoblje, a ona mi dodje u susret.

— Izabrali ste? zapita me Bianca. Jedva opazih bliedo, rek bi: bolno njeno lice. Pružih joj svežčić — — svoju romancu. Neznam, da li su ikada kojemu pjesniku slabije rieči, običajnije fraze prikrivale toliko strasti. Bijah sam zapjevao nješto o čežnji, koja mi zaokupljala dušu; tepao sam jezikom pjesme zoru novoga, tajinstvenog dana, koji mi se na obzorju dizao. Na koncu vraćala se kô jeka moga doma, moje prošlosti, onaj divni krik čeznuća, koji samo naša pjesma poznaje:

„Gori nebo visoko“ — — —

Sva ta smjesa čuvstva, neizvjestnih, tamnovitih osjećaja, to stanje duše, koja prvi put hoće da odleti u nepoznate visine, — sve to nagomilah u onome pievu, u kom je glas pitao, a pratnja strastvena, opojena mirisom ljubavi, odgovarala, tumačila tajnu mojih nesnenih moći.

— Vaše djelo? — — reče Bianca pogledavši me u čudu. Kratka šutnja nastade. Ona jedva porumenila — a ja okružio ju, pomilovao ju jednim pogledom.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

One večeri sakupilo se nebrojeno množtvo u veli-

Digitized by Google

kome kazalištu. Po ložah blistao plamen dragulja, dočim gole ruke i prsa virile kroz ogromne kite cvieća, koje su počivale na naslonu. Zrak zadušljiv, zamaman treptio u šumu tisuću plinskih svjetiljaka, u pridušenom žamoru svjetine.

Nakon odigrane: „Danse macabre“ od Saint-Saëna, koja je kao vražji urnebes paklenog plesa bučila u šarenome blještećem krugu prepune kuće, — dodje njeki gospodin k meni u moj kabinet i reče mi, da ja dolazim na red. Stupih na pozornicu, odigrah nješto, česa se ni danas nesjećam, začuh klicanje občinstva, — al neosjetih veselja, neopazih, da sam izložen pogledom najotmenijega občinstva Europe, da sa svih loža, sa partera i galerije plješću, dovikuju, kliču: ljubimcu Nizze — guslaru Orloviću Duša je bila odsutna, ili bolje rekuć: prelila se kroz nategnute žile u moje gusle, pjevala je svoju bol — a ja? . . . . zurio u prazninu i mislio na nju.

Napokon dodje zadnja točka. Uputih se sâm do vrata njena salona. Bijahu širom otvorena. Bacih pogled i vidjeh Biancu Rivelli usred kruga gospode u fraku, koji su monoclom zurili blenastim pogledom u njena biela ramena i šaputali joj Bog zna kakove ludorije. Krv mi skoči u glavu na pomisao, da oni ljenčari uživaju ono, za čim ja ginem. Za sreću ona me vidje i prodrievši začudjeno družtvo stupi do mene. — Nevidjeh je nikada takove. Još mi se blješti pred očima, kada pomislim na onaj vrat, sa kojeg se spuštale kaplje alem-kamenja i smaragda, na ona ramena i prsa, koja bijahu okružena viencem ruža i dragulja. Bijaše biela i blistava kao snieg u sjaju zimskoga sunca. Na glavi razkrilila joj biela ptičica krila. — — — —

Kada se prikaza na pozornici, začu se za čas šapat udivljenja. Većina sa stolica ustade i upili pogled u tu nevidjenu prikazu. Zatim odjeknu kazalište gromovitim

Digitized by Google

klicanjem, kao da množtvo pozdravlja ljepotu. I ja sam ju ljubio . . . . dà, crv neznatan, djetinjast, koji bez gusala bio bi derište u kakovoj pisarni, gledao sam ju sa strane, dok je premetala note i pomamna misao me spopade: sgrabiti ju, poljubiti one stisnute ustne pred cielim svietom! — — Prvi akordi na glasoviru utažiše moju obmamu. Bianca baci pratiocu pogled i stupi za njekoliko koraka napried. Svjetlost plina zacakli se na njoj na stotinu raznih kapljâ. — Moja pjesma odleti u tišini ogromne kuće pievom, koji potrese svačije srce. I to bijahu moje rieči, moje misli! Ćutio sam, da mi suza teče niz lice — a na guslah uzdrhta cielo moje biće; — u svojoj glasbi razgalih srce i odpjevah možda svoju vječnu pjesmu. Neznam, nemogu opisati uzhita, kojim obćinstvo pozdravi taj dvopjev ljubavi i čeznuća. Sa svih strana vijali se rubci, letjelo cviećе, a na pozornici redale se ogromne, kao zid nove, guste kite cviećа. Ona mi stisnu ruku i reče vatreno:

— Excelsior! Eto slave do Vaših vrata . . .

— Što će mi slava? odvratih joj prignuv se te joj predah vienac ruža, koji je doletio sa visina drugoga kata. Za tim približiv joj se do lica u času neobuzdane hlepnje šapnuh joj: Moja slava . . ste Vi! —

— Orloviću! . . . kriknu pridušeno Bianca, dok se zastor spuštao. Ona prignu još jednom glavu obćinstvu, za tim mi baci pogled oštar, taman, nepojmljiv. — Šutite! . . . .

— Čemu, kada je šutnja moja smrt . . . Ja Vas ljubim . . . . Bijasmo sami na pozornici iza spuštenoga zastora. Na podu ležalo prosuto u gomilah cviećе; opojni miris lebdio u sparnome zraku. Iza zastora šumio, orio se urnebes pljeskanja; kroz platno spuštene kortine zvučio je taj uzhit kao i vihor naravi.

— Podignite zastor! zakriči Bianca odtrgnuv se iz moje ruke gnjevnim kretom. Htjela je možda sakriti

Digitized by Google

svoju zabunu, ili tražiti u prizoru kličućega množtva izgubljenu hrabrost. Kada se zastor iz nova podignu, ona me uhvati za ruku i šapnu mi iznenadno smiešećim se licem:

— Poklonite se! tko pjeva, taj neljubi! — — — Malo kasnije vozili smo se u otvorenoj kočiji doma. Ona htjela, da ju pratim; slutio sam, da želi bezbrižnošću utrnuti plamen moje buknule ljubavi. Prolazili smo kroz promenade des Anglais. Njekoliko kočija hrlilo u tihoj zvjezdanoj noći. Svjetiljke se plina gubile kô trepteće zviezde niz drvored. Nebo je blistalo; rek bi vjetar je podrhtavao rosnimi kapljami. Tiha tuga obuzela mi dušu.

— Vi ste zaboravili, Orloviću, da žena treba dokaza za ljubav, koju joj muž nudja.

— Govorite — ja sam spreman na sve . . . planuh pridušenim glasom.

— Na sve! . . . šapnu Bianca pogledavši prama moru, u kom se duljili srebrni trakovi treptećih zviezda. Naš ugovor traje šest mjeseci, nastavi ona naslonivši se u kočiji; nemamo vremena, da se igramo. Ako me ljubite, negovorite mi toga, dok smo drugovi . . — Htjede još nješto govoriti, ali se začu blizi topot konja i u isti mah doleti med nas bačen rukom noćnoga nepoznatog jašioca oveliki bouquet. Bianca vrisnu nehotice i pograbi kitu. Ja pogledah prama strani, odkud je konjanik dojašio; — bio je već izčeznuo u daljinu.

Na svjetlu bližnje svjetiljke opazih mramorno lice Biance, gdje pilji u nenadani dar. Obrve se stisnule gnjevne, a nješto kao strah prodje po njenome licu.

— Poznate li ovaj cviet? — — zapita me pruživši mi kitu.

Ja pogledah i . . . nehotice zavapih. Ona se prignu do mene i tihim glasom zapita me:

— Što je?

Digitized by Google

— Ništa! — — — čudnovato! — — kita samih pasiflora!! —

— Cviet muke! Dakle opet! — dahnu Bianca i oćuti, da ju zima trese.

— — — — — — — — — — — — — — — —

V.

Kraljica od Sabe.

Modro nebo i paome vesele Nizze bjehu zadnji svjedoci grčevitog trzanja i očajne borbe Ivanove sviesti. Dah ljubavi bješe vatrom za neizkusnu, pritajenu dušu guslara. Odkad mu sa drhtavih ustana u zamami ćutila izbjegne rieč: ljubim te — troma krv uzavri vrućicom strasti, uništi svaki trag prošlog samovanja i skromnosti. U jednom trenu on preživi godine izkustva. Iz sgurenog, ukočenog crva razvi se leptir zlatnih krila.

On je robovao i uživao. Privezan uz kolo sreće Biance Rivelli, obožavô je onu, koja ga slavom svog imena i čarom ponosite neobuzdane ćudi potamnjivala i obarala.

Prodjoše mjeseci, odkada gusle mladića zadrhtaše prvim treptajem kličuće ljubavi. Od mjesta do mjesta širila se slava tog nevidjenog para, — pol Evrope uzveliča veliku umjetnicu, koja je, odrekavši se pozornice, sipala krilate pjesme uz pratnju čarobnih gusala dubrovačkoga dječaka. Al tko je vidio taj krasni par, tu utjelovljenu harmoniju zvuka i pieva, to savršeno natjecanje dviju genija, taj vječni dvopjev mladosti i ljepote — nije mogao nikada naslutiti divlju borbu strasti, koja se igrala pod smiešećom se krinkom onih dviju idealnih prikaza. I ta borba opetovala se svaki dan, kadkada niema kao daleka oluja, a još češće nagla i nesmišljena. Rieči bi jedva zvučile tihim šaptom, ruke bi se stisle kao u prijateljskom rukovanju — al na njegovih ustnah kipila

Digitized by Google

strast, gnjev prepune očajne duše, pa u onom stiskanju Bianca bi nehotice vrisnula od boli. U tome nevidjenome dvoboju Bianca je dizala glavu kao slavodobitnica. Ne, — ona nije htjela ljubiti.

— Mislite, da neznam, što čeka umjetnicu bez ponosa? znala bi mu doviknuti Bianca; — niesam kao druge i to je tajna moje slave.

A ipak nehtjede prekinuti svezu sa Orlovićem! — Što ju je držalo uz njega? Koja bijaše namisao čudne žene? Zar nije vidjela grozničava bljeskanja njegovih očiju? Zar nije motrila oštrih crta njegova lica, koje su bliedile kao izklesani mramor?

Tko da razglobi takovo srce? Bianca se smiešila u oklopu svoje vestalske hladnoće i uprla kroz spuštene vedje pogled pun milja na plavokosu glavu svirajućega guslara. Zvuci njegova glasbala opojili bi ju za čas kao jeka začudjenoga glasa. Iz punih grudi srkala je taj vrutak divotnih, vratolomnih fantazija; — kada bi prasak nota napunio sobu rek bi blistanjem vatrometa, ili kada bi na strunah zaorila prodiruća, sdvojna ko iz dna duše iztrgnuta pjesma, onda je njeno lice sjalo čudnovatim odsjevom veselja, ustne se raztvorile, oko sinulo tamno i vlažno — a u cielome njenom biću prodrhtavalo zadovoljstvo.

Što je čitala u plaču Ivanovih struna, u biesnome letu njegove mašte, koja se sve to više penjala u visine, sve to razumljivije odjekivala olujom njegove strasti? On je bio preskočio sve faze virtuoziteta i uzpeo se do vrhunca, odkle nema nego skok do neba i do — — — ponosa. Nigdje više traga naivnomu pjevucanju mladenačkih gusala, onomu dražestnome i ako suhoparnome refrainu djetinske bezbrižnosti. On je sada svirao kao što je i ljubio. Neobuzdano, očajno. Još korak a njegove strune bile bi preslabe za grčevite, nervozne mu poteze, za onaj kaos neutišanih i nerazumljenih čuvstva.

*

Digitized by Google

Ivan je živio od dana do dana — čekao je nješto, čega se sam bojao — a medjutim grezao sve to dublje u vihor svjetskih naslada. Htio je svojom glasbom i svojim živovanjem ušutkati uzrujanost prenapetih živaca i priegore neuslišane ljubavi. U toj polutami stizale mu kao hladne kaplje vode u goruće grlo sjetni pozdravi daleke majčice. Još je pritiskao ustnama mile redke, još je tražio na grubome papiru trag majčinih suza te nasloniv listak do gorućeg čela, šaptao jedva zadušenim jecanjem rieči djetinstva, dozivao jadan utopljenik majčicu svoju.

— Za što nisi uza me! — — jecao bi jadnik . . . Majčice moja, odvedi me — — oh! odvedi me! —

Bilo je prekasno. — Bujica ga je vukla daleko, daleko — a njemu manjkala snaga, da joj se opre, da ju presieče. Doskora i ime majčice moralo odprhnuti sa njegovih ustana, a jedna rieč sama bješe njegovim žićem: . . . Bianca! — To se dogodi u Beču početkom listopada one iste godine.

Jednog dana vraćajući se doma sa koncerta obdržavana u dvorani Musikvereina Bianca reče Ivanu:

— Dodjite u moj salon, imam s Vami da govorim. Čim udjoše u prvu sobu Biancina stana, Bianca skinu s glave i sa pleća krzno i prošeta se dva tri puta po sobi. Bila je u plesnoj toaleti, golih ruku i ramena. Lice joj se žarilo nutarnjom uzrujanosti. Napokon se približi do mramorne cheminée, u kojoj je vatra tinjala, te pruživši nogu do željezne rešetke, okrenu glavu prama mučaljivome guslaru.

— Što bi rekli, da pjevam samo za jedan put u dvorskoj operi? — —

— Vi, na pozornici! — Kliknu Ivan i ustade.

— Čudna li izraza u tih Vaših riečih! — — Vi, na pozornici! — — kao da niesam nikada stavila nogu na kazališne daske.

Digitized by Google

— Oprostite, niesam se toga sjećao, odvrati Ivan i upili pogled trom, zamišljen u vatru.

— Jučer je došao k meni intendant dvorske opere i izjavio mi je, da se sa višeg mjesta želi vidjeti me opet u jednoj od mojih uloga. — Čini se, da sam ostavila neizbrisivih uspomena! — — Bianca se smiešila, al glas zvučio slab, sjetan. — Mûk nastade u sobi. Svieće su gorile na stolu i razsvjetljivale sa strane biela pleća umjetnice. Sjena zastrla cvjetne kutove, zaklonila Orlovića.

— Vi ste prihvatili? — — zapita ju ovaj nakon kratke stanke.

— Morala sam.

— Što mi htjedoste dakle reći? nastavi Ivan uputiv se do vrata. Bijaše stisnuo pesti a prieteći pogled upro se smjelo u Biancino lice.

— Htjela sam Vas sjetiti Vašeg obećanja, reče Bianca blagim posmjehom te približiv se nasloni ruku na njegovo rame.

Ivan prodrhtnu i ostade na mjestu.

— Prvi put kada se sastadosmo u Rimu, obećaste mi, da me nećete nikada gledati na pozornici, ako slučajno budem pjevala... Ponovite mi, Ivane, to obećanje!

— Čemu? — Nerazumijem . . .

— Hiri umjetnice! — Neznam ni sama, al čini mi se, da nebi mogla pred Vami hiniti, glumiti! . . . .

— Nerecite toga . . . Dosadio Vam je život, koji vodite. To je sve. Jednom okusiste slast uspjeha, bijaste pjevačicom — — kazalište Vas zove, privlači . . .

— Nepravedni ste. — Ima dužnosti, kojih se nemožemo riešiti. Da sam htjela prekinuti našu svezu, prekršiti ugovor i povratiti se bar za njekoliko sati u čarobni sviet, koji ostavih — zar nebi bila imala prije sgode? — Ovdje je nemoguće. — Budite čovjekom, kada ste već umjetnikom. Nepokvarite utiska naših slavnih

Digitized by Google

večeri . . . Na pozornici bi vidjali u svakoj crti, u svakome kretu Biance Rivelli — glumicu! A to ja niesam.

— Bianco! — Vi ste . . .

— Angjeo ili demon? . . .

— Oboje. — Pjevajte, ja Vas neću slušati. —

Poljubiv bielu ruku ljubljene žene nješto ga stegnu u vratu. Slutnja (što li?) zaustavi ga kraj vrata. Okrenu se još jednom i pogleda ju prodirućim pogledom. Činilo se, da hoće da upili u svojoj glavi, u srcu kip tog divnog stvora. Ona je stajala usred polutamne sobe razsvietljene titrajućim plamenom svieća. Lice njeno smiešilo se kao kamena Sfinga, — al nereče niti rieči. Kimnu glavom i šapnu: Sanjaru! . . . On je neću al ućuti hladni znoj, da mu probija čelo. Ta žena, koja je nepomična odbijala njegove poglede, morala je možda sutra odkriti na pozornici svu narav, svu tajnu strast svoga srca! — On ode zamišljen, turoban kô da se razstao za navieke sa ciljem svojih sanja.

Cieli Beč očekivao je s neizrecivom napetošću pojav slavljene umjetnice; znalo se, da obćinstvo pripravlja triumfalan doček njenome povratku. Napokon iza godine dana morala se prikazati Bečanom pjevačica, koja bijaše ostavila trag kao nikoja u poviesti novoga dvorskoga kazališta. Al što je povećavalo znatiželjnost, što je na njeki način davalo navieštenoj predstavi znak originalnosti i privlačivosti, bijaše ono više nego pôgodišnje samovoljno odreknuće pozorištne slave, onaj „idilični“ život koncerta uz pratnju slavenskoga guslara. Odkada Bianca Rivelli bijaše ostavila Rim i kazalište, sviet je vodio sveudilj i ako ne toli bučnu (kao prvih dana, kada se ta nečuvena viest razglasi), ipak uviek živahnu prepirku o razlogu njena odlazka sa pozorišta. Koješta se nagadjalo, mnogo čudnih nagovieštanja i zlobnih šaptanja raznosilo se po velegradskih krugovih. Sviet kao i svaki pojedinac bio se ipak obiknuo gledati

Digitized by Google

oglase, slušati brbljavost novinarskih i salonskih nagovještanja i diviti se riedkoj nasladi toga fenomenalnoga para. Nije dakle čudo, da viest izvanredne predstave uzbuni Beč bar kao kakav politički dogodjaj. Tko pozna strast Bečana za sve, što se tiče kazališta, a još više djetinsku radoznalost i upaljivost bečke publike za neobične kazališne pojave, taj se neće začuditi našoj tvrdnji, da je debut Biance Rivelli bio očekivan s grozničavom radoznalošću od carske priestolnice. U salonih, u kavanah, u klubovih bijaše jedan predmet razgovora: Bianca će pjevati. Nagadjalo se o njenome glasu, o napredku njenog dramatskog talenta; — bilo ih je, koji su se dapače kladili, da će Bianca Rivelli u zadnjem času oboljeti. Za što? — — Nitko nije toga znao, al bila je u občinstvu njeka neizvjestna slutnja, da se tu krije kakova dramatička epizoda, kakovo iznenadjenje; — a što je čudnovatije, cieli je sviet potvrdjivao sa stalnošću, da je ta predstava posljedicom konačnog razstanka sa Ivanom Orlovićem, koji da joj je već dosadjivao svojom ljubomornošću. Ivan — ljubomoran! — Čudnovato! U strašnoj buri čuvstva, koja je harala tu mladenačku, prećutljivu dušu, u nesretnoj borbi tih dvaju stvorova, — Ivan osjeti sve boli, sve pečali, sve sdvojnosti — samo ne najstrašniju i najopasniju od svih . . . ljubomornost. Tko će to raztumačiti?

I one večeri, kada je sam u svojoj sobi zurio u plamen mrmošeće peći i slušao prasak dažda na prozoru, — mislio je na Biancu Rivelli, koja bijaše zarana odjurila u kazalište s tugom u srcu ali bez gnjeva. — Ostavila me! — opetovao je sam sebi — ostavila me za slavu pozornice, odazvala se njenome glasu! — Zavidjao je svjetini, koja će slušati onaj božanstveni piev, onaj glas, koji ga je preobrazio i uništio, koji bi bio rado iztrgao iz njena grla, da ju može niemu al svoju nazvati. Misao, da bi ta žena mogla u sjaju one večeri

Digitized by Google

pasti u naručje drugoga, — ta neogorči zadnjih časova njegove ljubavi.

Pred njim je ležao prostrt na stolu oglas dvorske opore. Debelimi slovi stajao natiskan naziv opere: Kraljica od Sabe. — To čarobno ime, u kom se sadržavala sva poezija iztočnih priča, sav tajinstveni čar biblijske legende, — zaokupi za čas pamet samotnika. Koja fantastična slika razvi se pred njegovim upiljenim očima! Nije bio san a niti java. — — Kroz šumu paoma, koje su stršile kao ogromne lepeze u tamnoj modrini uzduha, sterao se put hladovit, mirisan. Ruže i čemini prostirali zlatnu prašinu; med granjem titrala zlatna krila rajske ptice, na paomah pjevao pjesmu čeznuća bulbul-slavulj. Na jednom zrak zaori božanstvenimi akordi. Kao da je tihani vjetar zahujio kroz nevidjene harfe, kao da orgulje med granami udaraju, prelievao se taj možni zvuk po mirisnome zraku. Sila naroda u bogatih, stranih nošnjah stvori se iznenada na cvjetnoj stazi. Svi su hrlili napried tamo, gdje se iz daleka ta divna glasba k nebu dizala. Čim dalje, tim šire, tim paome više, tim zrak modriji. Na koljena! — zaori iznenada od njekuda silan glas a puk pade ničice. Vladarica vladara, ruža iztoka, svemožna kraljica Sabe, Sirije, Fenicije približavala se iz daleka. -- Povorka kamila, nojeva, zlatnimi uzdami pritegnutih, ciela vojska nevidjenih ljudi, djevica i bajadera, a svuda blištaj dragulja, odsjev zlatnih oklopa, lepršanje bielih koprena. Na dnu svećenici sa kadionicami pjevajući svete pjesme, zatim okružena četom bielih konjanika, robova, u dimu sukljajuće mirhe, koja se njihala u zraku sa bielim perjem lepeza, — nošena na priestolju pod grimiznim nebom, pokaza se kraljica od Sabe. Sunce se razbijalo o draguljih, koji se prelievali od glave do bielih nogu, obasjalo ju zlatnim odsjevom, žarilo se na smaragdih trostruke krune, — al koprena pokrivala joj lice.

Digitized by Google

„Pokaži se puku svomu!“ — orio se kao grom glas naroda, božanstveni zvuk preli se po svemiru a ona ustade kao božica, približi ruku do zastrta lica i — — Ivan se trgnu. Tmina je vladala u sobi a on je drhtao. Vjetar i dažd kucali na prozoru. Bio je sâm.

Pogleda oko sebe kao da se prenuo iza sna i s početka neshvati ništa do li svoju osamljenost. Prenapeti živci stvorili mu varavu sliku i — ostavili ga zamamljena, opojena u nepoznatoj, tužnoj tišini, u sumračju jesenskog dana.

Sâm! — — dà! a na svietu nikoga.

Zaboravio na prošlost, na majku, na glasbalo, i tu stajao satrven bez misli i osjećaja, utopljen u vrućici svoje mašte i svoje ljubavi. Odkada? — — — je li trenutak ili doba? Jedna jedina pomisao presieče to sumračje duše: Ona je otišla! — Gusle visile tamo na stieni, on ih pogleda, približi im se, dotakne ih se — — bijahu hladne. Nehotice pogladi im strune, al srsi mu prodjoše tielom kao da su zadrhtale izpod grčevitog doticaja njegovih prstiju. Svirati? — — a što bi već iz tih umornih žica izvukô? — Istu čežnju, istu nemoć. Odavna niesu razblaživale to prepuno srce. Nješto kao grustanje odaločivalo ga od glasbala: — ćutio je sâm, da neživi više zanj.

Doskora tišina zavlada sobom.

— Za što da neidem? — Obećao sam, al je li ona držala svoje obećanje? I ta misao stade se vrtiti u praznih moždjanih, upili mu se kao klin u suho deblo. — Vidjeti ju, odkriti napokon koprenu, koja je zastirala taj hladni kip — upoznati nju — Sfingu ili ženu!

— Za što mi je zabranila? — česa se boji? Što se krije za tom krinkom nesmiljenog ponosa? — —

Čemu tajiti? Glas savjesti bješe zadušen tom mahnitom znatiželjnosti. Hoteći odgonenuti tajnu njena bića, pogazi zadanu rieč, — ponizi se i zaduši zadnju iskru

Digitized by Google

ponosa. — — — Malo časova kasnije vozio ga je fijaker kroz olujnu noć k dvorskoj operi. Kao pijan dotetura do kase, uzme mjesto u parketu i udje u ogromno bečko kazalište. Bio započeo drugi čin. — Sumračje prepune polutamne kuće, u kojoj je tišina hrama vladala, razbistri za čas zamagljenu pamet Orlovićevu. Misli se razpršiše kao jato gavranova, — a on kucajućim srcem baci pogled na taj nevidjeni prizor, zaokruži to množtvo ljudstva, koje se niemo i rek bi nepomično dizalo u zagasitome blistaju zlatnih okvira do stropa, — i napokon se spusti razširena zenica na pozorište. Glasba Goldmarkova opojna, razbludna kao miris iztočnog balzama, šaptala je dozivom zatravljenih golubova, plela se kao dim Sionskog tamjana kroz tamno granje čempresa i paoma, kroz busove ruže i čemina, sljevala se u trak mjesečine, koji se šuljao sumračjem začaranog perivoja. — Neizrecivo začudjenje spopane Ivana Orlovića. Gledao je san svoje mašte! — Isto modro nebo, ista bujna iztočna narav a u duši ista bezimena čežnja kao malo prije u tmini puste sobe. — Slutio je, da će toga života borbe i sladke boli najednom nestati u nepovrat. Kobni čas bio je došao. Kriza svladane strasti, uzpaljene djetinske mašte, morala je dostići svoj vršak. — Bio bi pobjegô, al se ćutio slabim. Opojni zvuci orkestra uspavali uzdrmane živce; — — njeka časovita obmana svlada mladića i on ostade. Bianca je slazila pozornicom niz mramorne stube palače. Biela koprena pokrivala joj lice i ramena, dočim se mjesečina igrala dragulji, kojimi je blistala čarobna prikaza.

Što se dogodi u tome trenutku u duši jadnoga guslara? Koja bura strasti uzdrma tim oslabljenim, izrovanim tielom, u kom je već gmizala groznica sdvojnosti? Nitko nesaznade toga, — nitko neposluti, da taj izgubljeni motrilac, taj bliedi mladić ljubi — — kraljicu od Sabe. On ju je izpijao očima kao da u svakoj pjegi

Digitized by Google

kraljevske odore, u svakome migu hoće da odkrije tajnu te žene, njeno srce, njenu narav. Kraljica se približavala laganim korakom do zatravljenoga, klečećeg Aisada. Mjesečina odskočila nad obzorjem, prolila plavkasto svjetlo na taj šutljivi par. Gusle i harfe zadrhtaše, kao da je noćni vjetrić zatreptio lišćem, kao da šum srebrnih valova o mramorje udara. Kraljica makne rukom, koprena sadje niz lice i pleća, . . . a Bianca baci u tišinu zapanjenoga gledališta krik nadčovječne strasti. Sve, što je u ženskoj duši sakrivene stidljivosti, zadušene ljubavne čežnje, zanosa i idealnog čuvstva i hlepnje nezasitnog uživanja: — sve briznu iz tog mramornoga kipa, iz te Sfinge. Ona... Bianca ili Saba,... Messalina ili Borgia . . . (to i bijaše u tome prizoru) — dostignu vrhunac umjeća i psihologične istine. Ovako su ljubile one kobne žene, kojim je sviet bio podnožjem slave i grozote. Lavica a ujedno golubče; — — savijala se, plakala, klicala, — uviek zavodljiva, uviek božanstvena. Borila se za svoju ljubav, gramzila za cjelovom ljubljena čovjeka, plela je zatravljenika u zlatne mreže, — a napokon opojena strašću i hlepnjom, drhćući poput djevice al plamtećim pogledom, razširi ruke i kao lier pade u njegov naručaj — — — — — — — — — — — — — — —

Kroz burnu noć hrlio osamljen čovjek bečkimi ulicami. Vihor jesenske oluje zviždao je nad krovovi bukom uzburkanoga mora; — tminom crnoga neba letjeli još crniji oblaci kao stado biesnih bikova. Kiša se zavijala, praskala na pločnicih, letjela niz tamne façade, caklila se u žutome plamenu titrajućeg plina. A on — — hrlio sve dalje i dalje. Zaokretao ulicami, koje su se gubile u tami te grde noći, šiban olujom i kišom teturao je po pustome Beču bez cilja i spokoja. Vjetar i dažd gonili se, da smetu čudnog šetaoca, — tjerali ga mokra i shrvana, a on sliedio dalje urlik vjetra kao da ga bič naravi progoni u svome gnjevu. Crveni plameni križali

Digitized by Google

su se nesnosnim bliskanjem u zenicah njegova suluda pogleda. — Koliko potraja taj biesni let? Bilo je kasno u noć, kada se nadje pred svojim stanom. Neopazi raztvorenih vrata, već htjede unići, al u isti čas kočija, koja je u dvorištu zakrenula bila, izadje iz ulaza i malo da ga nepogazi. Jedva je imao toliko snage još, da se pritegne k zidu i da baci pogled u zaklopljena stakla. Jedna žena sjedila zamotana u tmini . . . . — Uviek njena slika, i njen lik pred očima. I u tome času pričini mu se, da je prepoznao njeno lice.

Kao pomaman pohrli stubami i dopre do njenih vrata. Primiv za ključanicu, pritisnu držalo i — vrata se otvoriše. U sobi gorila svjetiljka al — — sve prazno. Topli zrak te polutamne mirisave sobe povrati donjekle sviest nesretniku; — izgubljeni, sdvojni pogled opazi hrpe cvieća, vienaca, vrpca, koje se gomilale po stolovih, stolcih, zapremale svaki kutić, — napunjale zrak zadušenim, obmamnim mirisom. Nješto ga zazebe. Pričini mu se, da gleda zadnji ures mrtvačke sobe. Izgubljen, drhćuć od zime i vrućice, gorućih ustana sjedne za čas na stolac i zagleda se u svjetlo noćne svjetiljke. Jedan se leptir vrtio oko biele kuglje, udarao krilima po njoj, pak utonu u žaru prikritoga plamena. Nješto kao smrtni znoj, kao ledena košuja strese skučeno tielo, — dočim je u glavi krv šumila, odjekivala kao struja neskladnoga orkestra. Mislio je sveudilj na zagrljaj bielih ruku kraljice od Sabe, na onu kočiju, koja je odjurila u noći — i nehotice ustade. Na glasoviru počivala jedna sama kita; približi se do nje. Fadni miris toga cvieća sjeti ga nječesa; drhćućom rukom sgrabi ju . . . i prepozna kao njekada u Nizzi, tužni cviet pasiflore. Izpod kite ležao mali četverouglasti listić a na njem samo jedna rieč: „dodji“.

Magla zastre mutno oko guslarevo, on mahnu rukama zrakom — htjede zaviknuti . . . i sruši se na tle bez sviesti. Dugo je ležao na mekome sagu Biancina salona.

Digitized by Google

Kada se prenu, groznica je tresla mokro Ivanovo tielo. Težkom mukom ustade i osviesti se. Nije imao snage, da zovne sluge a niti da progovori rieči. Tromim korakom htjede se izvući iz strašne tišine te sobe te doći do svoje u drugome katu, al u taj par štropot kočije, koja je ulazila u dvor, zaustavi ga. — Bianca se vraćala. Za čas nestade buke; čuo se samo lagani hod po skalinah i šušnja svilene povlake. Ivan nije imao vremena, da odtetura napolje: — vrata se otvoriše, Bianca stupi u sobu i vrisnu od užasa. Razširenih plamtećih zenica, s razkostrešenom kosom, naslonjen o bližnji stol, prikaza joj se Ivan blied, strahovit kao izkopani mrtvac.

Bianca se nehotice približi vratima kao da hoće pobjeći, ali njegov pogled zaustavi ju na pragu.

— Ivane! — — promuca napokon zadušenim glasom. — Što Vam je?

On neodgovori odmah. Drhtao je u cielome tielu i motrio ju strašnim pogledom.

— Odkle dolazite? — zapita napokon hrapavim, težkim glasom.

— Vi drhćete, oko Vam plamti . . . .

— Odkle dolazite? — ponovi Ivan nemaknuv se s mjesta.

— Kojim pravom pitate me, Orloviću? Zar niesam slobodna?

— Možda iz naručja Vaših ljubovnika? — prasnu Ivan raztegnuv usta grdim posmjehom.

Kao da ju je njetko bičem po licu ošinuo, Bianca dohrli do njega i sgrabi ga za rame. Divlji gnjev razžari njeno lice.

— Odatle . . . . Klevetniče!

— Ne . . . ja neidem! — prekinu ju Ivan upiliv pogled u njene ustne. Gorući dah njegovih ustana prodje mimo njenog obraza. — Došao sam, da, Vas pitam, — da Vam sudim.

Digitized by Google

— Vi ste poludili . . . .

— Gdje ste bili u tamnoj noći? . . . Kamo bludi, kamo se krije ponosita, ohola vladarica? . . . Tko je okusio tvoje cjelove, kraljice od Sabe? . . . Mûk koban kao ona noć, strahovit kao rug, koji je prodirao kroz njegove rieči. Ona se udalji ponješto od njega i neopisiv izraz prezira prolebdi probliedjelima ustnama Biance.

— I Vi prekršiste zadanu mi rieč! — Ah! razumijem . . . . dječak pogazio svoje poštenje, da zadovolji znatiželjnosti. Kako da Vas nazovem, Vi . . . .

— Zovi me, kako hoćeš; podal, kukavica, hulja. Sve sam to ja! — Dà, prevarih te, ostadoh nezrelim djetetom; — što mi je do toga stalo! — vidio sam te! — — odkrila si koprenu vestalkinje, bacila stid pod noge, skinula si i ti krinku . . . . .

— Prestani ili . . . .

— Prieti, tjeraj me — al hoću, da čuješ i moj sud. Tko je koga prevario? Ja sam dječak, deran, koji ti je gudio svoje lude pjesme, koji je zavidio zraku, što dišeš, koji te je obožavao — — al ti — ti si Saba, koja gaziš mene, a grliš druge.

— Napried! . . . bolji glumac od mene!

— A sad te ja pitam, nastavi Ivan Orlović pridušenim grčevitim jecanjem, — tko je taj sretnik, koga je kraljica uslišala? Daj, reci mi njegovò ime, da mu se divim, da zavidim tolikoj sreći. Mora da je bogataš ili ludjak, veći od mene, kad ti šalje mrtvačko cvieće . . .

Baciv hitri pogled na glasovir, gdje je kita pasiflora ležala, Bianca prodrhta.

— Hoćeš, da ti rečem njegovo ime, bezumniče, — odgovori nakon kratke stanke bacajući mu njekim ponositim sažaljenjem onaj kratki „ti“. — Slušala sam tvoje mahnito bulaznjenje; — ja te žalim. Mogla bih pritisnuti ono zvonilo, — a sluge bi te bacili napolje

Digitized by Google

kao prosjaka ili noćnoga tata, — al neću da uništim čovjeka, koji zaslužuje smilovanje. Ti me pitaš, neznam doista, kojim pravom — a ja ti odgovaram, jer te se nebojim. Sretni ljubovnik kraljice od Sabe jest moj . . . . . muž.

— Ti lažeš! — planu Orlović.

— Kao i ti, kad me vriedjaš. — Dà, moj muž, jedini stvor, koga sam ljubila na svietu, jedini čovjek, koji je zaslužio tu ljubav!... Razstavih se ipak od njega, jer med mogućnikom i jednom pjevačicom nema pravde, nema zakona, koji bi slabog štitio. Ljudi su nas razkinuli jedno od drugoga, jer moja ljubav, moja umjetnost, moje kukavno plebejsko ime bijaše ljagom i zaprjekom njegovu imenu. Ono jadno cviećе, koje primam kadikada u daljini, jest jedini pozdrav i spomen prošlosti. — — Danas ga vidjeh za posljednji put. Eto moje tajne i moga grieha. Ondje ćete naći u onome kovčegu med dragulji umjetnice, njegove listove i dokaze. — Gledajte i uvjerite se, da Bianca Riveli nelaže . . .

Divna li bijaše Bianca u tome času, kad je shrvanoj bjesnoći guslara raztvarala sliku svoga života, kad je njegovim mahnitim osvadam okrivala ponosita i uzvišena neslućenu tajnu svoga srca Maknuvši se do ormara, otvori ga i iznese srebrni kovčežić, na kome bijaše urezana u briljantih kneževska kruna. Pritisnuvši sa strane zaklopac, ovaj se otvori. Izvadi drhtavom rukom dragulje izpod baršunasta zaklopca, sgrabi požutjele listove i pruži mu ih.

— Gledajte . . . . .

Ivan Orlović baci tromi pogled i maglovita koprena zastre mu oči. Jednom rukom uhvati čelo kao da hoće da odkloni mrlju kakovu, dočim se drugom podupre o bližnji stolac. Suhi, grčeviti kašalj prignu jadnika i htjede mu prelomiti prsa. Lice mu se zažari vrućicom, — a ustne bliede raztvorile se, hlepile za zrakom. Bianca ga

Digitized by Google

je gledala zapanjena; — nješto bolna sune joj u glavu i ona dohrli do njega.

— Vi bolujete? — — zapita ona tihim glasom. On neodgovori odmah. Disao je težko, prekidno.

— Dobro mi je! progovori napokon, za tim kao da sliedi nutrnji nagon, spusti se na koljena te sakriv lice u duge nabore njene oprave, zaplače.

— Oprosti mi, govoraše on u suzah. — Poludio sam — pretrpio sam paklenih muka. — Oh! Bianco, — ti neznaš, koli te ljubim . . . ja ginem za tobom . . .

— Za što se sastadosmo? šapnu Bianca zureći u tminu. I nju spopala tuga, bol, šta li. — Ustani Ivane . . .

— Bianco, usliši moju ljubav, bježmo u daljinu — tamo na jug, na obalu morsku . . . na divne pećine mog doma . . .

— Ne! . . . ja sliedim svoj udes!

— Al nevidiš moju biedu; — zar nezriješ u mom oku, u mome biću, da si ti sama moj život, moje sve, — da bez tebe umirem? . . Šaptao je jadnik dohvativ se njenih ruku, pritisnuv plamteće lice na tu hladnu put.

— Prestani! — Umjetnost je moj život i moj cilj! Ona mi daje, što mi je sviet oduzeo i pogazio. Njoj se posvetih . . . Idi! Ja te neljubim — —

Orlović ustade i pograbi se za prsa kao da je u njima nješto puklo. Očajnim pogledom gledaše Biancu i sjećao se razbludnoga zagrljaja kraljice od Sabe. Njeka bezmjerna gorkost pojavi se na izmučenome licu jadnika.

— Znam! — Tko bi ljubio dječaka? reče Ivan. Ti imaš umjetnost — a ja? . . . . Odkada ljubim, prestala je umjetnost biti mojom utjehom. Ruka mi drhće a bujica mojih misli neprodire više kroz mrtve žice. — Gdje si, prošlosti? — Bianco! — kriknu nesretnik prodirućim glasom, za što si k meni došla? Čemu si pomutila mir moga djetinstva, čemu si razpalila vatru, kojoj nema kraja . . . čemu? Nitko neču osim nje taj skrajni vapaj, tu sdvojnu

Digitized by Google

obtužbu, kojom je guslar zvao Biancu na odgovornost, na vječni sud za uništeni svoj genij. Pjevačica probliedi kao da ju tajinstveni glas u tmini one sobe odsudio.

— Htjela sam te podignuti do visine bezsmrtnika, — začuditi i zadiviti sviet našim genijem. Mišljah, da će borba za nedostižívim ciljem podat ti krila i uzdignuti te do zviezda . . .

— Bianco! — zaboravila si, da te ljubim . . . . . šapnu Ivan i mrtvo bljedilo pokri njegovo lice. Nješto ga steglo u grlu; — strašan kašalj prodre iz hropećih prsiju, — — — jadno tielo prignu se kao slomljeno a vrutak krvi briznu iz raztvorenih ustâ.

Haljina Biance bi poškropljena crvenimi, vlažnimi pjegami.

Kao pomamna kleknu pjevačica do ležećeg Ivana i užasni vrisak prodre kroz noćnu tišinu. Objema rukama primi njegovu glavu i upili ukočeni pogled u njegove ustne, krvlju zamrljane.

— Majko! . . . bješe zadnja rieč, koju Bianca začu od Ivana Orlovića.

VI.

U proljeće.

Sunce se bilo nagnulo k zapadu i bacalo na crni brieg Petke crvenkasti odsjev. Po uzduhu gubili se ružičasti pramovi kao dim, koji bi se sa mirne, raztegnute, opalne pučine u zadnjem sunčanom traku izgubio. Bio je čas, kada se laste redaju na vršku krovova i cijukaju prama pučini tihu pjesmicu. — Morem lebdila daleka jedra, puzla ribarska ladjica u zlatnome tragu. — Po brdinah starog Dubrovnika preljevali se ljubičasti odsjevi, a u daljini modre im crte zrcale se u nepomičnost mora.

Digitized by Google

Svuda po zraku, po zemlji, nad hridinami, po tiesnih ulicah hujio proljetni vjetrić pun mirisa procvale zemlje. Pinji treptili čipkastim granjem, a čempresi dizali se kô gotski tornjevi u vedrini kristalnoga neba. Prve lastavice kvičale oko Gospe, bacale se u svježost proljetnoga zraka pozdravljajući tamne zidine, hridi i sunce miloga grada.

Ta harmonija preporoda klicala u naravi, šuljala se u tminu pretiesnih ulička, lepršala oko okanca podkrovlja; — dopirala i do ušiju umirućega guslara koji je tamo u sobici trećega kata sjedio kraj prozora i naslonio glavu na podstavljeni dušek.

Slomljena ptica sakrila se u tiesnome gniezdu, da proživi zadnje dane, zadnje uzdisaje umornog, shrvanog života. Prijateljska ruka pobratima Gjure dovela ga majci: — vratila ga bar za trenutak miru domovine i uspomenam djetinstva.

Ivan je sjedio kraj prozora poluzaklopljenih vedja — reko bi: spava, da nisi vidio bielu mršavu ruku, koja se zahvatila ramena majke i stala ju milovati. Odsjev zapada bacao na izsušeno lice zadnje rumenilo. Disanje slomljenih, izrovanih prsiju prekidalo muk oštrom hropnjom.

Majka, starica siedih kosa i blaga lica, gledala je nepomičnim upalim pogledom tu smrt, koja se približavala, koja se jur doticala njegova čela. Premilo diete, ta slava njene starosti, vratilo se u vruće zaklonište majčine ljubavi, da umre. Je li to moguće?... A njezini sanci?.. a ponos majčina srca, koje je kucalo za toga jedinca?

— Majko! — šaptnu Ivan jedva razumljivim glasom.

— Što je, dušo?

— Spavaj noćas kraj mene... sni me more!

— Neboj se, diete moje, ja sam uza te, odvrati jadnica pritisnuv tihi cjelov na hladno čelo. — San je laža, a Bog je istina.

Digitized by Google

— Bog!... opetova još tiše Ivan a pogled se izgubi u neizmjernost pučine i neba.

Sunce je tonulo u plamenom sjaju.

— S Bogom, — kad ću te opet vidjeti? reče Ivan i uzdahnu.

— Hoćeš li, da zatvorim taj prozor?

— Nemoj, majčice; — proljeće ulazi u našu sobu. Čujem laste gdje pjevaju.

Htjede još nješto reći, al zvona bližnje Gospe zazvoniše mirnim zrakom i sa svih crkava i tornjeva preli se vedrinom zapada pozdrav Djevici. Ivan se prene za čas kao da čuje poznati, davno zaboravljeni glas. Prignu se malko napried, raztvori vlažne zenice i upili ih u daljinu. Ruke se grčevito uhvatile držala stolca, u kom je sjedio, reko bi: gleda kakovu prikazu. Mir njegove duše izčeznuo sa zvukom večernjih zvona, — ta okostnica oživjela u uspomeni prošlosti.

— Sinko!... zavapi majka i obuhvati ga objema rukama. Dvie suze kanuše sa jadnog staračkog lica na suhe obraze, glas joj zadrhtao. Ivan kao da ćuti majčine suze. Odsjev prolaznoga gnjeva izčeznu sa upalog lica, a nesmiljeni, suhi kašalj strese mu tielo.

— Ivo moj, moli se... šapnu majka i nasloni siedu glavu na njegovo rame. Moli se, da te se zle misli prodju... diete, sine moj, moli se... Ivan začu taj vapaj majčine duše, on prignu lice do nje i reče posmjehom umirućeg:

— Molimo zajedno, majčice!...

Za čas se neču u sobi ništa drugo osim težkoga disanja i tihog šaptanja. Majka klekla te sklopila ruke, sakrila lice na njegovim koljenima, a on -- podignuo za čas oko prama plaveti nebesa i blaženi mir spusti se na izmučeno, jadno diete. — —

Digitized by Google

Malo dana kasnije cieli Dubrovnik sprovadjao do groba Ivana Orlovića. Na liesu križale se paome i čempresi; — težka mramorna ploča pokri ostanke slavljenog umjetnika.

One iste večeri pjevala Bianca Rivelli u velikoj operi u Parizu.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Strana

U magli. (Iz moga dnevnika). 5

Sirena. 21

Rose Mery. (Bečka idila). 42

Čomu? (Prizori iz života). 102

Digitized by Google

24. V. 1929

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

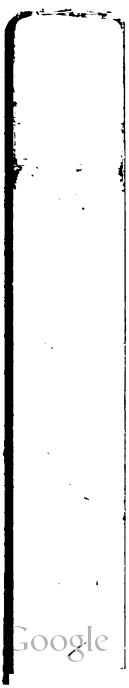
Digitized by Google

J 896